

MIKKELIN ETELÄINEN
HAUTAUSMAA
Historia ja inventointi

Sisällys

Historiallinen tausta

Johdanto	3
Mikkelin vanhat hautausmaat	4
Kellokallion hautausmaa	4
Maunukselan hautausmaa 1760-1840	5
Nykyisen maaseurakunnan kirkon ja uuden hautausmaan rakentaminen 1816-1817	7
Kirkkopihan ja hautausmaan lohkominen 1844	8
Suunnitelma pohjoisen hautausmaan laajentamiseksi 1865	8
Suunnitelma uuden erillisen hautausmaan rakentamiseksi 1869	9
Eteläisen hautausmaan rakentaminen 1873	11
Eteläisen hautausmaan vihkiminen 11.10. 1874	12
Eteläinen hautausmaa 1874-1898	13
Eteläinen hautausmaa 1899-1929	14
Puutarhuri Blomqvistin suunnitelmat vanhojen hautausmaiden kunnostamiseksi 1930-1931	16
Eteläinen hautausmaa	16
Pohjoinen hautausmaa	16
Vanhojen hautausmaiden luovutus kaupunkiseurakunnalle 1932	17
Santakarinn suunnitelman toteuttaminen 1954-1959	23
Eteläinen hautausmaa 1960-luvulta nykypäivään	25

Inventointi

Pohjoinen muuri – Otavankatu	31
Läntinen muuri - Snellmaninkatu	32
Eteläinen muuri – Suur-Savonkatu	32
Itäinen muuri – entinen Väinöläkatu	32
Toimenpide-ehdotuksia	33
Toimenpide-ehdotuksia käytävien osalta	34
Sammakkokivet	35
Pystykivet	35
Pystypaadet	36
Vaakakivet	36
Obeliskit	36
Kiviristit	36
Aidatut haudat	36
Reunakivet	37
Moniosaiset kiviset muistomerkit	37
Hautakivien tekijät	37
Valurautaiset muistomerkit	38
Takorautaiset muistomerkit	38
Hautamuistomerkkejä koskevia toimenpide-ehdotuksia	39
Toimenpide-ehdotuksia	40

Mikkelin eteläinen hautausmaa

Historiallinen tausta

Johdanto

Nykyisen Mikkelin kaupungin keskustassa sijaitseva eteläinen hautausmaa vihittiin käyttöön lokakuussa vuonna 1874. Hautausmaa oli silloisten Mikkelin pitäjäläisten ja kaupunkilaisten yhteinen, kuten oli myös vanhempi pohjoinen hautausmaa Heinolaan johtavan maantien toisella puolella. Pitäjäläiset ja kaupunkilaiset muodostivat vielä tuolloin yhteisen seurakunnan.

Kaupungin vähitellen laajentuessa vanhat hautausmaat jäivät liian lähelle asutusta. Vuonna 1890 astui voimaan laki hautausmaiden sijoittamisesta rakennetulla alueella. Sen mukaan vanhat hautausmaat olivat liian lähellä ja hautaaminen niille oli lopetettava. Hautaamisen takarajaksi määrättiin vuosi 1895. Mainittuun vuoteen mennessä oli perustettu erillinen kaupunkiseurakunta, jolle saatiin oma hautausmaa Laihalammen itärannalta. Maaseurakunta ei onnistunut löytämään määrääikään mennessä uutta hautausmaata. Seurakunta anoi kolme vuotta lisääaikaa eteläisen hautausmaan käytölle ja vuonna 1898, jolloin lisääika meni umpeen, oli seurakunta onnistunut hankkimaan ja rakentamaan uuden Rouhialan hautausmaan.

Pohjoisen ja eteläisen hautausmaan kunnossapito jäi kaupunki- ja maaseurakunnalle yhteiseksi velvollisuudeksi aina 1930-luvun alkuun saakka. Vuonna 1932 vahvistettiin sopimus, jolla maaseurakunta luovutti omalta osaltaan vanhat hautausmaat kaupunkiseurakunnan hoitoon. Sopimuksessa valtioneuvosto vahvisti hautausmaat hautausmaapuistoiksi, joihin sai haudata vain erillisellä luvalla sukuhautoihin.

Seuraava muutos hautausmaiden hallinnassa tapahtui vuonna 1954, jolloin tuomiokirkkoseurakunnaksi muuttunut kaupunkiseurakunta luovutti hautausmaat Mikkelin kaupungille. Eteläinen hautausmaa on tällä hetkellä edelleen kaupungin omistama hautausmaapuisto.

Mikkelin vanhat hautausmaat

Mikkelin hautausmaiden tunnettu historia alkaa Tuukkalan ja Visulahden kaltaisista muinaiskalmistoista. Tässä selvityksessä, jonka päätavoite on käydä läpi niin sanotun eteläisen hautausmaan vaiheet, luodaan lyhyt katsaus vain sen kolmeen lähimpään edeltäjään.

Kellokallion hautausmaa

Mikkelin kivisakastin rakentamisajaksi arvioitiin vielä 1980-luvulla 1300- tai viimeistään 1400-luku.¹ Viimeisin tutkimus (Esa Hassi ja Markus Hiekkänen) on siirtänyt sakastin rakentamisen ajankohdan ensin 1470-80-luvuille (Esa Hassi)² ja sittemmin vuosien 1500 ja 1520 välille (Markus Hiekkänen)³. Hiekkasen arvion mukaan Kellokallion kirkonpaikalla olisi ollut jo ennen kivisakastin rakentamista kolme tai neljä puista kirkkoa. Mahdollisesti jo ortodoksinen Novgorodin alainen Savilahden pogostan kirkko sijaitsi kivisakastin paikalla. Pähkinäsaaren rauhanteon yhteydessä 1323 Ruotsille luovutettu Savilahti siirtyi läntisen kirkon piiriin ja kirkonpaikkana säilyi kivisakastin tienoo.

Kivisakasti rakennettiin puisen kirkon yhteyteen, joka oli tarkoitus korvata kivirakenteisella. Kustaa Vaasan politiikan myötä kirkon rakentamiseen aiotut varat käytettiin muulla tavoin. Kivisakastin rakentamisen aikaan paikalla ollut puukirkko säilyi luultavasti 1660-luvulle saakka. Tuolloin, vuonna 1664 mainitaan rakennetun uusi puukirkko, joka jäi viimeiseksi Kellokallion kirkonmäellä. Tämän puukirkon todettiin 1700-luvun puolivälissä olleen niin huonokuntoinen, että sitä ei enää korjattu vaan rakennettiin kokonaan uusi kirkko uuteen paikkaan Maunukselan kankaalle (August Sorsa 1754). Kellokallion puukirkko ja kivisakasti jäivät rappeutumaan. Kirkon purkupäätös tehtiin 1769 mutta purkaminen toteutettiin aikaisintaan 1776. Viivyttelyn ansiosta kirkosta jäi ilmeisen luotettava karttamerkintä. Vuonna 1775 kuningas Kustaa III Suomen vierailuunsa liittyen päätti perustaa kauppalan Mikkelin kirkonkylään. Maanmittari Johan Heinricius sai tehtäväkseen kartoittaa tulevan kauppalan paikan. Heinriciuksen kartan mukaan kirkko oli suorakaiteinen ja kooltaan suhteellisen suuri – noin 30 x 14 metriä.⁴ Kirkon eteläpuolella näyttää olleen pohjoispuolen sakastia pienempi eteinen. Kirkon ympärillä oli noin 90 x 100 metriä laaja kirkkomaa, jota reunusti karttapiirroksen esitystavan perusteella jonkinlainen kiviaita.

¹ Wirilander s. 50-52

² Hassinen s. 5

³ Hiekkänen s. 242-243

⁴ Alkuperäinen kartta KA. Jäljennös Mittausosaston arkisto MKA

Sakastin ja kirkon ympärillä ollut kirkkomaa toimi myös hautausmaana ja oli toiminut sellaisena jo vuosisatoja ennen kivisakastin valmistumista. Kuten muuallakin Suomessa lienee myös Mikkelissä ollut vallalla käsitys, että haudat olivat sitä arvokkaampia mitä lähempänä kirkkoa ne sijaitsivat. Arvokkaimmat paikat olivat luonnollisesti kirkon lattian alla ja mahdollisimman lähellä alttaria. Vanhan historiankirjoituksen tradition mukaan sanotaan, että kirkon pohjoispuolelle ei hautoja olisi tehty. Arvokkaimmat hautapaikat olivat myös kalleimmat. Uskonpuhdistuksen myötä otettiin käytäntöön hautapaikkojen myyminen. Saaduilla varoilla paikattiin sitä tappiota, mikä oli tullut valtion ottaessa haltuunsa katolisen kirkon varallisuuden.⁵

Kellokallion kirkkomaa toimi hautausmaana tarkemmin määrittelemättömän ajan vielä kirkkopuiston kirkon (1754) ja kirkkomaan (1760) valmistumisen jälkeen. Hautausmaata kunnostettiin vielä vuonna 1756, jolloin sen ympärille rakennettiin uusi aita. Kustavinsodan (1788-1790) aikana paikkakunnalle majoittuneita kulkutauteihin kuolleita sotilaita haudattiin Maunukselan hautausmaan lisäksi myös Kellokallion kirkkomaahan.⁶

Tarkempien kaivausten ja tutkimuksien puuttuessa ei voida täsmällisesti selvittää miten Kellokallion kirkkomaan alueella haudat sijoituivat. Epäilemättä kirkon lattian alle haudattiin, mutta haudattiinko kivisakastin lattian alle? Luultavimmin siellä olleet muumiot, joita yleisölle esiteltiin aina 1950-luvulle saakka, oli muualta siirretty. Wirilander mainitsee joidenkin sakastin vainajien olleen alun perin Maunukselan palaneen kirkon lattian alta siirrettyjä. Vuonna 1826 päätettiin Maunukselan ja Kellokallion hautausmailla kaikki ”maan päälliset ihmisen luut” koota yhteen. Kellokalliolla ne piti koota kiviskastiin ja Maunukselan kirkkomaalla kaivettuun yhteiseen hautaan.⁷

Maunukselan hautausmaa 1760-1840

Kellokallion kirkon osoittautuessa seurakunnalle ahtaaksi ja korjauskelvottomaksi, päädyttiin kokonaan uuden kirkon rakentamiseen. Kirkon paikaksi valittiin Maunukselan kankaalta hiekkainen kenttä, jolle rakennusmestari August Sorsa rakensi poikkeuksellisen suuren ja tyyliältään aivan uudenaikaisen kaksoisristikirkon eli kahtamoisen. Neljä vuotta myöhemmin kirkon ympärille valmistui puisen aidan rajaama kirkkomaa, jota vuonna 1775 laajennettiin. Ei ole varmuutta onko laajennus jo mukana maanmittari Heinriciuksen vuoden 1775 kartassa, jossa kirkkomaa on laajuudeltaan noin 90 x 80...85 metriä eli aavistuksen verran pienempi kuin vanha kellokallion kirkkomaa. Kirkkomaan aidan eteläisivulle oli ilmeisesti siirretty vanha Kellokallion kirkon aikainen tapuli, joka mahdollisesti toimi myös eteläisenä porttina kirkkomaalle. Heinriciuksen kartan mukaan kirkkomaan aidassa oli vielä kaksi porttia. Läntiselle portille johti tie Heinolasta tulevalta maantieltä. Pohjoisessa aita kulki aivan Heinolan tietä sivuten ja portista oli vain vajaa kymmenen metriä tielle. Läntinen ja pohjoinen portti samoin kuin etelässä tapuli

⁵ Gardberg s.43, Kaisti s. 11

⁶ Wirilander s. 320

⁷ Pitäjänkokous 1826. II Ca 2. MMA.

olivat kirkon ristisakaroiden kohdalla. Wirilanderin mukaan pääportti olisi ollut pohjoinen – siitä oli yhteys Pirttiniemen pohjukassa olleeseen venevalkamaan.⁸ Ristiinasta Juvalle johtavan, kirkkomaan itäistä aitaa sivuavan maantien puolelta ei näyttäisi olleen porttia kirkkomaalle. Säilynyt kartta-aineisto ei näytä hautojen ja kulkuteiden järjestelyä kirkkomaalla.

Wirilander mainitsee, että vuonna 1790 kustavinsodan aikana kirkkomaat alkoivat olla täynnä. Seurakunnassa ryhdyttiin pohtimaan uuden hautausmaan rakentamista. Adjutantti Hammarbäck teki 19. lokakuuta vuonna 1794 aloitteen uuden hautausmaan rakentamisesta ja entisten kunnostamisesta.⁹ Hammarbäckin mielestä jokainen ”delikaatti” ihminen mielellään välttää epämiellyttävää – ja mikä voisi olla epämiellyttävämpää, kuin kuumana kesäaikana, mennessään Jumalanpalvelukseen, jo heti kirkkotarhan käytävällä joutua kärsimään kauheasta ruumiiden löyhkästä ja sitten kirkossa imeä sisään myrkyllistä, terveydelle ja hengelle vaarallista ilmaa. Tarttuvien tautien pelossa monet lakkaavat käymästä kirkossa. Hammarbäckin ehdotukset olivat uuden hautausmaan rakentaminen ”Naisvuoren taakse, Harjumaan tien oikealle puolelle” ja kaikkien luiden, jotka pyörivät ja taltuivat kirkkomaalla kulkevan jaloissa, kokoaminen ja hautaaminen sopivaan paikkaan. Vanha kirkkomaata voitiin tasoittaa ja sitä voitiin pienentää länsipuolelta. Pienentäminen tekisi vanhasta hautausmaasta silmälle miellyttävämmän (kirkko sijaitsi epäkeskeisesti lähempänä aidan itäisivua) samalla tulisi suurempi tila vuosittaisille sotilasäksiseille. Jälkimmäinen oli luonnollisesti tärkeää - Hammarbäck oli luutnantti ja adjutantti Kuopion komppaniassa¹⁰. Samalla tulisi säästää aidan kunnossapidosta. Hammarbäckin mielestä oli kirkkomaalla myös sellainen epäkohta, että pyhäpäivinä saivat seurakuntalaiset tuulisella säällä silmänsä täyteen hiekkaa. Tämäkin ongelma poistuisi, kun hautaamisten loppuessa ruoho pääsisi kasvamaan.

Maunukselan kirkko tuhoutui vuonna 1806 salaman syyttämänä. Väliaikainen kirkko rakennettiin raunioille ja vanha kirkkomaata toimi edelleen hautausmaana. Vielä vuonna 1826, kun uusi kirkko oli ollut jo kymmenen vuotta paikallaan Kaukolan kankaalla ja uusi, kiviaidan ympäröimä hautausmaakin rakennettu uuden kirkon läheisyyteen, tehtiin päätös korvata Maunukselan kirkkomaan rappeutunut aita kiviaidalla. Aita rakennettiin todennäköisesti vuoden 1827 aikana. Jo Mikkelin kaupungin ensimmäisessä asemakaavaehdotuksessa (F.F. Gyldén 1836) vanha kirkonpaikka kaavoitettiin puistoalueeksi ja tulevan kaupunginkirkon paikaksi. Kuvernööri ei hyväksynyt laajan puiston sisään jäävän kiviaidan säilyttämistä, vaan määräsi aidan purettavaksi vuonna 1841 - seurakuntalaisten vastustuksesta huolimatta. Aikaisemmin on esitetty, että aita purettiin ja kivet käytettiin silloisen uuden hautausmaan kiviaidan rakentamiseen.¹¹ Uuden hautausmaan (nyk. pohjoinen hautausmaa) alkuperäisen osan kiviaita oli kuitenkin rakennettu jo 1818-1822. Kysymyksessä olisi siis ollut hautausmaan vuonna 1842 vihityn laajennuksen aidan rakentaminen. Toisten lähteitten mukaan tämäkin aita ehti valmistua ennen Maunukselan kirkkomaan aidan purkamista. Purkuhanke oli viivästynyt – sitä käsiteltiin Mikkelin kaupungin järjestysosastossa vielä vuonna 1844.¹²

⁸ Wirilander s.

⁹ Adjutantti Hammarbäckin memoriaali 19.10.1794. Mmsrk Pitäjänkokous pk:t II Ca 2. MMA.

¹⁰ Wirilander, Kaarlo s. 246

¹¹ Wirilander s. 320

¹² Kuujo s. 72-73 ja viite 27. Borgå Tidning n:o 102, 28.12.1842

Nykyisen maaseurakunnan kirkon ja uuden hautausmaan rakentaminen 1816-1817

Mikkelin pitäjän kirkko Maunukselan kankaalla tuhoutui tulipalossa vuonna 1806. Uusi kirkko valmistui kymmenen vuotta myöhemmin aivan uuteen paikkaan, niin sanotulle Kaukolan kankaalle. Kirkon pääurakka oli saatu kirkonrakentajamestari Matti Salosen toimesta valmiiksi jo vuoden 1816 puolella. Seuraavan vuoden aikana viimeisteltiin sisustustöitä ja samanaikaisesti ryhdyttiin puuhaamaan uuden hautausmaan rakentamista kirkon läheisyyteen.

Ensimmäisenä päivänä kesäkuuta vuonna 1817 pidetyssä pitäjänkokouksessa todettiin, että Maunukselan talon omistaja majuri Emanuel Schlüter ja talonpoika Mats Pulkkinen (Pulkinen) olivat löytäneet kirkon itäpuolelta sopivan alueen hautausmaata varten. Alue oli Maunukselan talon maata, josta korvaukseksi majuri Schlüterille luvattiin kappale pappilan maalta. Samassa kokouksessa päätettiin hautausmaan ympärille rakennettavasta kiviaidasta. Sen tuli olla kaksi ja puoli kyynäriä leveä (1,5 m) ja korkeudeltaan leveyteen nähden ”suhteellinen” (proportionaliten derefter högt). Kiviaidan rakentaminen päätettiin toteuttaa verotuksen mukaisesti. Kivet piti ottaa jo samana kesänä ja vetää seuraavan talven aikana paikalle.¹³ Mikäli aikataulussa pysyttiin, olisi kiviaidan rakentaminen tapahtunut kesällä 1818. Viimeistään vuonna 1822 aita oli valmis. Tuolloin maksettiin talonpojille Mats Tiusaiselle ja Waltaiselle hautausmaan kivimuurien ”puutteellisten osien” kuntoon saattamisesta.¹⁴ Hautausmaan kiviaita oli varhaisempi kuin nykyisessä kirkkopuistossa ollut kiviaita, joka rakennettiin kaatuneen puuiden tilalle aikaisintaan 1826 ja purettiin kuvernöörin määräyksellä 1840-luvun lopulla.

Varhaisimmat kartat, joissa uusi hautausmaa näkyy ovat 1830-luvulta. Sekä Mikkelin kirkonkylän isojakokartta että vuoden 1832 kauppalan asemakaavan paalutuskartta näyttävät jokseenkin yhtäläisen suorakaiteisen hautausmaan, joka oli kooltaan noin 134 x 69 metriä. Paalutuskartassa on esitetty myös kirkon ympärille kahdeksankulmainen kivimuri, joka oli tuolloin keväällä 1832 juuri valmistunut. Muurissa oli neljä porttia, joiden päälle suunniteltiin tehtäväksi pilareiden varaan katokset.

Hautausmaan laajentaminen tuli ajankohtaiseksi 1830-luvun lopulla. Asiaan lieinee vaikuttanut myös Mikkelin kaupungin perustaminen vuonna 1838. Pitäjänkokouksessa 16. syyskuuta 1838 päätettiin ruumiita täynnä olevaa hautausmaata laajentaa pohjoiseen ja itään. Laajennettu hautausmaa vihittiin käyttöön 2. loka-kuuta 1842. Vihkimistilaisuus alkoi Jumalanpalveluksen jälkeen, jolloin seurakunnan papisto siirtyi kulkueena siistillä kiviaidalla ympäröidylle laajennetulle hautausmaalle, jossa suuri osa seurakuntalaisia otti heidät vastaan virrenveisuulla. Paikalla kirkkoherra pastori Nordqvist piti oppineen puheen.¹⁵

¹³ Pitäjänkokous 1.6.1817. II Ca 2. MMA

¹⁴ Pitäjänkokous 28.4.1822. II Ca 3 MMA

¹⁵ Borgå Tidning n:o 102, 28.12.1842.

Laajennuksen jälkeen hautausmaa oli kooltaan 165 x 110 metriä. Pohjoinen muuri ulottui vajaan kymmenen metrin päähän nykyisen hautausmaa-alueen sisään jäävästä kalliosta. Idässä hautausmaa tavoitti tuolloin nykyisen laajuutensa.

Kirkkopihan ja hautausmaan lohkominen 1844

Elokuussa 1844 pohdittiin pitäjänkokouksessa suunnitellun viljamakasiinin sijoitusvaihtoehtoja. Ristimäen harjun ja Paukkulan vaihtoehdoksi ehdotettiin paikkaa kirkon läheisyydestä. Tällöin havahduttiin huomaamaan, ettei kirkkomaata ja siihen liittyvää hautausmaata oltu missään vaiheessa maanmittarin toimesta lohkotu. Kirkkoherra Nordqvist teki maaherra anomuksen Boijelle, määräsi lohkomistoimitusta suorittamaan komissiomaanmittari Gustaf Gideon von Beckerin. Marraskuun 26. ja 27. päivinä suoritettussa lohkomisessa määritettiin hautausmaalle 100 kyynärää leveä ja entisen hautausmaan pituinen laajennusmahdollisuus pohjoiseen (noin 60 x 160 metriä).¹⁶ Samalla määrättiin, että mahdollisen hautausmaan laajennuksen ja uuden kiviaidan rakentamisvelvollisuus ja aidan ylläpito koski vain pitäjänmiehiä. Kaupunkilaiset olivat vapaat tästä velvollisuudesta vaikka saivatkin hautapaikkansa yhteisestä hautausmaasta. Sen lisäksi kaupunkilaiset vapautettiin kirkonkorjauskustannuksista vuoteen 1860 saakka.

Kirkon ympärille muodostettiin suorakaiteinen noin 260 x 210 metriä laaja kirkkomaata. Kirkon tulenvaaran vähentämiseksi määrättiin, ettei kahta sataa kyynärää (noin 120 metriä) lähemmäksi kirkkoa saanut rakentaa tulisijoilla varustettuja rakennuksia. Hardénin torpan lisärakennus joka sijaitsi vain 160 kyynärään päässä kirkosta määrättiin siirrettäväksi vähintään tuon 200 kyynärän matkan päähän. Rajalinjoja luetellessaan von Becker on jostain syystä määritellyt ilmansuunnat virheellisesti. Lohkomisasiakirjoissa puhutaan esimerkiksi hautausmaan läntisestä muurista kun tarkoitetaan eteläistä sivua.

Suunnitelma pohjoisen hautausmaan laajentamiseksi 1865

Vuonna 1844 tehdyn kirkkomaan ja hautausmaa-alueen lohkomisen yhteydessä oli hautausmaan kohdalla pohjoisraja esitetty sadan kyynärän päähän silloisesta vuonna 1842 rakennetusta pohjoismuurista. Samalla oli määritetty, että tulevat laajennusten aiheuttamat aitaustyöt kuuluivat yksinomaan pitäjäläisten velvollisuudeksi. Lohkomisen mahdollistama laajennustyö aitaamisineen toteutettiin josakin vaiheessa – mahdollisesti jo 1840-luvun lopulla, jolloin vanha Maunukselan kirkkomaan kiviaita nykyisessä Kirkkopuistossa purettiin. Jo vuonna 1865 hautausmaan laajentaminen oli taas ajankohtainen. Maaherra oli määrännyt maanmittari Gabriel Saveniuksen pitämään syynin ja tarkastuksen hautausmaan laajentamiseksi.¹⁷ Saveniuksen tilaisuudesta laatimassa kartassa (kuva) hautausmaata esitettiin laajennettavaksi tällä kertaa 200 jalkaa (noin 59 metriä) itään päin.

¹⁶ Lohkomisasiakirjojen kopiot. Mmsrk. SrkY.

¹⁷ Etelä-Savon maanmittauskonttorin arkisto Ko 99. 27⁴³⁻⁴⁴. MMA.

Saveniuksen suunnitelman mukaista laajennusta ei toteutettu, mutta kartta kertoo silloisesta hautausmaan tilanteesta mielenkiintoisia seikkoja. Tuolloin vuonna 1865 pohjoinen hautausmaa on ollut siinä laajuudessa, joka sillä on tänäkin päivänä. Savenius on jakanut silloisen hautausmaa-alueen kolmeen osaan. Luoteiskulman kallioinen alue on merkitty b-kirjaimella. Sen vieressä on c-kirjaimella merkitty alue, jonka selitystekstinä on ”aikaisempi hautausmaa”. Itse asiassa samalla tekstillä on varustettu alue a, joka käsittää vuoden 1842 laajennuksen jälkeisen alueen lisätynä pienellä pohjoiseen suuntautuvalla pistolla alueen itäreunassa. Alue a on korostettu risti-kuvioilla. On epäselvää tarkoittaako Savenius merkinöillään, että alue a oli käytössä ja alue c vielä käyttämätöntä tai rinteessä olevana hautausmaaksi kelpaamatonta aluetta?

Edellä käsitelty Saveniuksen hautausmaan laajennusehdotus pahensi jo pitkään pitäjäläisten ja kaupunkilaisten välillä vallinnutta riitaa, joka koski paitsi hautausmaata myös kirkonkorjauksien rahoitusta, josta kaupunki oli ollut vapaa vuoden 1860 loppuun, mutta ei ollut sen jälkeenkään velvoitteitaan hoitanut. Maaherran antaman päätöksen mukaan kaupungin oli rakennettava oma erillinen hautausmaa tai annettava lisää maata yhteiseen laajennettavaan hautausmaahan. Kaupunkilaisten mielestä Saveniuksen ehdottamalla tavalla hautausmaa tulisi liian lähelle kaupungin asutusta. Pormestari Nygrenin johdolla tehtiin valitus, jonka senaatti hyväksyi, kumosi maaherran päätöksen ja kehotti tutkimaan laajennusmahdollisuutta vanhan hautausmaan pohjoispuolelle.¹⁸

Suunnitelma uuden erillisen hautausmaan rakentamiseksi 1869

Elokuussa 14. päivänä 1869 kokoonnuttiin lääninmaanmittari C. W. Forssin johdolla Mikkelin pitäjäntuvalle syynäämään ja tutkimaan hautausmaan laajennusmahdollisuuksia.¹⁹ Senaatin mainitsema pohjoinen laajennussuunta todettiin toteuttamiskelvottomaksi. Kivisen ja kallioisen pohjan päällä oli vain ohut multa- ja hiekkakerros. Lisäksi osassa aluetta oli notko, johon vedet kerääntyivät. Seuraavaksi ryhdyttiin etsimään aluetta uutta erillistä hautausmaata varten. Kaupungin edustaja raatimies Ahlberg ehdotti aluetta kirkon luoteispuolelta Kangasniementien ja Pankalammen suuntaan. Tätä ehdotusta vastusti pitäjän edustaja Pulkinen ”lujasti” ja pian muutkin katsoivat alueen olevan liian viettävä ja kaukana (!) kirkosta. Seuraavaksi tutkittiin maaperää niiden kolmen plantaasin^{*} kohdalla, jotka olivat vanhan hautausmaan kohdalla toisella puolella Heinolan maantietä. Maanmittari Forss kuvaili plantaaseja seuraavasti (käännös P.E.):

”Nämä plantaasit ovat rinnakkain tai samassa linjassa maantien kanssa, ympäröity puuistutuksilla, läntisin on ympäröity aidalla ja erotettu leveällä kujalla kahdesta muusta, joita kiertää yhteinen aita ja, jotka eroavat toisistaan vain kahdella vierekkäisellä koivurivillä. Näistä kolmesta läntisin, joka on lähes kirkon kohdalla ja vain 110

¹⁸ Hautausmaat 1869-1968. III F.b:1 Msrk

¹⁹ Etelä-Savon maanmittaustoimisto Ko 99. 35^{28 a-b}. MMA.

* Kaupunki oli vuonna 1842 jakanut kaavoitetun alueen ulkopuolisia pelto- ja niittyalueita plantaaseiksi, joita kaupunki vuokrasi tietyillä ehdoilla viljelymaaksi. Plantaasi piti aidata ja sen reunoille piti istuttaa lehtipuita.

kyynärän etäisyydellä kirkkoaidasta, on liian kivinen maaperältään ja liian lähellä kirkkoa. Itäisin, vaikkakin maaperältään erittäin kelloinen, mutta sijainniltaan lähinnä kaupunkia, ei ole terveydellisesti kannalta katsoen sopiva. Sitä vastoin keskimäinen plantaasi havaittiin kaikkein sopivimmaksi. Maaporalla tehtyjen tutkimusten mukaan sen havaittiin olevan kiinteää, lähes kivetöntä hiekkamaata tarvittavaan hautasyvyuteen saakka, lukuun ottamatta lounaiskulmaa, jossa maanpinnan tasossa oleva kallio vähäisessä laajuudessa on näkyvissä, ja, joka olisi sopiva paikka mahdollisesti pian tarpeeseen tulevalle leikkuuhuoneelle.”

Näiden tutkimusten ja tarkastelujen jälkeen asiamiehet päätyivät seuraavankaltaiseen sopimukseen:

1. Että kaupunki, ilman korvausta, luovuttaa uudeksi hautausmaaksi keskimäisen ylläkuvatuista plantaaseista, joka tällä hetkellä on vuokrattu raati- ja kauppamies A. J. Molanderille.
2. Että pitäjäläiset, sen lisäksi, että pitävät kunnossa vanhan hautausmaan kiviaidan ja portin, pystyttävät uuden hautausmaan kolmelle sivulle – nimittäin pohjoiselle, läntiselle ja eteläiselle sivulle- kiviaidan. Kaupunkilaiset puolestaan pystyttävät aidan hautausmaan itäisivulle ja
3. suhteessa molempien aitausvelvollisuuteen nähden myös osallistua tarvittavien porttien tekemiseen ja niiden myöhempään ylläpitoon ja muuhun tarpeelliseen hoitoon.

Loppumietinnössä Forss arvelee, ettei muualta voisi löytyä sopivampaa hautausmaan paikkaa. Plantaasi sijaitsee talvella aurattavan maantien vieressä. Kaupungin ja hautausmaan välissä sijaitseva Ristimäen hiekkaharju ja plantaasia kiertävät puuistutukset estävät haudoista nousevan epäterveellisen höyryn leviämisen kaupunkiin. Alueen pinta-ala 3,25 tynnyrinalaa tuntui myös olevan riittävä verrattuna vanhaan hautausmaahan, jonka pinta-ala 4,8 tynnyrinalaa oli yli kuusi vuosikymmentä vastannut tarvetta ja joka taas muutamien vuosikymmenien jälkeen osittain voitaisiin ottaa käyttöön. Mitä tuli asiamiesten ehdottamiin osuuksiin kiviaidan ja porttien rakentamisessa ja ylläpidossa, Forss arveli suorakulmaisesta 240 x 190 kyynärän laajuudesta alueesta (142,5 x 113 metriä) laskettujen osuuksien olevan oikeassa suhteessa, ottaen huomioon, että kaupunki luovuttaa korvauksetta kolme tynnyrinalaa hyvin viljeltyä ja hedelmällistä maata.

Pitäjäläisten edustaja Pulkkinen hyväksyi omasta puolestaan tehdyn suunnitelman, mutta hän halusi kuitenkin hyväksyttäväksi asian pitäjänkokouksessa. Kunnallislautakunta, jolle asia ensin vietiin ”kaupungin sovintoesityksenä”, asettui vastustamaan hanketta. Erityisesti ongelmana tuntui olevan ajatus yhteisestä hautausmaasta. Kunnallislautakunta pelkäsi ”piisaavan alituisesti riitoja kaupungin kanssa, jos oltaisiin yhteisissä hautausmaissa”. Samoin lautakunta piti liian suurena rasitukseksi esitetyt aitojen ylläpidot ja aitausvelvollisuudet – etenkin kun oletettiin, että pitäjäläiset kuitenkin saavat ”kolkoimmat kohdat hautausmaista, kaupungin valloittaissa suku- ja erityishaudoillaan paraimmat paikat”. Lautakunta päätti ”kieltää” kaupungin ehdotuksen ja ”esittelee, että kaupunki koitettakoon saada eroon vanhasta hautausmaasta”. Lopullinen päätöksenteko jätettiin kunnalle.

Pulkkinen ei ”vähäänkään tyytynyt lautakunnan esitykseen” ja muistutti että vaikka kaupunki saataisiinkin hautausmaasta eroon, olisi vanha hautausmaa joka tapauksessa liian pieni seurakunnalle ja kun ei seurakunnalla ole maata se joutuisi ostamaan sen kaupungilta ja hinta voisi tällöin olla monin kerroin kalliimpi.

Pitäjänskokouksessa Pulkkinen, Karl Häkkänen ja puheenjohtajana toiminut kirkkoherra Hornborg kannattivat kaupungin esitystä, ”mutta useimmat pitäjän miehistä sanoivat tätä vastaan” ja pitivät lautakunnan esitystä parhaana. Kaupunki ei puolestaan suostunut muuhun kuin siihen välipuheeseen mikä oli Pulkkisen kanssa tehty ja joka oli maistraatin pöytäkirjaan 4.10.1869 kirjattu.

Lopullisessa ”äänestyksessä” osoittautui, että vain kolme tai neljä (puheenjohtaja Hornborg mukaan lukien) kannattivat kaupunkilaisten kanssa yhteistä hautausmaata. ”Siis vaati maaseurakunta melkein yksimielisesti kaupunkilaisia eroamaan yhteisestä hautausmaan nautinnasta ja toimittamaan itselleen uuden erinäisen hautausmaan.”

Eteläisen hautausmaan rakentaminen 1873

Kuten edellä todettiin, eivät pitäjäläiset hyväksyneet uuden hautausmaan rakentamista yhdessä kaupunkilaisten kanssa. Monista syistä johtuneet erimielisyydet pitäjäläisten ja kaupunkilaisten välillä kärjistyivät siihen pisteeseen, että kaupunkilaiset ryhtyivät puuhaamaan oman kaupunkiseurakunnan perustamista. Ensimmäiset asiaa koskevat kokoukset pidettiin jo syyskuussa 1869 ja vuonna 1870 laati lääninarkkitehti Georg Wilenius suunnitelmat puurakenteista kaupunginkirkkoa varten. Huhtikuussa 1870 perustettu vt. kuvernööri K. von Kraemerin johtama toimikunta havaitsi seurakunnan perustamisen niin vaikeaksi toteuttaa, että vähitellen hankkeesta luovuttiin. Vuonna 1871 palattiin neuvottelupöytäan pitäjäläisten kanssa ja monien muiden asioiden mukana tuli esille taas myös kysymys hautausmaan rakentamisesta.

Heinäkuussa 1871 pitäjänkokouksessa todettiin, että ”sitä uudeksi hautausmaaksi määrättyä plantaasia, joka on ollut herra kauppias Molanderilla arrennilla määrättiin kaupunkilaisilta vastaan otettavaksi vasta syksyllä 1872, jolloin arentivuodet menevät umpeen; ellei suuremman kuolevaisuuden kautta tätä hautausmaata ennen tarvita”. Näin ollen arvioitiin, että hautausmaan kiviaita tulisi tehtäväksi vuonna 1873.

Kauppias Molanderilla oli hautausmaaksi aiotulla plantaasillaan riihi ja lato. Rakennukset on esitetty Forssin vuoden 1869 kartassa. Seuraavana vuonna tehdyssä laajemmin plantaasialuetta esittävässä kartassa rakennuksia ei enää Molanderin plantaasilla näy. Ei ole kuitenkaan varmaa, että rakennukset olisi jo tässä vaiheessa purettu. Jää myös hämärän peittoon siirsikö Molander rakennukset esimerkiksi toiselle plantaasilleen.

Vuoden 1872 heinäkuussa päätettiin uuden hautausmaan muurin mitoituksesta. Aita päätettiin tehdä samalla tavalla kuin tuolloin uudestaan rakennettavaksi määrätty kirkon ympäröimä muuri, joka oli rakennettu 1832 ja oli seurakuntalaisten mielestä paikoin liian korkea ja leveä ja huonosti kokoonpantu. Uuden kirkkomuurin

samoin kuin uuden hautausmaan aidan tuli olla pohjasta 6 korttelia (90 cm) ja päältä 4 korttelia (60 cm) leveä. Muurin korkeudeksi päätettiin kuusi korttelia. Muurin päälle piti laittaa kaksinkertaiset turpeet.

Hautausmaan muurin rakentamisesta oli päätetty, että pitäjäläiset rakentavat muurin kolmelle sivulle ja kaupunkilaisten tehtäväksi jäi itäisen sivun muurin rakentaminen. Syksyn 1872 ja kevään 1873 pohdittiin useissa kokouksissa muuriin tehtävistä porteista. Helmikuun 9. päivänä 1873 päätettiin vihdoin, että portit, joista toinen sijoitettiin keskelle itäistä muuria, tuli tehdä ”malmiset, yhdennäköiset ja kokoiset”. Portit tuli varustaa lukoilla ja kahdella avaimella. Portit kiinnitettiin ”tiilipatsaisiin”. Samassa yhteydessä päätettiin ottaa hautausmaan itäpuolella olleesta kauppias Molanderin toisesta plantaasista hevosille tarvittava tila itämuurin ulkopuolelta.

Hautausmaan rakentaminen oli periaatteessa valmis käynnistettäväksi keväällä 1873. Jostain syystä hanke ilmeisesti vielä viivästyi, koska vasta vuoden 1874 lokakuussa hautausmaa vihittiin käyttöön.

Eteläisen hautausmaan vihkiminen 11.10. 1874

”Mikkelissä 12 p. lokakuuta. Eilen vihittiin täkäläisen kirkon juurella uusi hautausmaa. Tämä juhlallinen toimitus alettiin sekä lopetettiin veisuulla ja rukouksella; siunauspuheen lausui tohtori Hornborg asiallisesti sangen viehättävällä esitelmällä, muistuttaen seisovamme sillä kentällä, joka ei ainoastaan meitä kutakin joko hiljemmin eli myöhemmin, vaan myös perässämme nousevat polvet poveensa kätkee, maalla, johon astuissaan kukin on luovuttava matkasauvansa, maalla, joka on jokaisen äiti; selittäen miten synnin kirous on tuottanut kuoleman, mutta Kristus muuttanut sen kumminkin hengelle ainoastaan muutokseksi korkeampaan elämään ja ruumiille välilliseksi lepoajaksi niille, jotka seuraavat Jumalan sanassa osotettua elämän vaellusta, joten niinmuodoin kuolema on heille tuleva iloiseksi eronhetkeksi, jota vastaan turmeluksessa ja maailman paheissa riippuville hirmuna vaivana ja kauhistuksena – teroittaen yhteisellä rukouksella kunkin muistamaan mikä mitta, mikä tarkoitus on ihmiselämällä, ja samalla käyttämän työnsä ja toimensa näitä muistoja noudattamalla, jonka kautta jokainen saavuttaisi rauhallisen leposijan täällä viimeisessä tomulehdossa. Tätä tohtori Hornborgin neuvoista rikasta puhetta lisäsivät virkakumppaninsa valituilla raamatun lauseilla. – Ilma oli kaunis ja väkeä oli kokoontunut varsin runsaasti, arviolta useampia tuhansia. – Toinen juhlallisuus saman päivänä oli rippilasten ehtoolliselle pääsy.”
Suomalainen virallinen lehti n:o 125. 20.10.1874. (Historiallinen sanomalehtikirjasto 1771-1890)

Yllä oleva lehtiartikkeli Mikkelin eteläisen hautausmaan vihkimisestä ei kuvaile itse aluetta millään tavalla. Rakentamistoimenpiteet olivat todennäköisesti rajoittuneet muurin ja porttien tekemiseen. Pari viikkoa vihkimisen jälkeen pitäjänkokous antoi yksimielisesti luvan, ”että siihen halulliset saisivat ryhtyä uuden hautausmaan kaunistamiseen käytävillä ja puita istuttamalla.” Todennäköisesti vanhan plantaasialueen sisäpuolella ei ennestään puita kasvanut. Sen sijaan vuosikymmenien aikana kasvaneet istutetut koivurivit alueen reunoissa antoivat puistomaisen vaikutelman. On epäselvää jätettiinkö koivurivit muurin sisä- vai ulkopuolelle.

Vain Heinolan maantien puoleiselta sivulta löytyy asiaan liittyvä maininta, jonka mukaan puut maantien eli pohjoisella puolella piti jättää muurin ulkopuolelle.²⁰

Eteläinen hautausmaa 1874-1898

Eteläinen hautausmaan varsinaisilta käyttövuosilta on suhteellisen vähän mainintoja kirkonkokouspöytäkirjoissa, jotka ovat olleet pääasiallisena lähdeaineistona tuolle aikajaksolle. Ei ole myöskään säilynyt sellaista karttamateriaalia, jossa näytettäisiin hautausmaata muurien sisäpuolelta. Ajallisesti ensimmäinen kartta tuosta vaiheesta on maanmittari Müllerin kaupungin asemakaavakartta vuodelta 1881 (vahv. 1883), jossa hautausmaasta niin eteläisestä kuin pohjoisesta, on esitetty vain muurit ja nekin ilman porttiaukkoja. Myöskään eteläistä hautausmaata ympäröiviä puurivejä ei ole kartassa näytetty. Hautausmaan käytävien määrä ja kulkusuunnat jäivät arvailujen varaan. Luultavimmin itämuurin keskellä olevalta portilta johti käytävä, joka todennäköisesti kulki ensin suoraviivaisesti kääntyen myöhemmin kohti luoteiskulmalla olevaa kirkon puoleista porttia.

Ensimmäinen asiakirjamaininnat ovat 1880-luvun alusta. Vuonna 1882 todettiin uuden ja vanhan hautausmaan sekä kirkon ympärysaidan porteista ”olevan siinä tilassa, että muutamat niistä tarvitsevat korjuuta”. Vuonna 1883 hyväksyttiin ”läänintarhurin tekemä piirustusesittelo uuden kirkkomaan jakamiseen eri osiin”. Tässä suunnitelmassa ”määrättiin hautausmaan eteläpuoli yhteisiksi haudoiksi ja pohjoispuoli sekä osa länsipuolesta erinäisiksi haudoiksi”. Jokaisen erinäisen haudan alaksi määrättiin 4x2 kyynärää. Käytävien varrelle päätettiin istuttaa puita ”aikaa myöten”.

Vuonna 1883 oli esillä piirustus ”uuden läpikäytävän rakennukseen vanhalle kirkkomaalle (pohjoinen hautausmaa), jota läpikäytävää myös voisi käyttää ruumisten leikkuuhuoneeksi”. Rakennus päätettiin rakentaa. Maanmittari Forss oli aikanaan esittänyt hyväksi paikaksi leikkuuhuonetta varten eteläisen hautausmaan lounaiskulmaa. On kuitenkin luultavaa, ettei rakennusta sinne koskaan toteutettu. Sen sijaan edellä mainittu pohjoisen hautausmaan läpikäytävä-rakennus oli olemassa mutta se päätettiin tarpeettomana purkaa jo vuonna 1900.

Eteläinen hautausmaa ei ennättänyt olla käytössä kuin kuusitoista vuotta, kun laki hautaamisesta rakennetulla paikkakunnalla astui voimaan heinäkuussa vuonna 1890. Seurakunnan mielestä hautausmaat eivät olleet ”asutussa seudussa”. Sen vuoksi päätettiin hankkia lupa käyttää hautausmaita vielä viiden vuoden ajan, kuitenkin niin, että sukuhautoihin saisi molemmissa hautausmaissa haudata vielä sen jälkeenkin. Senaatin myönteisessä päätöksessä (23.5.1890) annettiin ”se ohjaus, että kaupungin hautausmaan tulee olla eri hautausmaa, eikä yhtenä maaseurakunnan hautausmaan kanssa”. Mikkelin kaupunki oli parin vuosikymmenen tauon jälkeen alkanut taas suunnittelemaan erillisen kaupunkiseurakunnan perustamista. Kun kaupunki vuonna 1892 sai oikeuden ”muodostua erikoisseurakunnaksi”, oli edessä kahden uuden hautausmaa-alueen etsiminen. Kaupungille löytyi helposti uusi hautausmaa-alue Laihalammien itärannalta, mutta maaseurakunnan kohdalla uuden hautausmaan löytäminen oli monivuotinen ja vaikea projekti.

²⁰ Maistraatin pk 18.9. ja 7.10.1872

Senaatti vahvisti kaupunkiseurakunnan hautausmaan rakentamisen Laihalammin rantaan 28.9. 1893. Samoihin aikoihin maaseurakunta yritti ostaa kaupungilta maa-alueen Pankalammin rannalta. Kauppa kaatui kaupungin määräämään hintaan, jota maaseurakunta ei katsonut voivansa maksaa. Seurakunta suunnitteli pakkolunastusmenettelyn käyttämistä, mutta kun sekään ei johtanut toivottuun tulokseen jouduttiin anomaan vielä kolmen vuoden lisääaikaa eteläiseen hautausmaahan hautaamiseen. Senaatti myönsi luvan 29. maaliskuuta 1895 ja samalla seurakunta päätti etsiä ”pystyvän henkilön, jolle annettiin täysi valta tehdä sopimus kaupungin kanssa maa-alan hankkimisesta hautausmaata varten kaupungin maa-alueelta”. Seuraavien kolmen vuoden aikana maaseurakunta etsi hautausmaalle aluetta Rouhialasta, Paukkulasta Sannastista ja Siekkilästä. kesäkuussa 1897 päädyttiin lopulta pakkolunastuksen kautta hankkimaan Rouhialan talon alueelta jo 1895 paalutettua aluetta. Toukokuussa 1898 senaatti lopulta määräsi alueen seurakunnan hautausmaaksi.

Eteläinen hautausmaa 1899-1929

Kaupunkiseurakunnalla ja lopulta myös maaseurakunnalla oli nyt omat erilliset hautausmaansa, joihin varsinainen hautaaminen oli keskitetty. Vanhat pohjoinen ja eteläinen hautausmaa olivat edelleen seurakuntien yhteisiä ja siksi myös yhteisessä hoidossa. Niihin voitiin haudata alamaisen anomuksen kautta, johon seurakunnalta haettiin puoltolause. Erityisen paljon tällaisia anomuksia tehtiin vuosina 1898 ja 1899. ²¹

Joulukuussa 1900 todettiin vanhojen hautausmaiden kiviaitojen olevan ”paikoin rappeutuneet”. Koska kokouksessa ei ollut yhtään kaupunkilaista paikalla, jouduttiin aitojen korjausasia siirtämään seuraavaan kokoukseen.

Kolme vuotta myöhemmin käsiteltiin ylimääräisessä kirkonkokouksessa kuvernöörin tekemää huomautusta: ”Mikkelin kaupunki- ja maaseurakunnan yhteisen uudemman hautausmaan nurkassa löytyvät kiviportaat, joita myöten kulkijat ovat tehneet itselleen oikoteitä hautausmaan läpi ja samalla pahoin tallanneet myös siellä olevia venäläisiä hautoja, joko tylekänään poistettaisi tai muutettaisiin ja että hänen aikomuksensa on ympäröidä venäläisten haudat eri aitauksella, otettiin nyt tämä asia tutkittavaksi.”. Kyseinen aukko oli todennäköisesti hautausmaan koillisessa kulmassa, jossa on tänä päivänä enää yksi säilynyt venäläinen hautakivi. Kokouksessa seurakuntalaiset totesivat myös pohjoisen hautausmaan itämuurissa olevan samanlaiset ”kiviportaat”. Portaat olivat saneet alkunsa siitä, että näiden hautausmaiden ”välillä oleva maantie oli entisenä aikana ollut aika ajoin kovin rapainen ja työläs jalkamiesten kulettavaksi. Mutta sanottu kaupungin nykyisin hoitama maantie, kun nyttemmin on särjetyllä rapakivellä kovaksi kovotettu, ei kenelläkään enää ole syytä mitään oikotietä käyttää, vaan ovat ne aivan tarpeettomia. vielä huomautettiin , että vanhemmallakin hautausmaalla löytyy venäläistenkin hautoja, mutta sen toisessa reunassa on ajan kuluessa kiviaidan ulkopuolelle muodostunut oikotie joka johtaa suoraan kuuromykkä-koulun eteen laaditulle uudelle kadulle. siis tällekin hautausmaalle johtavat portaat ovat yhtä tarpeetto-

²¹ Msrk KK 2.10., 23.10 ja 6.11.1898. 19.2., 12.3., 3.4. ja 27.8. 1899. II Ca:6.MMA.

mat. Päätettiin siis yksimielisesti, että kumpaisenkin hautausmaan läpi muodostuneet oikotiet ovat tästedes kielletyt käyttämästä, että kiviportaot kumpaisenkin itänurkasta piakkoon poistetaan ja että muutenkin kiviaitoihin ilmenneet rakopai-
kat täytetään ja korjataan, jotka työt kirkkoväärti saa päiväpalkoin teettää kunnol-
lisilla työmiehillä. itsestään selvänä pidettiin myös, että venäläisten haudat sopii
ympäröidä eri aituksilla.”²²

Eteläisen hautausmaan mahdolliset puut ja pensaat eivät vielä 1900-luvun ensim-
mäisinä vuosina olleet raivauksen tarpeessa. Sen sijaan pohjoisella hautausmaal-
la, jolla vuonna 1909”oli sopimatonta elämää harjoitettu”, huomattiin tarvittavan
raivaus- ja puhdistustöitä, ettei pensasten varjossa voisi pahentavaa elämää jat-
kaa”.²³

Vuonna 1912 valittiin seurakuntien yhteinen toimikunta vanhojen hautausmaiden
raivaus- ja kunnossapitoa varten. Kahdeksan vuotta myöhemmin muutti maaseu-
rakunta vanhan hautausmaan rahaston uudelle tilille nimellä ”Vanhan hautaus-
maan aidankorjausrahasto”.²⁴

Vuonna 1923 kaupunkiseurakunta ensimmäisen kerran ehdotti, että maaseurakun-
ta luovuttaisi vanhat hautausmaat kokonaisuudessaan kaupungin haltuun. Maaseu-
rakunta ei suostunut ehdotukseen, vaan esitti, että valitaan molemmista seurakun-
nista jäsenet yhteiseen toimikuntaan, jonka toimesta vanhat hautausmaat saatetta-
isiin niiden arvoa vastaavaan kuntoon. Ensisijaisena tavoitteena oli aikaansaada
hautausmailla harvennushakkuu, jolla varmistettaisiin, ”ettei niille enää jää piilo-
paikkoja kaikenlaisen huonon elämän harjoittajille.”²⁵

Kesällä 1929 oli vanhoja hautausmaita kunnostettu ja tarkoitus oli seuraavana
kesänä töitä jatkaa. Maaseurakunnan kirkkohallintokunta oli kuitenkin sitä mieltä,
että ”ennen kuin edelleen tähän kunnostustyöhön ryhdytään, olisi hankittava am-
mattimiehen laatima suunnitelma, joka sitten molempien seurakuntien hyväksy-
mänä toteutettaisiin”. Kunnostustyöhön tarvittavat varat piti ottaa vasta vuoden
1931 menoarvioon.²⁶

Kaupunki oli tehnyt Otavankadun tasoitus- ja järjestelytyöstä suunnitelman, jota
ryhdyttiin toteuttamaan syksyllä 1930 ”varatyön luontoisena”. Urakkaan kuului
vesi- ja viemärijohtojen ja sadevesikaivojen tekoa. Vesijohtoa laskettiin Otavan-
kadulle 50 metriä ja eteläisen hautausmaan itäpuolen muurin vieressä kulkevalle
Väinölänkadulle 130 metriä. Viemärijohtoja laskettiin Väinölänkadulla 168 metriä
ja Snellmaninkadulla 267 metriä. Otavankadulle tehtiin vielä kuusi kappaletta
sadevesikaivoja. Maaseurakunnan kirkon kohdalla leikattiin Otavankadun koh-
dalla 2500 kuutiometriä maata, joka siirrettiin samalle kadulle kunnallissairaalan
ja urheilukentän kohdalle. Hautausmaiden kohdalla kadunrakennustyö aiheutti
kadunpuoleisten kivimuurien purkamisen ja uudelleen rakentamisen. Kadun puo-
leisia muureja jouduttiin ”siirtämään ja oikomaan” ja ne ”ladottiin kokonaan uu-
destaan”. Kaupunki suoritti muurityön omalla kustannuksellaan. En ole löytänyt
varsinaista katusuunnitelmaa, josta selviäisi miten suurista muurien siirroista oli

²² Msrk, ylim.KK 26.7.1903. II Ca:6.MMA.

²³ Msrk, KK 6.9.1909.II Ca 6, MMA.

²⁴ Msrk, KK 7.10.1912. II Ca 3. KV 2.5.1920. II Ca 3. SrkY

²⁵ Msrk, KV 29.4.1923. SrkY

²⁶ Msrk, KHK 4.11.1929. III Ca. 1-4. SrkY

kysymys. Joka tapauksessa oli neuvoteltu seurakuntien kirkkoherrojen kanssa ja tultu siihen tulokseen, ettei aiottua kadun leventämistä 18 metriä leveäksi kannat-
tanut toteuttaa. Tyytymällä 16 metriä leveään katuun, jollainen myös Raatihuo-
neenkatu tuolloin, oli välttyttiin hautojen siirtämiseltä, johon arveltiin olevan vai-
kea saada haudanomistajien suostumusta. Luultavasti kadun puoleiset muurit ra-
kennettiin kuitenkin kokonaan uudestaan, mikä selittää muurien poikkeavan ulko-
näön.²⁷

Puutarhuri Blomqvistin suunnitelmat vanhojen hautausmaiden kunnostami- seksi 1930-1931

Mikkelin kaupunkiseurakuntaan perustettiin puutarhurin virka vuonna 1929. Puu-
tarhuri Otto Blomqvist laati vuoden 1930 lopulla suunnitelmat vanhojen hautaus-
maiden kunnostamiseksi. Suunnitelma eteläistä hautausmaata varten oli kaupunki-
seurakunnan kirkkohallintokunnassa esillä lokakuussa 1930 ja se hyväksyttiin
alustavasti. Blomqvistin laatima ”piirustusehdotus vanhojen hautausmaiden kun-
toonläättämisestä” kustannusarvioineen oli valmiina keväällä 1931.²⁸ Suunnitel-
mapiirustuksia ei ole löytynyt, mutta kustannusarviot (15.5.1931) ovat olemassa ja
niiden pohjalta voidaan arvioida suunniteltujen kunnostustöiden laajuutta.²⁹

	Eteläinen hautausmaa	Pohjoinen hautausmaa
tasoitustyötä	15400 m ² á 1,30 mk	24385 m ² 1, 50 mk
käytävien tekoa	3630 m ² á 3,-	5315 m ² á 3,-
nurmikenttien valmistaminen	11770 m ² á 1,30 mk	19070 m ² á 1,30 mk
puiden ja pensai- den hankkimis. ja istuttamiseen	5000,-	10000,-
vesijohto altai- neen	5000,-	8000,-

Eteläisen hautausmaan jatkuva vuotuinen hoito 3500,-, pohjoisen 4500,-

Kustannusarviossa kiinnittää erityisesti huomiota rakennettavien käytävien suuri
määrä. Jos oletetaan, että kysymyksessä olisi ollut 2,5 metriä leveä käytävä, olisi
eteläiselle hautausmaalle tehty lähes puolitoista kilometriä käytäviä. Pohjoisen
hautausmaan puolella käytävämäärä olisi ollut hiukan yli kaksi kilometriä. Käytä-
viä olisi näin ollen tehty pääkäytävien lisäksi myös hautarivien väleihin. Tasoitus-
työn oli arveltu olevan pohjoisella hautausmaalla 20 penniä työläämpää neliömet-
riltä.

Kaupunkiseurakunnan kirkkoherra Aarnion maaseurakunnalle lähettämässä saate-
kirjeessä todetaan, että Blomqvistin laatimat kuntoonpanosuunnitelmat oli tarkoitus
toteuttaa ”hitaassa järjestyksessä” kymmenen vuoden kuluessa. Vuosittaiset kus-
tannukset olisivat 20000 mk, joka summa oli tarkoitus jakaa tasan seurakuntien
kesken, niin kuin oli sovittu. Samalla Aarnio totesi, että kaupunkiseurakunta oli
saanut ”kaupunkikunnan uudistamaan” kadun varrella olevat kiviaidat. Koska
maaseurakunta oli jo varannut vuoden 1930 talousarvioonsa hautausmaan kunnos-

²⁷ Kunnalliskertomus vuodelta 1930, s.338. KH 15.10.1930 § 324.MKA.

²⁸ Ksrk, KHK 6.10.,26.11., ja 19.12.1930. SrkY

²⁹ Msrk. Hautausmaat 1869-1968 III Fb:1,SrkY

tukseen tarkoitettuja varoja oli kaupunkiseurakunta jo suorittanut ”ensiraivaus ym uudistustöitä” yhteisillä hautausmailla.³⁰

Blomqvistin suunnitelmia ja kustannusarvioita oli käsitelty maaseurakunnan kirkkoneuvostossa, jonka laatima ehdotus hyväksyttiin valtuustossa 26. heinäkuuta 1931. Kirkkoneuvoston mukaan kustannukset olivat, ”ottaen huomioon nykyisen erittäin maalaisille vaikean taloudellisen ajan ja maaseurakunnan korkean kirkollisen veroäyrin aivan liian suuret, jonka vuoksi kirkkoneuvosto ei voi puoltaa näin suurien summien käyttämistä kysymyksessä olevaan tarkoitukseen, vaan olisi tyydyttävä sellaiseen hautausmaiden hoitoon, josta hoitokustannukset olisivat vain murto-osa ehdotetusta summasta”. Kirkkoneuvostolla oli ratkaisu ongelmaan: ”Kun kuitenkin Mikkelin kaupunkiseurakunnan taholta aikaisemmin oli tehty ehdotus, että maaseurakunta luovuttaisi kaupunkiseurakunnalle omistusoikeuden mainittuihin hautausmaihin, jolloin kaupunkiseurakunta yksin huolehtisi niiden kuntoonsaattamisesta ja hoidosta, katsoi k.neuvosto, että vastoin seurakunnan aikaisemmin tehtyä päätöstä, tähän kaupunkiseurakunnan ehdotukseen olisi suostuttava, ettei estettäisi kaupunkiseurakuntaa panemasta hautamaita sellaiseen kuntoon kuin se haluaa. Omistusoikeuden luovuttamisen ehdoksi olisi kuitenkin pantava, että hautausmaita on vastaisuudessa hoidettava hautausmaapuistoina eikä käytettäisi muihin tarkoituksiin ja ettei niiden oikeuksia, joilla vanhoissa hautausmaissa on sukuhautoja ja jotka voimassa olevan lain mukaan ja sen säätämässä järjestyksessä vielä saavat vainajansa niihin haudata, millään tavalla loukata”.³¹

Maaseurakunnan kirkkovaltuusto hyväksyi kirkkoneuvoston ehdotuksen yksimielisesti. Blomqvistin suunnitelmien toteuttaminen jäi odottamaan hautausmaiden luovutusasian vahvistamista.

Vanhoiden hautausmaiden luovutus kaupunkiseurakunnalle 1932

Kuten aikaisemmin todettiin, ei maaseurakunta ollut hyväksynyt ensimmäistä ehdotusta vanhojen hautausmaiden luovuttamisesta kaupunkiseurakunnalle. Tuolloin – vuonna 1923 - kaupunkiseurakunta totesi, että ”vanhat hautausmaat ovat jo kauan olleet aivan ilman hoitoa ja ovat monessa suhteessa muodostuneet huonon elämän pesäpaikoiksi”. Kaupunkiseurakunnan mielestä hautausmaita oli vaikea saada yhteisellä hoidolla asian mukaiseen kuntoon .

Syyskuun 17. päivänä kaupunkiseurakunnan kirkkohallintokunta käsitteli maaseurakunnalta tullutta kirjelmää, jossa oli ote valtuuston pöytäkirjasta (26.7.1931), jossa maaseurakunta tarjoutui luovuttamaan omistusoikeutensa vanhoihin hautausmaihin kaupunkiseurakunnalle erinäisillä siinä mainituilla ehdoilla. Kaupunkiseurakunta päätti ottaa hautausmaat vastaan – ”omistukseen, hallintaan ja hoitoon”. Luovutuskirja hyväksyttiin sanamuodoltaan seuraavaksi:

”Mikkelin maaseurakunta luovuttaa ja Mikkelin kaupunkiseurakunta vastaanottaa lukien tammikuun 1. päivästä 1932 jakamattoman ja täyden omistusoikeuden siitä johtuvine oikeuksineen ja velvollisuuksineen seurakuntien yhteisesti omistamiin molempiin vanhoihin hautausmaihin, jotka sijaitsevat Mikkelin kaupungin alueella Ota-

³⁰ Msrk, KV 26.7.1931 liite 1. Khra Aarnion kirje30.3.1931. SrkY.

³¹ Msrk, KV 26.7.1931. SrkY

vankadun varrella. Näitä hautausmaita Mikkelin kaupunkiseurakunta jatkuvasti hoitaa hautausmaapuistoina ottaen huomioon myös sen mitä kirkkolain 298 §:n 3 kohdassa säädetään. seurakunta sallii edelleen hautaamisen näihin hautausmaihin niille, jotka ovat siihen saaneet luvan laillisessa järjestyksessä.”

Omistusoikeuden siirrolle päätettiin hakea asianmukainen laillinen vahvistus, joka käytännössä tarkoitti sopimuksen lähettämisen tuomiokapituliin Viipuriin ja sieltä edelleen valtioneuvostoon.. 24. huhtikuuta 1932 tiedotettiin kaupunkiseurakunnan kirkkovaltuustolle valtioneuvoston vahvistavasta päätöksestä.

Eteläinen hautausmaa 1932-1954

Vanhojen hautausmaiden omistuskysymys oli keväällä 1932 vielä vahvistamatta, kun Mikkelin maistraatti ”haastoi” seurakunnat kokoukseensa selvittämään kaupunginhallituksen esille ottamaa kysymystä Otavankadun jalkakäytävien kuntoon laittamisesta. Kaupungin mielestä seurakuntien oli toimitettava hautausmaiden ja kirkkomaan alueella reunakivien ja vesiojien laittaminen omistamiensa alueiden kohdalla.

Kaupunkiseurakunta evästi kokoukseen lähtevää asiamiestään seuraavasti. Seurakuntien välinen hautausmaiden ”omaisuudensiirto” oli vielä kesken. Sitä koskevat asiakirjat olivat Viipurin tuomiokapitulissa ja sieltä menossa valtioneuvoston käsitteilyyn. Siinäkin tapauksessa, että seurakunta saisi omistusoikeuden kyseisiin hautausmaihin, oli seurakunnan mielestä kyseenalaista kuuluuko katuosien teko ja hoito seurakunnalle. Perusteluna oli, ettei seurakunta saanut hautausmaista minikäänlaisia tuloja. Päinvastoin niistä oli suuret menot. Seurakunta oli suostunut ottamaan hautausmaat omaisuudekseen ”vain voidakseen laittaa ne arvokkaaseen kuntoon”. Vielä viitattiin vuoden 1930 muurien uudelleenrakennukseen: ”Samoin kuin kaupunkikunta on aikaisemmin Otavankatua suoristaessaan uudestaan laittanut hautausmaiden kiviaidat omalla kustannuksellaan, ei sille epäilemättä ole tuottava vaikeutta hyvällä tahdolla laittaa myös katu täyteen kuntoon hautausmaiden kohdalla”. Joka tapauksessa piti asi miehen pyrkiä saamaan hankkeelle lykkäystä.³²

Kaupunki piti kiinni vaatimuksistaan. Seurakunta valitti kaupungin päätöksestä maaherralle, joka asettui asiassa kaupungin kannalle. Heinäkuussa 1932 kaupunkiseurakunta päätti tyytyä tähän päätökseen ja toteuttaa vaaditut työt syyskuun alkuun mennessä.³³

Kaupunkiseurakunta teki 1930-luvulla vanhoilla hautausmailla toimenpiteitä, joista ainakin osa oli sisältynyt puutarhuri Blomqvistin suunnitelmiin. Lokakuussa 1933 todettiin, että ”Otavankadulta etelänpuoleiseen vanhaan hautausmaahan johdettava portti on aivan lahonneena poistettava”. Tilalle ehdotettiin tehtäväksi rautaportti ja graniittiset portinpylväät. Portin piirustusten tekeminen annettiin seurakunnan puutarhurin tehtäväksi. Piirustus hyväksyttiin ja O. R. Hyypiän tehtäväksi annettiin tehdä kaksi graniittista pylvästä, suuruudeltaan 250 x 35 x 35 cm. Rau-

³² Ksrk, KN 16.2.1932. SrkY

³³ MliKH 5.4.1932.MKA ja Ksrk, KN 13.7.1932. SrkY

taisen portin sai tehdäkseen seppä Albin Piispanen.³⁴ Graniittipylväät ovat edelleen paikoillaan, mutta portti on aikojen kuluessa poistettu. Mielenkiintoista on se, että uusittavan portin olisi vanhojen asiakirjojen mukaan pitänyt olla ”malminen, tiilipatsailla”. Jää epäselväksi oliko jo alun perin tyydytty puiseen porttiin. tuntuisi oudolta, että rautaportti olisi välillä jouduttu vaihtamaan puiseen.

Blomqvistin suunnitelmassa oli teettää vesijohto altaineen kummallekin vanhalle hautausmaalle. Kuten aikaisemmin on todettu oli kaupunki Otavankadun ja Väinöläkadun rakentamisen yhteydessä tuonut vesijohdon hautausmaiden välittömään läheisyyteen. Lokakuussa 1934 todettiin, ettei vanhalla hautausmaalla ole hautojen hoitamiseen tarvittavaa vettä. Päätettiin hankkia suunnitelma ja kustannusarvio vesijohdon vetämisestä hautausmaalle.³⁵ Hanke toteutui vasta vuonna 1936. Hyväksyttiin Mikkelin Vesi- ja Lämpöjohto Oy:n tekemä tarjous, joka sisälsi vesijohdon vedon eteläiselle hautausmaalle ja Laihalammen hautausmaalle. Vanha pohjoinen hautausmaa ei vesijohtoa saanut. Eteläiselle hautausmaalle merkittiin tarjouksessa tehtäväksi mittarikaivo, tyhjennyskaivo, 720 litran vetoinen sementtinen vesisäiliö ja 75 metriä galvanoitua putkea.³⁶

Lokakuussa 1937 todettiin vanhoilla hautausmailla metsän olevan harventamisen tarpeessa. Päätettiin pyytää metsänhoitaja O. Karikoskea, yhdessä puutarhurin kanssa laatimaan suunnitelman harventamisesta ”silmällä pitäen alueen hoitamista vahvistetun suunnitelman mukaisesti hautausmaapuistona”.³⁷ Kirkkohallintokunta antoi kahden metsänhoitajan ”mahdollisimman suurta varovaisuutta ja pieteettiä noudattaen leimauttaa vanhoilta hautausmailta kaadettaviksi kuivumassa olevia tai muuten vioittuneita puita”. Maaliskuussa 1938 jätettiin puutarhurin tehtäväksi myydä vanhoilta hautausmailta hakatut paperipuut.³⁸ Sotavuosina ei luonnollisesti vanhoilla hautausmailla suuria toimenpiteitä suoritettu. Vuoden 1943 meno- ja tuloarvioon varattiin vanhoille hautausmaille määräraha käytävien ja kiviaidan kunnostamiseen. Lokakuussa 1944 pohjoisen hautausmaan todettiin olevan raivauksen tarpeessa. Eteläistä hautausmaata ei tuossa yhteydessä mainita, mutta tulo- ja menoarviossa vuodelle 1945 teksti on muodossa: ”vanhoista hautausmaista on varsinkin pohjoinen päässyt metsittymään ja tarvitsee perinpohjaisen raivauksen.” Samassa kohdassa todetaan, että luhistuneet kiviaidat on tarkoitus korjata kesäksi 1945. Ei ole varmuutta koskiko aita-asia molempia hautausmaita.³⁹

Vanhojen hautausmaiden siirtyminen kaupungin omistukseen 1954

Sotien jälkeisinä vuosina ei vanhoilla hautausmailla tehty merkittäviä toimenpiteitä. Lokakuussa vuonna 1952 tuomiorovasti Aarnio ilmoitti keskustelleensa kaupunginjohtajan kanssa vanhojen hautausmaiden luovuttamisesta kaupungille.⁴⁰ Erään lähteen mukaan ajatuksen takana oli ollut Mikkelin silloinen piispa Ilmari

³⁴ Ksrk, KHK 9.10.1933, 5.1., 16.1. ja 23.1.1934. SrkY

³⁵ Ksrk, KHK 10.10.1934. SrkY

³⁶ Ksrk, KHK 4.5.1936, liitteinen. SrkY

³⁷ Ksrk, KHK 9.10.1937. SrkY

³⁸ Ksrk, KHK Meno- ja tuloarvio vuodelle 1938, kohta I E4. KHK 17.3.1938. SrkY

³⁹ Ksrk, KHK 14.10.1944 ja tulo- ja menoarvio vuodelle 1945 I E.4. SrkY

⁴⁰ Tsrk, KHK 16.10.1952. III Ca 4. SrkY

Salomies.⁴¹ Yhtenä syynä luovutukseen oli myös hautausmaa-alueiden aiheuttama katurasitus, joka katsottiin seurakunnalle liian raskaaksi. Luovutuksen myötä myös kadunpitorasitus siirtyi kaupungille. 1950-luvulla Mikkelin kaupungissa käynnistyi katujen asfalttipäällystäminen. Vuonna 1952 oli Otavankatua varten laadittu uusi katusuunnitelma. Asfaltointi hautausmaiden kohdalla toteutettiin vuonna 1956.

Helmikuussa 1953 kaupunki ilmoitti ettei sillä ollut periaatteessa mitään sitä vastaan, että hautausmaa-alueet otettaisiin kaupungin hoitoon. Samassa yhteydessä kaupunki esitti ehdotuksensa luovutusehdoista. Tuomiokirkkoseurakunnan kirkkohallintokunta esitti, että kirkkovaltuusto, ”seurakunnalle edullisena, päättäisi luovuttaa kaupungille korvauksetta Otavankadun varressa olevat vanhat hautausmaat.” Kesäkuussa 1953 kaupunginhallitus lähetti tuomiokirkkoseurakunnalle kaupunginvaltuuston päätöksen (7.5.1953 §115), pyytäen samalla seurakuntaa hankkimaan luovutukseen opetusministeriön hyväksymisen.

Lokakuussa 1953 opetusministeriö ilmoitti hyväksyvänsä luovutuksen ja siitä esitetyn luovutussopimuksen ”eräin pienin lisäyksin”. 19. lokakuuta 1953 kaupunginhallitus päätti hyväksyä esitetyt muutokset sopimustekstiin mutta edellytti seurakunnalta vielä muutamia lisäehtoja, joiden vuoksi sopimuksen lopullinen allekirjoittaminen siirtyi vuoden 1954 lokakuun 27. päivään.

Sopimuksessa oli viisi kohtaa:

1. Alueet siirtyvät kaupungin omistukseen ja hallintaan heti kun tämä luovutus on tullut asianmukaisesti vahvistetuksi.
2. Tällä sopimuksella luovutettuja alueita ei enää tämän jälkeen käytetä hautausmaana. Sinne saadaan haudata kuitenkin vielä ne henkilöt, jotka tätä ennen ovat saaneet laillisessa järjestyksessä luvan tulla haudatuiksi näihin hautausmaihin. Tällöin on seurakunnan asiana huolehtia kaikista hautaamiseen kuuluvista toimenpiteistä.
3. Seurakunta pitää edelleenkin huolen kaikkien niiden hautapaikkojen hoidosta, jotka seurakunta on ottanut velvollisuudekseen. seurakunta jättää kaupungille kartan hoitamistaan haudoista, haudan omistajilla on samanlainen oikeus pitää hautapaikkansa kunnossa, kuin heillä oli hautausmaa-alueiden ollessa seurakunnan hallussa. Kaupungilla on samanlainen oikeus ottaa hoitamatta jätetyt hautapaikat hallintaansa, kuin seurakunnalla olisi ollut oheen liitetyn hautausmaiden ohjesäännön mukaan. Kaupunki huolehtii niiden hautapatsaiden hoidosta, joiden hoito ei kuulu seurakunnan tai haudan omistajan velvollisuuksiin.
4. Kaupunki merkitsee hautausmaan paikan muistotaululla.
5. Tämä sopimus on tehty kahtena samansisältöisenä kappaleena, joista seurakunta on saanut toisen ja kaupunki toisen.”

Lisäksi kaupunki asetti luovutussopimuksen allekirjoittamisen ehdoiksi vielä seuraavat ehdot:

1. Seurakunnan ja kaupungin edustajat suorittavat hautausmailla tarkastuksen, jossa määrätään ne muistomerkit ja hautojen reunukset, joiden jatkuva kunnossapito rappeutumisen takia tai muusta syystä ei käy päinsä, ja pois-

⁴¹ KH 1971 §2642. MKA.

taa seurakunta ne hautausmaaohjesäännön perusteella ennen hautausmaiden luovuttamista kaupungille.

2. Seurakunta antaa kaupungingeodeetille hautakartan, joka piirretään uudelleen riittävän suureen mittakaavaan kaupungin rakennustoimiston mittausosastolla. Tähän karttaan, joka liitettäisiin luovutussopimukseen, merkitään kaikki ne hautamuistomerkit, jotka ovat jääneet paikalleen edellä 1-kohdassa mainittujen poistojen jälkeen.
3. Seurakunta laatii sen jälkeen, kun edellä 2)-kohdassa mainittu kartta on valmistunut, luettelon hautausmaiden hautamuistomerkeistä ja hautakirjoituksista, josta luettelosta kaupunki saisi yhden kappaleen.⁴²

Kaupunginpuutarhuri Santakarin suunnitelma eteläisen hautausmaan kunnostamiseksi 1955

Kun tuomiokirkkoseurakunnan ja kaupungin välinen luovutussopimus oli 27.10.1954 allekirjoitettu, oli yhtenä tiedoksi saajana kaupunginpuutarhuri Santakari. Hänen tehtäväkseen tuli laatia suunnitelmat molempien vanhojen hautausmaiden kunnostamiseksi. Suunnitelmien pohjana olivat edellä mainitut mittausosastolla laaditut 1:200 mittakaavassa olevat pohjakartat.⁴³ Santakari teki ensin suunnitelman eteläiselle hautausmaalle, joka oli tarkoitus myös kunnostaa ennen pohjoisen hautausmaan suunnittelua.

Santakarin suunnitelma on päivätty 11. maaliskuuta 1955 nimellä ”Mikkelin vanhan hautausmaan järjestelysuunnitelma”. Suunnitelman lopullinen hyväksyminen ja vahvistaminen tapahtuivat vasta alkuvuodesta 1956. Suunnitelmaan liittyvä selvitysosa ja kustannusarvio on päivätty 22. helmikuuta 1956.⁴⁴ Tekstiliitteessä Santakari käy ensin läpi hautausmaalla vuoden 1955 aikana tehdyt raivaustyöt. hautausmaalla oli tuolloin raivattu kaikki kannot, kaakkoiskulman painuneet hautarivit oli tasoitettu, kaatuneet ja painuneet hautamuistomerkit oli nostettu ja alueille oli ajettu multaa nurmikon istutustöitä varten. Varsinaisesta suunnitelmasta Santakari toteaa seuraavasti:

”Kaikkien myöhempänä mainittavien työvaiheitten aikana tullaan säilyttämään ne hautakummut, jotka selvästi ovat hoidettuja sekä kaikki hautamuistomerkit jäävät siirtämättöminä paikoilleen.

Hautausmaan nurmikkoalueet tullaan tasaamaan maaston mukaisesti. Nykyisellään mullan paksuus on miltei olematon, joten suurimmalle osaa hautausmaata on ajettava lisää multaa. Ensi vuonna tarvittavat mullat ovat jo ajettu paikalle.

Käytävät tehdään jalkakäytäviksi ja varataan ajoneuvoille sisäänajomahdollisuus Väinölän-, Snellmanin- ja Otavankaduilta.

Eteläisen hautausmaan lounaiskulmaan (Snellmanin- ja Suur-Savonkatujen kulmaus) varataan n. 40 x 40 m suuruinen alue erilai-

⁴² KH 19.10.1953 §1412. MKA. Sopimus N:o 2104. X 10. MKA

⁴³ Pohjakartat, mittausosaston arkisto, suunnitelmakartta puistotoimiston arkisto. MKA

⁴⁴ KH:n pöytäkirjojen liitteet 1956. Pykälä 384.MKA

sille leikkilaitteille, jotka hankitaan tarpeelliseksi osoittautuvassa määrään usean vuoden aikana.

Kiviaidat kunnostetaan Otavankadun varrella entiselleen, Snellmaninkadun vastainen aita kunnostetaan kiilakivistä entisenlaiseksi paitsi, että kunnostettavista kohdin aita varustetaan ”sementtisydämellä” joka sitoo aitakivet ja aidan päälle muodostetaan matala kouru, johon voidaan istuttaa ”kivikkokasveja”. Väinölä- ja Suur-Savonkatujen vastaisilla sivuilla, joissa aidat ovat tehdyt pyöreistä maakivistä ja jossa ne ovat päässeet pahoin rappeutumaan, uusitaan ne suunnitelman luonnoksen mukaisesti siten, että nykyisen aidan paikalle muodostetaan n. 140 cm leveä ja 40 cm katupintaa korkeammalle kohoava pensasaidan istutusalue, jonka reunat tuetaan kookkailla maakivillä. istutuspensoiksi soveltuu mm. valkokukkainen Morsiusangervo (*Spirea Arguta*). kyseisiltä aidan osilta löytyvät kiilakivet käytetään Snellmaninkadun vastaisen aidan korjaukseen.

Eteläisen hautausmaan keskipaikoille, nykyisen vesipostin paikalle, laitetaan pieni muurattu maanpäällinen kaivo edusta-altaineen ja ylimenovettä varten kaivetaan alemmalle tasolle lammikko, josta vesi imeytyy vähitellen pohjamaahan ilman viemärointia. Välittömästi lammikkoryhmän viereen istutetaan soveliaita monivuotisia kukkia.

Lammikkoryhmästä pohjoiseen, hautausmaan korkeimmalle kohdalle, varataan paikka tulevaa hautausmaamuistomerkkiä varten.

Penkkejä varataan riittävästi lepopaikoiksi. Luonnoksessa niitä on merkitty 21 kpl. Penkit tehdään sementtiputkijalkaisia ja kiintoistuimisia, jotta niitä ei voida puistikossa kävijöiden toimesta siirrellä paikasta toiseen.

Pensasistutuksia tulee mainittujen aitaistutuksien lisäksi ainoastaan leikkialueen ympäristöön eroittamaan sen muusta puistikosta. Myöhemmin suoritetaan puu- ja pensasistutuksia tarpeen mukaan, sikäli kun vanhaa kasvistoa täytyy yli-ikäisenä poistaa. Kukkaistutuksia perustetaan vasta myöhemmässä vaiheessa, sikäli kun hautojen kullilla koristaminen omaisten toimesta vähenee.

Pyöräily hautausmailla kielletään.”

Kaupunginarkkitehti Martti Riihelä antoi Santakarın suunnitelmasta lausunnon kiinteistölautakunnalle:

”Suunnitelma on laadittu säilyttäen nykyinen puusto ja haudat koskemattomina. samoin on säilytetty entiset käytävät. Niitä on kuitenkin lisätty parilla uudella hautojen ja puiden lomitse johdetulla jalakäytävällä, joiden tarpeellisuus puistikäytössä on ilmeinen ja suunnittelu mielestäni onnistunut.

Alueen eteläkulmaan järjestetty lasten leikkipaikka- ja leikkilaiteryhmät, joiden käyttö ei aiheuttane omassa puistokulmauksessaan minkäänlaista häiriötä vainajien hautojen rauhalle.

Pidän suunnitelmaa tämänhetkiseen puistokäyttöön onnistuneena ja toivon, että se näin voitaisiin toteuttaa.”⁴⁵

Santakarin suunnitelma lähetettiin tuomiokirkkoseurakuntaan lausunnon antamista varten. Erityisesti toivottiin lausuntoa leikkialueen sijoittamisesta hautausmaalueelle. Leikkikenttä oli sijoitettu lounaiskulmaan, alueelle jolle luultavasti ei oltu voitu haudata kallioisen maapohjan vuoksi. Tuomiokirkkoseurakunnalla ei ollut huomauttamista puistosuunnitelmaan.⁴⁶

Santakarin suunnitelmassa oli erityisesti puistokäyttöä ajatellen esitetty laaja uusi käytäväverkosto. Vanhojen itä länsisuuntaisen keskikäytävän ja siihen liittyvän Otavankadulle kulkevan poikkikäytävän lisäksi esitettiin rakennettavaksi pohjoisen ja eteläisen muurin suuntaiset, muureista 10-15 metrin etäisyydellä kulkevat käytävä, jotka yhdistyivät toisiinsa hautausmaan itäisen muurin suuntaisella käytävällä. Näin muodostuneelta käytävälentiltä suunniteltiin käytäväyhteydet kaakkoiskulmaan Suur-Savonkadulle ja koilliskulmassa jo olleeseen Otavankadun muuriaukkoon. Näiden lisäksi vanha spontaanisti syntynyt, koilliskulmasta lounaiskulmaan kulkeva diagonaalipolku suunniteltiin rakennettavaksi varsinaiseksi käytäväksi. Sen sijaan nykyisen, luoteiskulman ja kaakkoiskulman välillä olevan diagonaalipolun paikalla ei Santakarin suunnitelmassa ollut esitetty edes polkua – pohjakartassa ei myöskään ollut sillä kohtaa mitään polkua.

Käytävien varrelle oli esitetty sijoitettavaksi 21 kappaletta sementtiputkijalkaisia penkkejä. Niistä viisi oli sijoitettu vanhan keskikäytävän, neljä vanhan Otavankadulle johtavan käytävän, kuusi kappaletta diagonaalikäytävän ja yksi eteläisen uuden käytävän varrelle. Loput viisi penkkiä oli esitetty leikkipuistoon sijoitettaviksi.

Santakarin suunnitelman toteuttaminen 1954-1959

Eteläisen hautausmaan kunnostustöiden etenemistä voidaan seurata kunnalliskertomuksien perusteella.⁴⁷ Jo ennen varsinaisen suunnitelman vahvistamista tehtiin eteläisellä hautausmaalla jo laajoja raivaustöitä. Vuonna 1954, jolloin luovutusso-
pimus lokakuussa allekirjoitettiin, oli hautausmaalla korjattu ”raunneet” kiviaidat ja lehtori Fredrik Polénin haudalle oli hankittu reunakiveys. Myöhempiä kunnostustöitä varten oli varastoitu multaa. Vuoden 1955 raivaustyöt selostettiin jo edellä suunnitelman käsittelyn yhteydessä.

Vuonna 1956 todetaan hautausmaiden kohdalta seuraavaa: ”Eteläisellä vanhalla hautausmaalla on avattu uusia käytäviä, nurmikkoalueita on tasoitettu, levitetty multaa ja siemennetty, niin että n. 1/3 pintatöistä (hautausmaan huonokuntoisin

⁴⁵ KH:n pöytäkirjojen liitteet 1956. Pykälä 384.MKA

⁴⁶ KH 12.3.1956, §484.MKA

⁴⁷ Mikkelin kaupungin kunnalliskertomus 1954 II s.250, 1955 II s. 255, 1956 II s.290, 1957 II s.300, 1958 II s. 316, 1959 II s. 235. MKA

osa) on saatettu suunnitelman mukaiseen kuntoon. Vaikka suurin osa hautausmaasta onkin vielä kunnostamatta, voidaan jo nyt esim. ruohonleikkuu suorittaa miltei koko alueella koneellisesti helpottaen tämä suuresti hoitotöitä. samalla yleisnäkymä koko alueella on täysin muuttunut. Seuraavassa työvaiheessa on aikomuksena kunnostaa hautausmaata ympäröivät kiviaidat, joista vallankin Suur-Savonkadun puoleinen on pahasti rappeutunut.”

Vuonna 1957 mainittu aidan korjaus toteutettiin. Aidan ”sydän” täytettiin mullalla, ”johon myöhemmin istutetaan pensasrivi korostamaan kiviaitaa ja antamaan puistoalueelle tarpeellisen rajavaikutuksen”. Kantoja poistettiin ja kuoppia tasoitettiin sekä suoritettiin itäreunalla ”pienillä lohkoilla ruohon siemennystä”. Vuonna 1958 ajettiin hautausmaan keskialueelle multaa seuraavan vuoden nurmikkotöitä varten. Vanhoja hautamuistomerkkejä oiottiin ja korjattiin kiviaitojen luhistumia. Vuoden 1959 aikana kunnostettiin keskustan nurmikkoalue ja Suur-Savonkadun varrella olevalle kiviaidalle istutettiin *Spiraea arguta* rivi (ks. vuosi 1957).

Leikkikenttä oli Santakarin suunnitelmassa sijoitettu lounaiskulmaan, alueelle jolle luultavasti ei oltu aikoinaan voitu haudata kallioisen maapohjan vuoksi (ks. s.). Sotavuosina otetun ilmakuuvan mukaan tuo kulmaus oli jo silloin puuton ja jonkinlaisena leikki- ja pelikenttänä sen sanotaan ollen jo 1930-luvulla. 1950-luvulla Nuijamiehen kaupunginosassa rakennettiin aktiivisesti ja leikkikentän rakentamisen tarve oli ajankohtainen. Leikkikentälle Santakari oli kustannusarviossa esittänyt sijoitettavaksi ketjueinuryhmän, kiikkulaudan (piirustuksessa 2 kpl), kiipeämistelineen, ryömimistunnelin, kivilinnan ja tukkilinnan. Huhtikuussa 1956 Länsi-Savo haastatteli puutarhuri Santakaria, joka totesi, että ”hautausmaan lounaiskulmaan saataneen myöhemmässä vaiheessa muutamia leikkilaitteita, sillä alueesta on muodostumassa vähitellen leikkipaikka ympäristötalojen lapsille”.⁴⁸ Kaikkia luettelossa olleita laitteita ei varmaankaan alueelle pystytetty. Samoin jäi hautausmaasuunnitelmasta toteuttamatta vesiallas lammikoinen ja se hautausmaamuistomerkki, jonka oli luovutussopimuksessa todettu kaupungin tehtäväksi.

Vuonna 1959, jolloin hautausmaan kunnostus alkoi olla valmis tuotiin esille myös kysymys hautausmaalla kulkutieksi muodostuneiden käytävien valaisemisesta. Koska asian käsittelyn yhteydessä pohditaan hautausmaitten asemaa kaupunkipuistoina, lainaan kyseistä kaupunginhallituksen pöytäkirjaa (11.12.1959) laajemmin:

”Kj:n lausunto: Vanhat hautausmaat on otettu kaupungin omistukseen ja hoitoon kaupungin ja tuomiokirkkoseurakunnan välillä tehdyllä kirjallisella sopimuksella, joka on asianmukaisesti vahvistettu. kaupunki on niinollen vastuussa niiden hoidosta. kaupungin hallussa ollen vanhat hautausmaat ovat yleisiin puistoihin verrattavia, mutta asian luonteesta johtuu, että kaupunki voi ja sillä on syytäkin rajoittaa vanhojen hautausmaiden kautta tapahtuvaa kulkua ja liikennettä enemmän kuin tavallisissa puistoissa. Kun vanhoille hautausmaille on järjestetty puistokäytäviä ja sinne lasketaan vapaasti yleisöä, täytynee katsoa, että kaupunki on vastuussa siitä, että puistokäytävillä kulkijat kohtuullista varovaisuutta noudattaen ovat turvatut tapatur-

⁴⁸ Länsi-Savo. 19.4.1956. Maakuntakirjaston mikrofilmikokoelma.

milta ja onnettomuuskilta. Tällä perusteella ja pieteettisyyttäkin voidaan puoltaa kohtuullisen valaistuksen järjestämistä sille osalle vanhoja hautausmaita, joka on kuntoonpantu puistoksi. Sen sijaan siihen osaan nähden, jota ei ole puistoksi kuntoonpantu ja jonka tyhmempikin näkee metsäksi, kaupungilla ei ole nähdäkseeni velvollisuuksia ryhtyä toimenpiteisiin kulkijain turvallisuuden takia.

Toimenpiteet, joihin vanhoilla hautausmailla edellä selostetussa suhteessa ryhdytään tai ollaan ryhtymättä, riippuvat siis pääasiassa kaupungin omasta harkinnasta. K:n mielestä ei ole mitään syytä suosia sellaista kehitystä, että vanhojen hautausmaiden käytävät muodostuvat yleiseksi kulkutiekseksi. Sellaiseksi pyrkivät muodostumaan varsinkin Otavankadun eteläpuolella olevan vanhan hautausmaan käytävät, jotka kulkevat ristikkäin kulmasta kulmaan. Vanhalla hautausmaalla liikkuvat henkilöt ovatkin talvisaikaan yksinomaan läpikulkijoita.

Mitä valaistukseen tulee, k:nlla ei ole periaatteessa sitä vastaan, että Otavankadun eteläpuolella olevalle hautausmaalle rakennettaisiin valaistus, mutta k:n on juuri talousarviota käsitellessään jälleen kerran nähnyt, että varojen puutteessa on pakko jättää toteuttamatta sellaisiakin katujen ja yleisten paikkojen valaistussuunnitelmia, joilla yleiseltä kannalta olisi tärkeämpi merkitys kuin vanhan hautausmaan valaisemisella. sen vuoksi ei hautausmaan valaistuksen rakentamista voida pitää ajankohtaisena.”

Kaupunginhallitus päätti, ettei vanhojen hautausmaiden käytäviä aurata eikä hiekoiteta. Ne käytävistä, jotka olivat muodostuneet läpikulkukäytäviksi päätettiin varustaa liikennemerkillä: ”Ei yleinen tie”. Vielä päätettiin olla ryhtymättä toimenpiteisiin valaistuksen hankkimiseksi. Yllä olevassa asiakirjassa on mielenkiintoinen maininta, jonka mukaan eteläiselle hautausmaalle olisi syntynyt myös koilliskulmasta luoteiskulmaan johtava diagonaalinen kulkuväylä (Tyttökoulun uusi koulutalo oli valmistunut syksyllä 1951). Kuten aikaisemmin todettiin ei sellaista käytävää ollut vielä vuoden 1955 suunnitelmassa.

Tänä päivänä Santakarin suunnitelman uudet käytävät ovat maastoutuneet lähes täysin näkymättömiin. Puistopenkit, joita oli ainakin kymmenen, ovat kadonneet ja nurmikkoalueet sammaloituneet.

Eteläinen hautausmaa 1960-luvulta nykypäivään

Toivomus vanhojen hautausmaiden läpikulkuväylyksi muodostuneiden käytävien valaisemiseksi uudistettiin aina silloin tällöin. Vuonna 1962 kaupunginhallitus perusteli kielteistä päätöstä sillä, ettei ollut tarvetta suosia sellaista tapaa, että hautausmaita käytettiin yleisinä kulkuteinä. ”Yleisöhan pääsee helposti ohittamaan ent. hautausmaan valaistuja katuja pitkin.” Myönnettiin kuitenkin, että ”kaupunkikuvan kannalta ent. hautausmaiden valaiseminen sen sijaan saattaisi olla toivottava”. Joulukuussa 1964 kaupunginhallitus päätti teettää suunnitelmat ja lasketuttaa kustannusarviot vaihtoehtoisesti koko puiston valaistussysteemistä tai vain

yhden diagonaalikulkuväylän valaisemisesta. Kesällä vuonna 1966 saatiin eteläisen hautausmaan koillis-lounaisdiagonaalipolun valaistus lopulta toteutettua. Samoin vaihdettiin hautausmaan kulkuteille Ei yleinen tie- kylttien tilalle kyltti ”Puistopolku”.

Viikin laitokset istuttivat 1970-luvun puolivälissä molemmille vanhoille hautausmaille erilaisia alppirusulajikkeita. Tänä päivänä ne ovat kasvaneet jo näyttäväksi pensaskokonaisuuksiksi, jotka toisaalta myös peittävät näkyvyyttä.

Viimeisten vuosikymmenien aikana ei eteläisellä hautausmaalla ole tehty mitään kokonaisuuden kannalta merkittäviä toimenpiteitä. Lähinnä on kysymyksessä ollut normaali ylläpito. Leikkipuiston kohdalla on uusittu leikkivälineitä ja pintarakenteita.

Kirkonmäen, pohjoisen ja eteläisen hautausmaan kronologiaa

1817	1. kesäkuuta Majuri Schlüter ja talonpoika Mats Pulkinen olivat etsineet uutta hautausmaata varten paikan kirkon itäiseltä puolelta (östra sidan om kyrkan).
1822	28. huhtikuuta talonpojat Waltain ja Tiusain pyysivät maksun tekemästään pohjoisen hautausmaan kiviaidan puutteellisuuksien kuntoon laitosta.
1826	30. heinäkuuta ” Päätos rakentaa kiviaita Maunukselan hautausmaan kaatuneen puuaidan paikalle.
1828	26. lokakuuta pitäjänkokous päätti rakentaa kivimuurin kirkon (nyk. maaseurakunnan kirkko) ympärille ja kiviset portaat kirkkoon.
1829	19. heinäkuuta pitäjäntuvan (förrådningstuga) urakkahuutokauppa. rakennettiin nykyisen pohjoisen hautausmaan lounaiskulmaan.
1832	Kirkon ympärille tehtävän kivimuurin piti olla valmis keväällä.
1838	Pitäjänkokous 16.9.: Päätos laajentaa kirkon läheisyydessä olevaa hautausmaata.
1842	2. lokakuuta vihittiin uusi hautausmaa - tarkoittaa pohjoisen hautausmaan laajennusta pohjoiseen ja itään
1865	4.joulukuuta maanmittari Henrik Gabriel Saveniuksen pitämä syyni, hautausmaan laajentamiseksi. Karttaan esitetty alueen laajentaminen 100 kyynärällä itään (ei toteudu).

- 1869 14. elokuuta. Hautausmaasyöni lääninmaanmittari C. W. Forssin johdolla. jossa tutkitaan pohjoisen hautausmaan laajentamismahdollisuuksia ja päädytään lopulta esittämään erillisen eteläisen hautausmaan sijoittaminen vanhan plantaasin alueelle.
- 1871 2. heinäkuuta päätettiin ottaa vastaan uudeksi hautausmaaksi määrätty plantaasi vasta syksyllä 1872, jolloin vuokra-aika menee umpeen. Hautausmaan kivimuuri tulisi tehtäväksi 1873.
- 1872 21. heinäkuuta päätettiin kirkon ympärillä ollut monikulmainen kivimuuri purkaa ja rakentaa uudestaan (”6 korttelia leveä pohjasta, 4 korttelia päältä ja 6 korttelia korkia, kaksinkertaiset turpeet ovat siten päällä pantavat”).
- 1872 1. joulukuuta ”Ne kaksi uuden hautausmaan kaksinkertaista porttia... päätettiin hangittaviksi ja määrättiin, että ne pitää oleman yhtä kokoiset ja näköiset ja varustettavina lukolla kahden avaimen kanssa ja tiilipatsailla...”
- 1873 9. helmikuuta kirkonkokous: portit malmiset, yhden näköiset ja kokoiset, lukko ja kaksi avainta tiilipatsailla, toinen porteista keskellä itä- eli kaupungin puoleista muuria ja tarvittava tila muurin ulkopuolella hevosille otetaan kauppiamies A. J. Molanderin plantaasista, josta hänelle aikanaan annetaan kohtuullista alennusta arentista.
- 1874 11. lokakuuta vihittiin eteläinen hautausmaa
- 1874 25. lokakuuta annettiin yksimielisesti lupa, ”että siihen halulliset saisivat ryhtyä uuden hautausmaan kaunistamiseen käytävillä ja puita istuttamalla.”
- 1882 22. lokakuuta kirkonkokous. Todettiin ”...uuden sekä vanhan kirkkomaan kuin myös kirkon ympärysaidan porttien olevan siinä tilassa, että muutamat niistä tarvitsevat korjuuta...”
- 1883 4. marraskuuta kirkonkokous: piirustus uuden läpikäytävän rakennukseen vanhalle (pohjoiselle) kirkkomaille, jota läpikäytävää myös voisi käyttää ruumisten leikkuuhuoneeksi – päätettiin ottaa rakennettavaksi.
- 1883 Hyväksyttiin ”länintarhurin tekemä piirustusesittelö uuden kirkkomaan jakamiseen eri osiin”.
- 1889 30. kesäkuuta kirkonkokous: ”22.12.1879 annettu laki hautaamisesta rakennetulla paikkakunnalla saa lainvoiman 1.7.1890”
- 1892 ”Senaatin päätös 23.5.1890 n:o 95, jossa päätettiin, että Mikkelin seurakunta ainoastaan 1.7.1895 saa käyttää nykyistä hautausmaa-

taan... annettiin se ohjaus, että kaupungin hautausmaan tulee olla eri hautausmaa, eikä yhtenä maaseurakunnan hautausmaan kanssa.

- 1893 28. syyskuuta oli senaatti ”ottanut kaupungin hautausmaa-asian käsiteltäväkseen ja katsonut hyväksi sallia hautausmaan rakentamisen”. Laihalammin (Harkun) hautausmaa.
- 1894 10. joulukuuta päätettiin, koska hautausmaa-asia oli riitautunut, eikä uutta hautausmaata keritä saamaan 1.7.1895 mennessä, anoa kolme vuotta lisääikaa vanhan hautausmaan (eteläisen) käytölle.
- 1895 16. kesäkuuta. senaatti oli 29. maaliskuuta sallinut kolmen vuoden lisääjän vanhalle hautausmaalle.
- 1897 11. huhtikuuta maaseurakunta suostui luovuttamaan kaupungille omistusoikeuden kivisakastiin.
- 1898 8. toukokuuta kirkonkokous. Senaatti oli määrännyt Rouhialan pakolunastusalueen hautausmaaksi.
- 1900 9. huhtikuuta valittiin komitea tutkimaan ja suunnittelemaan kirkonmäen aita- ym. kysymyksiä.
- 1900 Kirkonkokous päätti aitaustoimikunnan mietinnön mukaan teettää riukuaidan (riuku’ut näreistä ja tolpat petäjästä), pohjoisen hautausmaan lounaiskulmalta alkaen ja Kangasniemen tien varteen ja alueen luoteiskulmasta itään kallioille saakka. kallioden kohdalla aita oli tarkoitus tehdä kivistä. Kivet saatiin purettavasta kirkon ympärysaidasta. Muuriin rakennettu ”läpikäytävä rakennus” päätettiin hajottaa ja ”siihen sijoitetaan se portti , joka ennen oli vähän ylempänä, jonka portin avauspaikka rakennetaan umpeen muun aidan kaltaiseksi”.
- Portteja päätettiin tehdä kolme: ”vanhemman hautausmaan kulmaan, toinen kirkon eteläovea kohti ja kolmas Kangasniemen tien ja tonttirajan risteykseen”. kaksi ensimmäistä olivat kaksoisportteja.
- 1900 Vanhojen hautausmaiden ”kiviaidat ovat paikoin rappeutuneet”)
- 1903 Kuvernöörin huomautus kiviportaista, ”joita myöten kulkijat ovat tehneet itselleen oikoteitä hautausmaan läpi ja samalla pahoin talleneet myös siellä olevia venäläisiä hautoja”. Kiellettiin käyttämästä oikoteitä ja hyväksyttiin kuvernöörin esitys venäläisten hautojen aitauksella suojaamisesta..

- 1906 28. toukokuuta: ”Otettiin keskusteltavaksi kirkkoneuvoston ehdotama vanhimman hautausmaan raivaaminen ja päätettiin se toimeenpanna.”
- 1909 6. syyskuuta. Todettiin, ”että vanhemmalla, kaupungin ja maaseurakunnan yhteisellä hautausmaalla oli sopimatonta elämää harjoitettu”. Seurakunta oli sitä mieltä, että raivaus- ja puhdistustyötä siellä olisi tehtävä, ettei pensasten varjossa voisi pahentavaa elämää jatkaa.” Ettei loukattaisi yksityisten hautoja, päätettiin pyytää yksityisiä itse suorittamaan raivaustöitä omilla haudoillaan.
- 1912 7. lokakuuta. Valittiin seurakuntien yhteinen toimikunta vanhojen hautausmaiden raivaus- ja kunnossapitoa varten.
- 1920 2. toukokuuta. (msrk KV). Muutettiin vanhan hautausmaan rahasto uudelle tilille nimellä ”Vanhan hautausmaan aidankorjausraho”.
- 1928 29. lokakuuta Kaupunkiseurakunnassa esillä puutarhurin viran perustaminen.
- 1929 4. marraskuuta (msrk KHK). kesällä 1929 oli vanhoja hautausmaita kunnostettu ja töitä piti jatkaa vielä seuraavana vuonna.
- 1929 18. marraskuuta (ksrk KHK) Pj. Kirkkoherra A. Aarnio esitti Mikkelin maaseurakunnan ja kaupunkiseurakunnan yhteisten hautausmaiden hoitoa suunnittelemaan valitun komitean ehdotuksen, että hautausmaat jätetään kaupunkiskirk:n hoitoon huomioon ottaen, että kaupunkiskirk:lla on ammattimies tarkoitukseen käytettävänä ja että kustannukset pannaan tasan.”
- 1930 Kaupunki siirtää ja oikoo Otavankadun rakentamisen yhteydessä vanhoja hautausmaan kadun puoleisia muureja. (kunnalliskertomus 1930 s.
- 1930 6. lokakuuta. Puutarhuri Blomqvistin suunnitelma eteläiselle hautausmaalle hyväksyttiin alustavasti.
- 1931 6. huhtikuuta (msrk KV) Blomqvistin ”piirustusehdotus vanhojen hautausmaiden kuntoon laittamisesta”.
- 1931 15. toukokuuta. Blomqvistin kustannusarvio vanhojen hautausmaiden kunnostamisesta:
- 1931 26. heinäkuuta. Maaseurakunta päättää luovuttaa vanhat hautausmaat kaupunkiseurakunnan hallintaan.

- 1932 Opetusministeriö vahvistaa hautausmaiden luovutuksen.
- 1932 24. huhtikuuta (msrk KV) Tiedotettiin valtuustolle valtioneuvoston hautausmaapäätöksestä.
- 1933 22. huhtikuuta(ksrk KHK). Raatihuoneenkadun järjestelyihin liittyen. kaupunki sai viistää pohjoisen hautausmaan koilliskulmauksen ”ehdolla, että kaupunkikunnan kustannuksella toimitetaan sanotulla kohtaa tästä aiheutuvat kiviaidan muuttamiset ja kuntoonlaittamiset”.
- 1934 Eteläisen hautausmaan Otavankadun puoleinen lahonnut portti korvataan rautaportilla, joka kiinnitetään graniittipylväisiin.
- 1936 Eteläiselle hautausmaalle vedetään vesijohto ja rakennetaan sementtinen vesisäiliö.
- 1936 2. kesäkuuta: Vanhojen hautausmaitten portit määrättiin maalattaviksi. Hautausmailla hoidotta olevia ja sammaltuneita hautakiviä päätettiin puhdistaa sikäli kuin se hautausmaiden kunnon kannalta on tarpeellista.
- 1937 9. lokakuuta (ksrkKHK). Vanhoilla hautausmailla todettiin metsän olevan harventamisen tarpeessa. Päätettiin pyytää metsänhoitaja O. Karikoskea yhdessä puutarhurin kanssa laatimaan suunnitelma harventamisesta silmällä pitäen alueen hoitamista vahvistetun suunnitelman mukaisesti hautausmaapuistona...”
- 1944 Tulo- ja menoarvio vuodelle 1945 I E.4. ”Vanhoista hautausmaista on varsinkin pohjoinen päässyt metsittymään ja tarvitsee perinpohjaisen raivauksen. Luhistuneet kiviaidat on tarkoitus korjata ensi kesäksi.”
- 1952 Tuomiokirkkoseurakunta aloitti neuvottelut vanhojen hautausmaiden luovuttamisesta kaupungille.
- 1953 Opetusministeriö hyväksyy luovutussopimuksen ”eräillä vähäisillä muutoksilla”.
- 1954 Hautausmaiden luovutusopimus allekirjoitettiin 27.lokakuuta.
- 1955 Kaupunginpuutarhuri Santakarin suunnitelma eteläisen hautausmaan ”järjestelysuunnitelma”.

Eteläinen hautausmaa - inventointi

1. Muurit

Eteläisen hautausmaan kivimuurien rakentamiseen oli tarkoitus ryhtyä vuonna 1873. Luultavasti kivet ajettiin paikalle talvella 1873 ja rakentaminen aloitettiin mahdollisesti jo samana keväänä. Koska hautausmaa vihittiin käyttöön vasta 27. lokakuuta 1874, on oletettavaa, että muuritöitä tehtiin vielä kesällä 1874. Aidan rakentamisvelvoitteet oli jaettu siten, että pitäjäläisten urakaksi määrättiin kolme sivua. kaupunkilaisille jäi itäisen eli silloisen kaupungin puoleisen muurin rakentaminen.

Nykyisistä muureista lienevät itäinen, eteläinen ja läntinen muuri alkuperäisillä paikoillaan. Niitä on luonnollisesti jouduttu korjaamaan lukuisia kertoja, kun kiviladonta on ”rauennut”. Viimeisimmät laajemmat korjaukset ja uudelleen rakentamiset ovat 1950-luvulta, jolloin toteutettiin puutarhuri Santakarin suunnitelman mukaisia kunnostustöitä. Pohjoinen eli Otavankadun varren kivimuri rakennettiin luultavasti kokonaan uudestaan vuonna 1930, jolloin kaupunki rakensi Otavankatua silloisen kaavan mukaiseen laajuuteen.

Muureille on tyypillistä, että ne vaihtelevat rakenteeltaan ja laadultaan. Kaikilla sivuilla muurit ovat selkeästi korkeampia hautausmaan puolella. Katurakentamisten yhteydessä jalkakäytävien pinta on noussut paikka paikoin jopa muurin yläpintaan saakka.

Pohjoinen muuri – Otavankatu

Vuonna 1930 uudestaan ladottu muuri on pituudeltaan noin 145,5 metriä. Muuri on ladottu kiilakivistä (lohkokivistä), joiden seassa on varsinkin hautausmaan puolella hyvinkin suuria kiviarkkoja. Kadun puolella kiven muoto on pääosin pitkä matala suorakaide. Muurin päällä on heinää kasvava turvekerros. Muurin leveys päältä on noin metrin ja korkeus hautausmaan puolelta 1,0-1,1 metriä. Jalkakäytävän kohdalla muurin korkeus on noin 0,6 metriä. Muurissa on kaksi aukkoa, joista lännen puoleinen on leveydeltään noin 2,5 metriä ja sitä reunustaa graniittiset portinpylväät vuodelta 1934. Muurin itäreunassa on pienempi, vain 0,7 m leveä aukko, jonka alareunaan on rakennettu kiviset portaat. Aukko portaineen lienee tehty jo vuoden 1930 korjaustyön yhteydessä. Joka tapauksessa se on merkitty jo vuoden 1954 pohjakarttaan, jota käytettiin puutarhuri Santakarin korjaussuunnitelman pohjana. Otavankadun ja Snellmaninkadun muurien alun perin suorakulmainen liitos on nykyisin pyöristetty noin 1,5 metrin kaarevuussäteellä.

Läntinen muuri - Snellmaninkatu

Snellmaninkadun puoleinen hautausmaan muuri on nykyiseltä pituudeltaan noin 102,5 metriä. Muuri päättyy aukkoon noin 5 metriä ennen hautausmaan lounaiskulmaa. Muuri on ladottu kiilakivistä (lokokivistä) ja se on noin 0,9 metriä leveä. Muurin korkeus hautausmaan puolella on pohjoispäästä etelään päin mentäessä noin 0,5-0,7 metriä. Jalkakäytävän puolella korkeus vaihtelee vastaavassa suunnassa 0,56 – 0,05 metriä. Alun perin ei muurissa ole ollut aukkoja. Nykyinen muurin eteläpäässä oleva aukko on laajennettu lähimenneisyydessä ajoneuvojen mentäväksi. Vuoden 1954 pohjakartassa on muuriin vielä merkitty samanlainen kapea aukko, jollainen on vastakkaisessa hautausmaan kulmassa Otavankadun muurissa. Toinen aukko on tehty aitakiviä purkamalla ja niitä porraskivinä käyttäen kohtaan, jossa kulkee vanhalle itä-länsisuuntaiselle käytävälle kulkeva oikopolku. Puutarhuri Santakarin vuoden 1955 suunnitelman mukaan läntinen muuri oli tarkoitus kunnostettavilta kohdilta ”varustaa sementtisydämellä, joka sitoo aitakivet”. Muutamissa kohdissa aidan eteläisessä puoliskossa on nähtävissä sementillä vahvistettuja kohtia. Aidan päälle oli tarkoitus muodostaa ”matala kouru, johon voidaan istuttaa kivikkokasveja”.

Eteläinen muuri – Suur-Savonkatu

Suur-Savonkadun varrella kulkeva hautausmaan muuri rakennettiin ilmeisesti uudestaan, entisen muurin paikalle, puutarhuri Santakarin vuoden 1955 suunnitelman mukaan: ”*Väinölän- ja Suur-Savonkatujen vastaisilla sivuilla, joissa aidat ovat tehdyt pyöreistä maakivistä ja jossa ne ovat päässeet pahasti rappeutumaan, uusitaan ne suunnitelman, luonnoksen mukaisesti siten, että nykyisen aidan paikalle muodostetaan noin 140 cm leveä ja 40 cm katupintaa korkeammalle kohoava pensasaidan istutusalue, jonka reunat tuetaan kookkailla maakivillä.*” Aidan korjaus toteutettiin vuonna 1957. Aidan ”sydän” täytettiin mullalla, ”johon myöhemmin istutetaan pensasrivi korostamaan kiviaitaa ja antamaan puistoalueelle tarpeellisen rajavaikutuksen”. Kaksi vuotta myöhemmin istutettiin aidalle *Spiraea arguta*-rivi. Nykyään muurin pituus on noin 143,8 metriä, leveys noin 1,3 metriä ja korkeus hautausmaan puolella 0,44-0,72 metriä. jalkakäytävän puolella muuri on lähes käytäväpinnan tasassa, vain 2 – 20 cm ylempänä. Muurissa on yksi varsinainen aukko luoteiskulmasta tulevan käytävän kohdalla. Lähempänä muurin länsipäätä muuria sortamalla tehty aukko. Muurin länsipäätä on pitkältä matkalta rikottu – irrallisia muurikiviä on levitetty ”istutusalue” päälle.

Itäinen muuri – entinen Väinöläkatu

Itäinen muuri on tällä hetkellä muureista huonokuntoisin ja ”näkymättömin”. Kuten etelämuurin kohdalla todettiin oli Väinöläkadun muuri rakenteeltaan saman kaltainen pyöreistä maakivistä tehty. Muuri on 139,5 metriä pitkä pois lukien keskellä muuria oleva 4 metriä leveä vanha portin aukko. Leveyttä muurilla on vain 0,9 m ja korkeutta hautausmaan puolella vain noin 0,4 metriä. Entisen Väinöläkadun puolella aita melkein häviää katupinnan tasaan.

Toimenpide-ehdotuksia

Otavankadun puoleinen muuri on erittäin hyväkuntoinen, lukkun ottamatta aivan länsipäätä. Läntisestä graniittipylvästä alkava Snellmaninkadulle kaartuva muuriosa vaurioitui muutamia vuosia sitten auton törmäyksessä. Muuri on sen jälkeen huolimattomasti uudelleen ladottu. Kaareva muuriosa pitäisi kokonaan purkaa ja rakentaa ammattitaidolla uudestaan.

Snellmaninkadun muurissa on joitakin ”rauenneita” osuuksia, jotka pitäisi uudestaan latoa. Muurin eteläosassa on, luultavasti 1950-luvun kunnostuksen jäljiltä, muurin sisään istutettuja pensaita, joiden kasvu on saattanut olla osasyynä muurien rikkoutumiseen. Muuriin ”syntynyt” oikopolun aukko voitaisiin rakentaa viralliseksi kulkuaukoksi. Samalla voisi harkita pitäisikö tämän aukon eteläreunasta lähtien, lähes jalkakäytävän tasossa olevaa muuria korottaa tai rakentaa vanhan muurin päälle puurakenteinen aita.

Suur-Savonkadun muurin suurin ongelma on sen jalkakäytävän puoleinen mataluus ja epämääräisyys. Pitäisi harkita voidaanko muuria korottaa tai rakentaa puinen aita.

Väinölänkadun puoleisen muurin ongelma on sama kuin Suur-Savonkadulla. Muurin eteläosan korottamisen (muuri tai puuaita) lisäksi pitäisi muurin pohjoispäässä oleva sortamalla tehty kulkuaukko, joko tukkia tai virallistaa, rakentamalla siistireunainen muuriaukko hautausmaanpuoleisine portaineen.

2. Portit

Eteläiselle hautausmaalle johti alun perin vain kaksi porttia. Toinen oli keskellä itäistä muuria ja toinen Otavankadun muurin länsipäässä. Porttien olisi pitänyt olla tiilipatsaiden varaan tehdyt rautaportit, mutta ei ole varmaa toteutettiin ne suunnitelman mukaan. Ainakin Otavankadun puoleinen portti oli puurakenteinen, kun se vuonna 1934 korvattiin graniittipylväiden varaan tehdyllä rautaportilla. Graniittipylväät saranatappeineen ovat vielä olemassa mutta rautaportti on poistettu. Väinölänkadun puoleisella portilla ei ole enää sen paremmin porttia kuin pylväitäkään. Uutta porttia ei varmaankaan ole tarpeen tehdä mutta muurin korjauksen ja mahdollisen korottamisen yhteydessä voisi harkita Otavankadun portin kaltaisia graniittipilareita täsmentämään vanhan aukon reunoja.

3. Käytävät

Nykyään liikenne eteläisellä hautausmaalla on valtaosaltaan läpikulkukävelyä ja -pyöräilyä molemmilla kulmasta kulmaan kulkevalla käytävällä (ks. liite). Niistä koillisesta lounaiskulmaan johtava reitti (4) on vuoden 1955 hautausmaan järjestelysuunnitelman mukaan vuonna 1956 rakennettu. Toinen diagonaalipolku (8) on osittain spontaanisti syntynyt oikaisureitti Otavankadun ja Snellmaninkadun kulmasta Suur-Savonkadun ja Väinölänkadun kulmaukseen. Selkeästi vähäisempi liikenne on hautausmaan vanhimmalla käytävällä (1), joka kulkee itäisen muurin keskellä olevasta portista ensin 115 metriä itä-länsisuuntaisena keskikäytävänä,

kääntyen sitten vinosti (2) kohti Otavankadun ja Snellmaninkadun kulmauksen porttia.

Käytävän (1) länsiosa on aikojen kuluessa maastoutunut kapeaksi poluksi. Käytävä (2) on vahvasti nurmeltu, mutta viereistä maanpintaa alemmaksi leikattuna se erottuu edelleen selkeästi ympäristöstään. Sen sijaan käytävän (2) jatkeena jo ennen vuoden 1955 muutoksia olemassa ollut käytävä (3) on häipymässä nurmi-alueen sisään.

Vuoden 1955 suunnitelman mukaan rakennetut alueen pohjois-, etelä- ja itäreunassa kiertäneet käytävät ovat nurmeltuneet ja maastoutuneet ympäristön nurmienttiin. Eteläinen käytävä (6) ja itäinen käytävä (7) ovat vielä paikannettavissa. Sen sijaan pohjoinen käytävä (5) on hävinnyt kokonaan näkyvistä, lukuun ottamatta hautausmaa-alueen koillisnurkalla kumpareen reunalla, jossa on havaittavissa käytävän kohdalla oleva terassointi.

Varsinaisten käytävien lisäksi on yksi polku, joka johtaa Snellmaninkadulta vanhalle keskikäytävälle (1).

Toimenpide-ehdotuksia käytävien osalta

Koska hautausmaalla liikenne on pääasiassa läpikulkuliikennettä on diagonaali-käytävien asema ylikorostunut. Kunnostustyön lähtökohtana voisi olla vuoden 1955 suunnitelman mukaan rakennettujen käytävien palauttamisen. Näiden lisäksi voisi ajatella Snellmaninkadulta tulevan oikopolun ”virallistamista”. Kokonaan uuden käytävän voisi rakentaa johtamaan käytävältä (5) käytävälle (4) nykyisen laajan alppiruusualueen läpi.

4. Leikkikenttä

Hautausmaan lounaiskulmaan tehty leikkikenttä rakennettiin puutarhuri Santakarin vuoden 1955 suunnitelman mukaan ”ympäristötalojen” lasten leikkipaikaksi. paikan valintaan vaikutti varmaankin se, että kohta oli jo alun perin avoin kenttä, jota ilmeisesti kalliopohjan läheisyyden vuoksi ei voitu käyttää hautaamiseen.

5. Hautamuistomerkit

Hautamuistomerkkien luettelointia ja kartoitusta varten jaoin alueen kuuteen lohkokoon A-F nykyisten käytävälinojen perusteella (ks. liite). Haudat on lohkoittain eritelty kirjain- ja numerotunnuksella (ks. liitteet). Eteläisellä hautausmaalla on nykyään, paikalla tehtyjen havaintojen ja pohjakartan mukaan 177 hautaa, joista osa on sukuhautoja, joten hautamuistomerkkejä on lähempänä kahta sataa. Muis-

tomerkkeihin merkityn kuolinvuoden[•] perusteella vanhimmat hautaukset on tehty Snellmaninkadun puoleisen kivimuurin viereen lohkossa A ja Otavankadun muurin viereen lohkossa C (ks. liite). Vanhin merkintä on haudassa A 37, jossa Hedvig Sofia Serlachiuksen kuolinajaksi on merkitty 16.11.1875. Hautausmaa oli vihitty käyttöön lokakuussa 1874. Kaiken kaikkiaan 1870-luvulta on 17 merkittyä hautaa.

Haudoista 95 prosenttia on sijoittunut lohkoille A, B, C ja D. Vain kymmenen hautaa on merkittynä lohkoille E (4) ja F (6). Lohkojen E ja F alue oli vanhastaan rivihautojen alueita, joille kestäviä muistomerkkejä ei pystytetty. Tähän selvitykseen en ole käynyt läpi kuolleitten luetteloja, joten ei ole tiedossani kuinka paljon eteläiseen hautausmaahan kaiken kaikkiaan vainajia on haudattu. En myöskään tähän mennessä ole löytänyt tietoa siitä, kuinka paljon muistomerkkejä on aikojen kuluessa hautausmaaohjesääntöjen perusteella hoitamattomina poistettu.

Sammakkokivet

Erikoista, väärinkäsityksestä syntynyttä nimitystä, käytetään hautakivestä, joka on makaavan ja pystykiven välimuoto. Eteläisessä hautausmaassa on olemassa yksi kivi, jolle tämä nimitys soveltuu. Vuonna 1890 kuolleen v.Pfalerin (etukirjaimista ei saa selvää) hautakivi on makaava kivi, jonka päällyspinta on hieman vinossa. Kiven päällä on tällä hetkellä, särkyneen marmoriristin irrallisia kappaleita.

Pystykivet

Eteläisen hautausmaan yleisin muistomerkkityyppi on pystykivi, joka erään määritelmän mukaan on ”kaikilta sivuiltaan sileäksi hiottu muistomerkki, jonka korkeus on selvästi suurempi kuin leveys”.⁴⁹ Pystykivet vaihtelevat kivilajeiltaan, pinnan käsittelytavoiltaan (hakattu, hiottu, kiillotus ym.), mitoitukseltaan ja erityisesti kiven yläreunan muotoilullaan. Useissa tapauksissa pystykivi on asennettu suoraan aluskiven (pohjakiven) päälle. Varsinaisen paaden ja aluskiven välissä voi myös olla yksi tai useampia välikiviä. Lukuisat pystykivet näyttävät nousevan suoraan maasta ilman aluskiviä. Todennäköisesti kysymys on vain aluskivien painumisesta maanpinnan alle.[•]

Pystykivet ovat pystyakselin suhteen symmetrisiä, enemmän tai vähemmän ylöspäin kapeneva, tasapaksu tai ylöspäin ohentuva kivi, jonka kaikki reunat ovat tasaiseksi käsitellyt (takasivu voi olla myös käsittelemätön) ja josta tyypistä on kiven yläreunan muotoilun suhteen useita variaatioita. Yläreunan muotoilussa on edelleen kolme päätyyppiä. Yläreuna voi olla tasainen, kaareva tai kolmiomainen. Kun näitä kolmea perusmuotoa yhdistetään saadaan syntymään lisää variaatioita.

[•] Muistomerkki on luonnollisesti voitu pystyttää myöhemminkin, mutta kuolinvuosi ilmoittaa hautauksen ajankohdan.

⁴⁹ Kirsi Schali (toim.): Oulun hautausmaat. Oulun ev.lut. seurakuntayhtymä. Gummerus Kirjapaino Oy 1996. s. 137

[•] Yhdessä hautakivessä on eräänlainen pintakäsittelemätön ”juuri”. Tämän kaltainen kivi on todennäköisesti upotettu maahan ilman aluskiveä.

Poikkeuksellinen, jugendvaikutteinen pystykivi on haudalla A 18 (Kitunen), jossa kivi on suorareunainen ja yläosassa nousee kapeampi suorapäätteinen osa, joka on viistetty sivulta katsoen kiilamaiseksi. Sivuisa on portaittain upotettu neliömäinen koristesyvännys.

Pystypaadet

Pystypaasi on määritelty kiviseksi muistomerkiksi, ”jonka korkeus on suurempi kuin leveys ja jossa ainoastaan etusivu on hiottu”.⁵⁰ Eteläisen hautausmaan pystypaasissa voidaan nähdä kaksi perustyyppiä, jotka eroavat toisistaan etusivun käsittelyn osalta. Ensimmäisessä tyyppissä on koko etusivu hiottu tai kiillotettu yhtenäiseksi pinnaksi, johon tekstit on kaiverrettu. Toisessa tyyppissä etusivun suurin osa on myös eräänlaista lohkopintaa ja vain eri tavoin muotoiltu tekstikenttä on hiottu tai kiillotettu.

Vaakakivet

Vaakakiviä on alueella vain kuusitoista kappaletta ja ne ovat kaikki suhteellisen nuoria.

Obeliskit

Obeliski on eräänlainen erikoistapaus pystykivien joukossa. Eteläisellä hautausmaalla on vain yksi obeliski, joka on vuonna 1881 kuolleen C. G. E. Adlerin haudalla (A 30). Obeliski muodostuu aluskiven päällä olevista kahdesta välikivestä, joista ylemmässä kuution muotoisessa kivessä ovat tekstit. Ylöspäin suippeneva ja pyramidihuippuun päättyvä varsinainen obeliskikivi on vain yhdeltä sivulta kiillotettu muiden sivujen ollessa hiottu. Obeliskin päällä ollut risti tai koristepallo on hävinnyt.

Kiviristit

Eteläisellä hautausmaalla on neljätoista kiviristiä, joita on kahta perustyyppiä. Ensimmäisessä tyyppissä on aluskiven päällä kuutiomainen mutta reunoiltaan epä-säännöllisempi ja yläosaltaan pyörästetty kivi, jossa ovat tekstit ja sen päällä kiviristi. Tätä tyyppiä on haudalla A 40 kolme kappaletta, joista vanhin kuolinvuosi on 1880. Toinen perustyyppi on säännöllisempi. Aluskiven päällä on sileäkylkinen kuutio, jonka yläpinta on pyramidimaisesti viistetty. Sen päällä oleva risti on graniittia tai marmoria. Useista hautausmaalla olevasta kiviristeistä on jäljellä vain pohjakuutio.

Aidatut haudat

Eteläisellä hautausmaalla on vain neljä hautaa, joiden ympärille on rakennettu aita. Näyttävintä näistä on vuonna 1876 kuolleen leipuri Dannholmin haudalla (A 12). Reunakivien päälle on tehty valurautarakenteinen aita, jonka itäsivuun on

⁵⁰ Ks. viite 46

tehty portti. Aidan valmistajasta ei ole tietoa. Dannholmin hauta on muutenkin ainutlaatuinen. Varsinainen hautakivi on marmorinen uusgoottilaistyylinen tбернаakkeli.

Dannholmin haudan tuntumassa on kaksi hautaa, joissa on molemmissa lähes identtinen kivipylväiden varaan ripustettu ketjukaide. Haudat ovat vuonna 1885 kuolleen luutnantti Örnin(A 6) ja vuonna 1889 kuolleen kapteeni Alfthanin (A 8) Molemmat olivat Mikkelin kuudennessa tarkk'ampujapatljoonassa palvelleita upseereja.

Neljäs aidattu hauta on Antellin opettajaneitien (B16). Aitaus muodostuu matalista suoraiteisista nurkkakivistä, jotka on yhdistetty toisiinsa rautaputkella.

Reunakivet

Hautoja, joiden ympärille on laitettu reunakivet, on eteläisellä hautausmaalla 43 kappaletta. 1900-luvun alussa yleistyneen reunakivimuodin sanotaan liittyvän hautausmaiden järjestyssääntöjen määräyksiin yksityis- ja sukuhautojen rajaamisesta.⁵¹ Eteläisellä hautausmaalla on rajattu reunakivillä hyvinkin eri kokoisia hautoja. Pienimmät ovat vain yhden hautasijan kokoisia ja suurin Ehnbergien sukuhauta (B 3) on pituudeltaan yhdeksän metriä. Vanhalla rivihauta-alueella on yksittäinen hauta, jossa reunan rakenteena on betoni.

Moniosaiset kiviset muistomerkit

Saksalaisista vaikutteista lähtenyt moniosainen kivinen muistomerkkityyppi alkoi yleistyä suomalaisilla hautausmailla 1920-luvulla.⁵² Mikkelin eteläisellä hautausmaalla on kaksi esimerkkiä tästä muistomerkkityypistä. Molemmat muodostuvat vankoista, porrasmaisesti nousevista päällekkäisistä reunakivistä ja takimmaisten reunakivien päälle kootuista suurikokoisista kiviarkoista. Haudat sijaitsevat samassa lohossa B 6 (Åkesson) ja B28 (Lindell). Hautakivistä ei ole löytynyt signeerauksia mutta vuonna 1919 kuollut Åkesson (B 6) lienee ollut edellä mainittu hankolaisen AB Granit kiviveistämön Mikkelin asiamies.

Hautakivien tekijät

Eteläisen hautausmaan varsinaiset käyttövuodet olivat 1874-1898. Ilmeisesti vasta vuonna 1896 aloittaa Mikkelissä ensimmäinen kiviveistäjä toimintansa. Mikkelin Sanomat- lehdessä 5.9. 1896 Aukusti Miettinen ilmoittaa ”Hautakivien tekoa ym. hienomman kivityön valmistamista, useamman laatuisten piirustusten mukaan, toimittaa huolella ja kohtuuhintoihin”. Huhtikuussa 1900 mainostaa M. Holmin kiviveistämö Mikkelissä ”valmiita hautakiviä erittäin kauniista mustasta graniitista”. Tätä ennen oltiin Mikkelissä ulkopaikkakuntalaisten firmojen asiamiesten

⁵¹ Schali, s. 150

⁵² Kirsi Schali (toim.): Oulun hautausmaat. Oulun ev.lut. seurakuntayhtymä. Gummerus Kirjapaino Oy 1996. s.150.

varassa. Vuonna 1892 hankolaisen Granit osakeyhtiön asiamiehenä toimi Mikkelissä Sahlan & Åkesson.

Eteläisellä hautausmaalta on löytynyt joitakin signeerattuja hautakiviä. Vuonna 1885 kuolleen Charlotta Wahlbergin (A 43) kiviristin pohjakivessä on signeeraus ”F. Ahlstrand –H.fors”. Fredrik Ahlstrand (1851-1903) oli kautta Suomen tunnettu ”kivenhioja”.⁵³ Hankolainen AB Granit on signeerannut kiven vuonna kuolleen .Kuopiolainen A. Pulkkinen on signeerannut kaksi kiveä ja yhdessä kivessä on tekijänä V. Heinänen Hämeenlinnasta.

Valurautaiset muistomerkit

Täysin ehjiä valurautaisia ristejä on eteläisellä hautausmaalla säilynyt kahdeksan kappaletta. Niistä kolme on niin sanottuja läpikuviollisia ja loput umpirunkoisia. Lisäksi on, luultavasti oikeilla paikoillaan, säilynyt kolme katkennutta umpirunkoista ristiä. Yksi katkennut läpikuviollinen risti on liitetty yhteen lattarautaliitoksella. Lisäksi on muutamia aluskivessä kiinni olevia lyhyempiä ja pitempiä ristin alaosia – joistakin on jäljellä vain juuriprofiili.

Kahdessa umpirunkoisessa valurautaristissä on huonosti erottuva valmistajan signeeraus. Kysymyksessä on molemmissa Turun rautateollisuusyhtiö eli Åbo Jern Manufaktur Bolag, joka ennen vuotta 1893 käytti leimaa Å.J.M.b. Verrattaessa ristejä saman tehtaan luetteloihin⁵⁴ voidaan todeta, että 1894 kuolleen Maria Helsingin risti (B 30) on tehtaan luettelosta n:o 45. Vastaavasti Antti Mynttisen hautaristi (C 5) on luettelon risti n:o 19&20. Samanlainen risti on vuonna 1892 kuolleen Salomon Huhtalan haudalla (B27). Pieni läpikuviollinen risti haudalla C 51 on luettelon numero 51.

Takorautaiset muistomerkit

Teollisesti valmistettujen valurautaisten muistomerkkien lisäksi on eteläisellä hautausmaalla muutamia kansanomaisia, paikallisten seppien valmistamia muistomerkkejä. Lohkolla D on, jonkin matkaa erillään toisistaan, kaksi samanlaista lattarautasta muotoiltua takorautaristiä (D 21 ja D 24), joissa ristivarsien liitteessä on erillinen metallinen nimilaatta. Yhden takorautaristin tekijästäkin voidaan olla melko varmoja. Haudalla C 46 on pyöreästä rautatangosta taottu risti, jonka erillisessä nimilaatassa on teksti: ”Tässä lepää rautaseppä Matti Hämäläinen 1829-1889”. Tuntemattomaksi jäävällä haudalla C 3 on ohuesta rautatangosta taivuttamalla muotoiltu risti. Haudalla C 6 on aluskivessä jäljellä noin kymmenen sentin pätkä vastaavan tyyppisestä rististä, joka on tehty punomalla kaksi ohutta tankoa toistensa ympärille. Rautatangon varaan kiinnitettyjä peltisiä hautatauluja on kolme kappaletta, joista yksi on irrallinen ja asetettu nojaamaan erään hautakiven varaan. Taulut ovat niin perusteellisesti ruostuneet, ettei minkäänlaisia tekstejä ole näkyvissä. Yksi tauluista on katkennut kohdasta, jossa yläreuna kaartuu kirjakkäärön kaltaisesti. Tankojen päissä mahdollisesti olleet ristit ovat hävinneet.

⁵³ Gardberg, s. 90

⁵⁴ Kaisti, Puhakka liitteet 5-9.

Hautamuistomerkkejä koskevia toimenpide-ehdotuksia

Kiviset hautamuistomerkit, jotka muodostavat valtaosan hautausmaan muistomerkeistä, vaativat kohtuullisia puhdistustoimenpiteitä sekä suoristamisia ja kohottamisia. Alueella on joitakin haljenneita kivipaasia, joiden kohdalla joudutaan har-kitsemaan yhdistetäänkö irralliset osat toisiinsa vai jätetäänkö ne paikalleen.

Hautojen ympärillä maapohjaan kohdistuvien toimenpiteiden yhteydessä esille tulevat, mahdollisesti hautamuistomerkeistä peräisin olevat osat on otettava talteen.

Hautakivet tulisi puhdistaa Museoviraston ohjeiden mukaisesti, varoen vioittamasta kullattuja tekstejä. Mahdolliset pesun yhteydessä esille tulevat signeeraukset ym. tulee kirjata muistiin.

- perusteellinen kastelu (lika- ja kasvustokerroksen pehmitys 2 h)
- pesu vedellä, jossa pieni määrä mäntynestesaippua tai astianpesuainetta (nailonharja, astiaharja)
- huuhtelu esim. kastelukannulla , samalla sienellä pyyhkien

Tarkemmat ohjeet ja erikoistoimenpiteet varmistettava Museoviraston ohjekirjasta.

Suuritöisin tehtävä on painuneiden kivien nosto ja oikaisu. Mielestäni se tässä yhteydessä olisi kuitenkin järkevää toteuttaa. Kiviä, joiden aluskivet ovat kokonaan maan alla on noin 50 kappaletta. Sellaisia, joissa aluskivi on käytännössä maan pinnan tasassa ja osittain maan alla on noin 15 kappaletta. Tavoitteena voisi olla nostaa kiviä niin, että aluskiveä olisi näkyvissä noin 10 cm viereisestä maanpinnasta lukien. Kivien liikuttelu on kuitenkin tehtävä äärimmäisen varovasti, ettei katkaistaisi vanhoja kiinnitysrautatappeja. Itse asiassa sellaisissa kivissä joita joudutaan siirtämään voisi tapituksen uusia ruostumattomasta teräksestä tehdyillä tapeilla.

Rautaisten muistomerkkien kunnostaminen tulee tehdä Museoviraston ohjeen mukaan:

- vanhojen maalijäänteiden tutkiminen
- irtoavan ruosteen poisto
- maalaaminen ruostesuojapohjamaalilla (Ferrex, Rostex)
- pintamaalaus tervamaalilla tai maaliseoksella, jossa 4 osaa vernissaa, 1 osa raakaa pellavaöljyä, 2-3 osaa hiilimustaa tai grafiittijauhetta.

Edellä mainittu käsittely tulisi tehdä myös rikkoutuneille rautaristeille – myös niille, joista on vain pieni fragmentti jäljellä aluskivessä. Katkenneet rautaristit, joiden osat ovat tallessa tulisi yhdistää tapauskohtaisten liitossuunnitelmien mukaan.

6. Kasvillisuus ja puusto

Hautausmaan alkuperäisestä kasvillisuudesta ei ole muuta varmaa tietoa kuin, että alueen reunoilla kiersi plantaasiaikaiset koivurivit. Pian hautausmaan vihkimisen jälkeen annettiin ihmisille lupa istuttaa puita ja kasveja, mutta mitään tarkempia ohjeistuksia ei mainita. Puiden ja pensaiden suunnitelmallisesta istutuksesta mainitaan vasta 1930-luvulla kaupunkiseurakunnan puutarhurin tekemissä kustannusarvioissa. Seuraava laajempi puustoon ja kasvillisuuteen liittyvä toimenpide oli kaupunginpuutarhuri Santakarin tekemä suunnitelma 1955. Aikaisemmilta vuosilta kasvillisuuteen liittyvät maininnat olivat lähinnä raivaukseen liittyviä.

Toimenpide-ehdotuksia

Puuston raivauksen kohdalla on syytä edetä varovasti. Luultavasti pelkällä vioituneiden ja yli-ikäisten puiden poistamisella saadaan alueelle riittävästi valoa ja väljyyttä. Otavankadun suuntainen selkeästi riviin istutettu puurivi, joka myötäili kadonnutta pohjoista käytävää olisi säilyttämisen arvoinen kohta.

Hautojen läheisyydessä ja jopa haudoilla on monessa kohtaa kohtuullisen suuria-kin puita. Osa niistä on selkeästi vain hoitamattomalle haudalle kasvamaan päässeitä ja sellaiset on syytä poistaa. Mutta on myös hautoja, joille on varta vasten istutettu koristeeksi puu. Niiden kohdalla on mietittävä tapauskohtaisesti onko mahdollista säilyttää mahdollisesti jo hyvinkin suureksi kasvaneita puita. Erillinen kysymys, lähinnä kuriositeetti, on haudan C 29 tilanne, jossa puu on kasvanut aivan hautakiven tekstisivun eteen. Puu on ikääntynyt ja vaurioitunut, mutta yhdistelmänä kokonaisuus on kuvauksellinen, että sen soisi jäävän ennalleen. Vastaavasti yksi tunnelmallisimmista kohdista on haudan B 12 kohdalla oleva tuomi, jonka riippuvat oksat muodostavat pikkupojan haudan ylle upean holviston.

Hautausmaa-alueella on joissakin kohdissa villiintyneitä ja laajalle levinneitä pensaikkoja, joiden sisään jää useita, tosin osin vaurioituneita hautamuistomerkkejä. Laajin alue on koillisnurkassa Otavankadun muurin ja diagonaalikäytävän välissä. Pensaikon karsimisen myötä saataisiin paitsi haudat, myös Otavankadun laadusta kivityötä edustava muuri näkyviin. Toinen peittävä pensasalue on autojen B 35, B 36 ja B37 kohdalla.

1970-luvun alppiruusupensaat peittävät jo melkoisen osan hautausmaata. Hautamuistomerkkejä ei kuitenkaan näiden pensaiden sisään jää. Ongelmallisimpana pidän vanhan riihikummun länsirinteellä kasvavaa pensaikkaa. Sitä voisi mielestäni jakaa poluilla pienempiin osiin siten, että kulku mahdollisesti uudelleenrakennettavalta pohjoiselta käytävältä kummulle olisi mahdollinen.

Leikkipuistokulmauksessa olisi mielestäni mahdollista tehdä myös uusia puuistutuksia (mikäli alueen kalliopohjan läheisyys ei sitä estä). Lähes jalkakäytävien tasoon jääneet länsi ja etelämuuri ovat leikkipuiston kohdalla niin näkymättömiä, etteivät ne kykene selkeästi aluetta rajaamaan. Olisiko mahdollista tällä kohtaa muistumana vanhasta plantaasista istuttaa säännöllinen koivurivi aitojen sisäpuolelle?

Lähteet:

Painamattomat lähteet:

MKA = Mikkelin kaupunginarkisto

KH = Kaupunginhallituksen pöytäkirjat ja liitteet

Kiinteistölautakunnan pöytäkirjat

Kartat ja piirustukset

MMA = Mikkelin maakunta-arkisto

Mikkelin maaseurakunnan kirkonarkisto

Etelä-Savon maanmittauskonttorin arkisto

Mikkelin maistraatin arkisto

Mikkelin seurakuntayhtymän virasto

Msrk = Mikkelin maaseurakunnan arkisto

Ksrk = Mikkelin kaupunkiseurakunnan arkisto

Tsrk = Mikkelin tuomiokirkkoseurakunnan arkisto

Kansalliskirjasto: Historiallinen sanomalehtikirjasto 1771 – 1860/90

Kirjallisuus:

Gardberg, C. J.: Maan poveen. Suomen luterilaiset hautausmaat kirkkomaat ja haudat. Schildts Kustannus Oy. Keuruu 2003.

Hassi, Esa: Mikkelin keskiaikainen kivisakasti. Mikkelä 1986.

Hiekkänen, Markus: Suomen kivikirkot keskiajalla. Otavan kirjapaino. Keuruu 2003

Kaisti, Riitta - Puhakka, Martti: Unikankareen kummulta Skanssin malmille. Turun hautausmaan vaiheita. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 1999.

Kuujo, Erkki: Entisajan Mikkelä. Mikkelin kaupungin vaiheita 1838-1917. Mikkelä 1971.

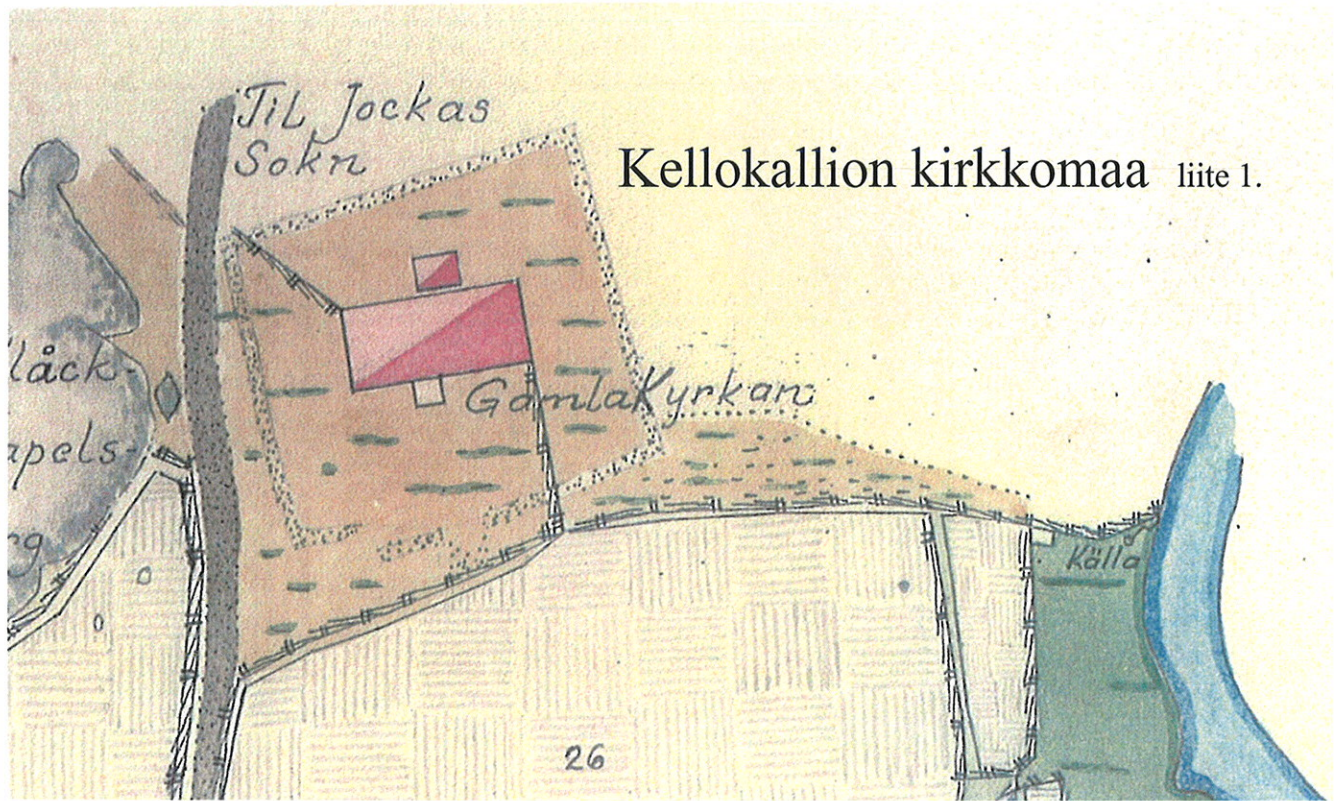
Schali, Kirsi (toim.): Oulun hautausmaat. Oulun ev.lut. seurakuntayhtymä.

Gummerus Kirjapaino Oy 1996

Vesterinen, Hillevi: Lemmittyjen leposijat. Jyväskylä 2005.

Wirilander, Hannele: Mikkelin pitäjän historia.vuoteen 1865. Mikkelä 1982.

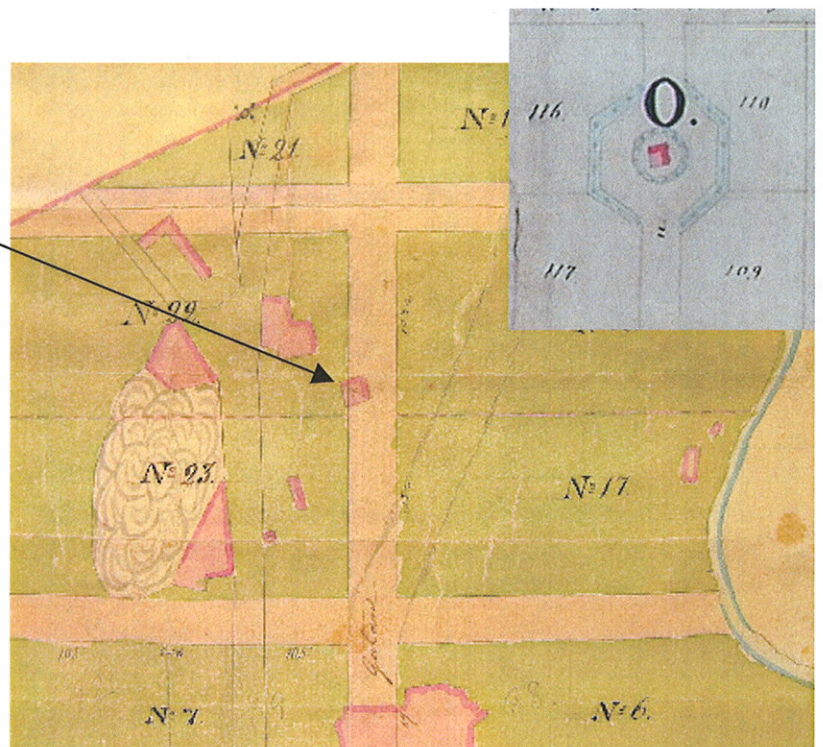
Wirilander, Kaarlo: Suomen armeijan upseeristo ja aliupseeristo 1718-1810. Forssa 1953.

Komissionimaanmittari Johan Heinriciuksen vuonna 1775 laatima ”geometrinen kartta” näyttää Kellokallion vanhan kirkkomaan sijainnin. Kartassa näkyy myös nykyinen kivisakasti ja vanha puukirkko, joka oli päätetty jo vuonna 1769 purkaa. Onneksi suunnitelma toteutettiin vasta vuonna 1776. Heinriciuksen kartan mukaan kirkko oli suhteellisen kookas pitkäkirkko (14 x 30 metriä), jonka pohjoispuolella oli sakasti (hieman erilleen piirrettynä!) ja eteläpuolella eteizrakennus. Kirkon ympärillä näkyy pisteytyksellä tehostettuna kirkkomaan muurin/aidan paikka. Kartan piirtämisen aikaan kirkkomaan läntinen puoli ja osa eteläpuolta oli rajattu kirkon luoteis- ja kaakkoiskulmista lähtevillä riukuaidoilla. Juvalle johtava vanha maantie kulki tuolloin aivan kellokallion kyljessä. Kuvassa oikealla Saksalanjoki.

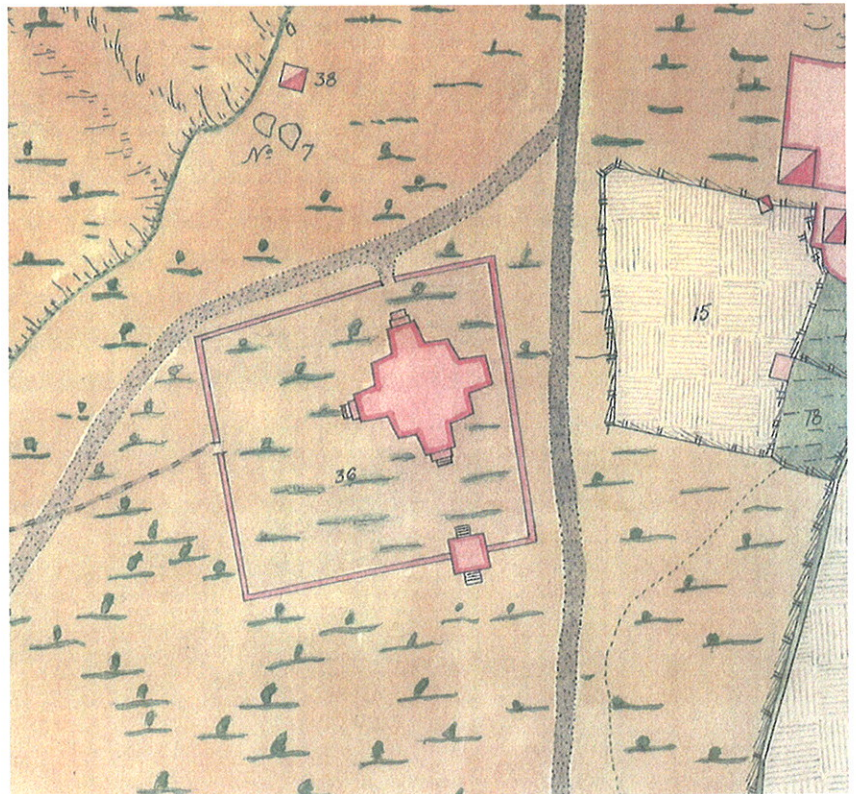
Osa Kansallisarkistossa vuonna 1946 tehdystä jäljennöksestä. Mikkelin kaupunki, mittausosaston arkisto.

Osa plantaasikartasta vuodelta 1842 näyttää kivisakastin ja vanhan Kellokallion hautausmaan kohtalon. Kivisakasti on jäämässä keskelle kaavailtua Nikolainkadun (nyk. Porrassalmenkadun) jatketta. Vanha hautausmaa-alue on jaettu neljän vuokratantaan alueelle. Tuolloin on hautausmaan ympärillä ollut joitakin rakennusryhmiä. Kuvassa alimpana keskellä Olkkolan rakennusryhmän yläosa. Pienessä kuvassa näkyy kivisakastin ympärille muodostettu ”puistoalue” vuoden 1883 asemakaavasta. Mikkelin kaupunginarkisto.

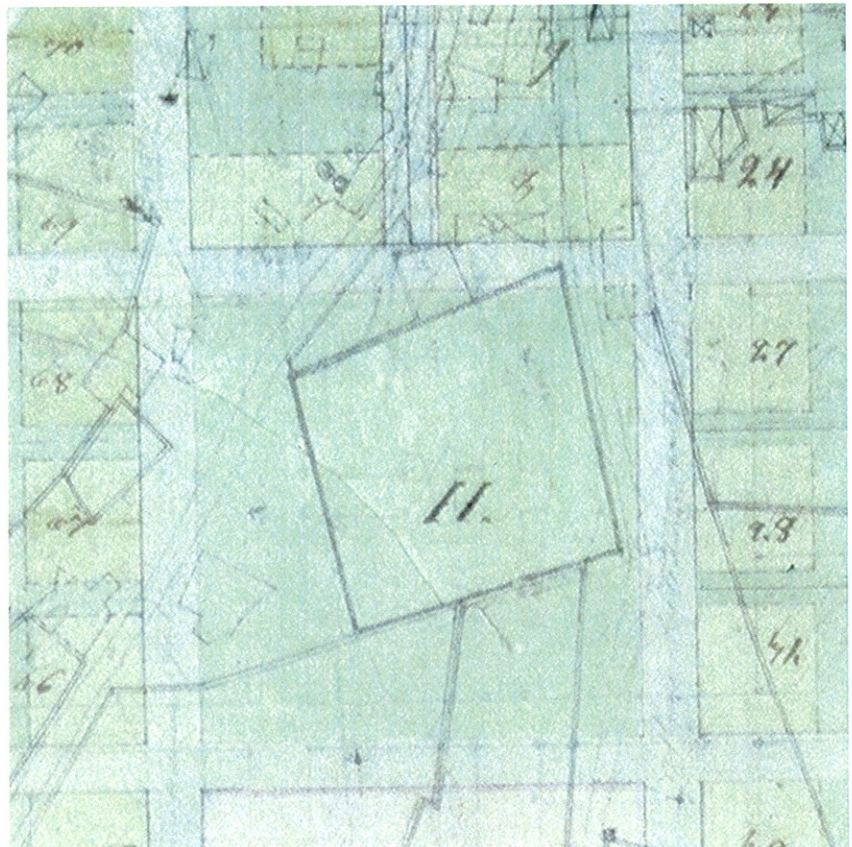

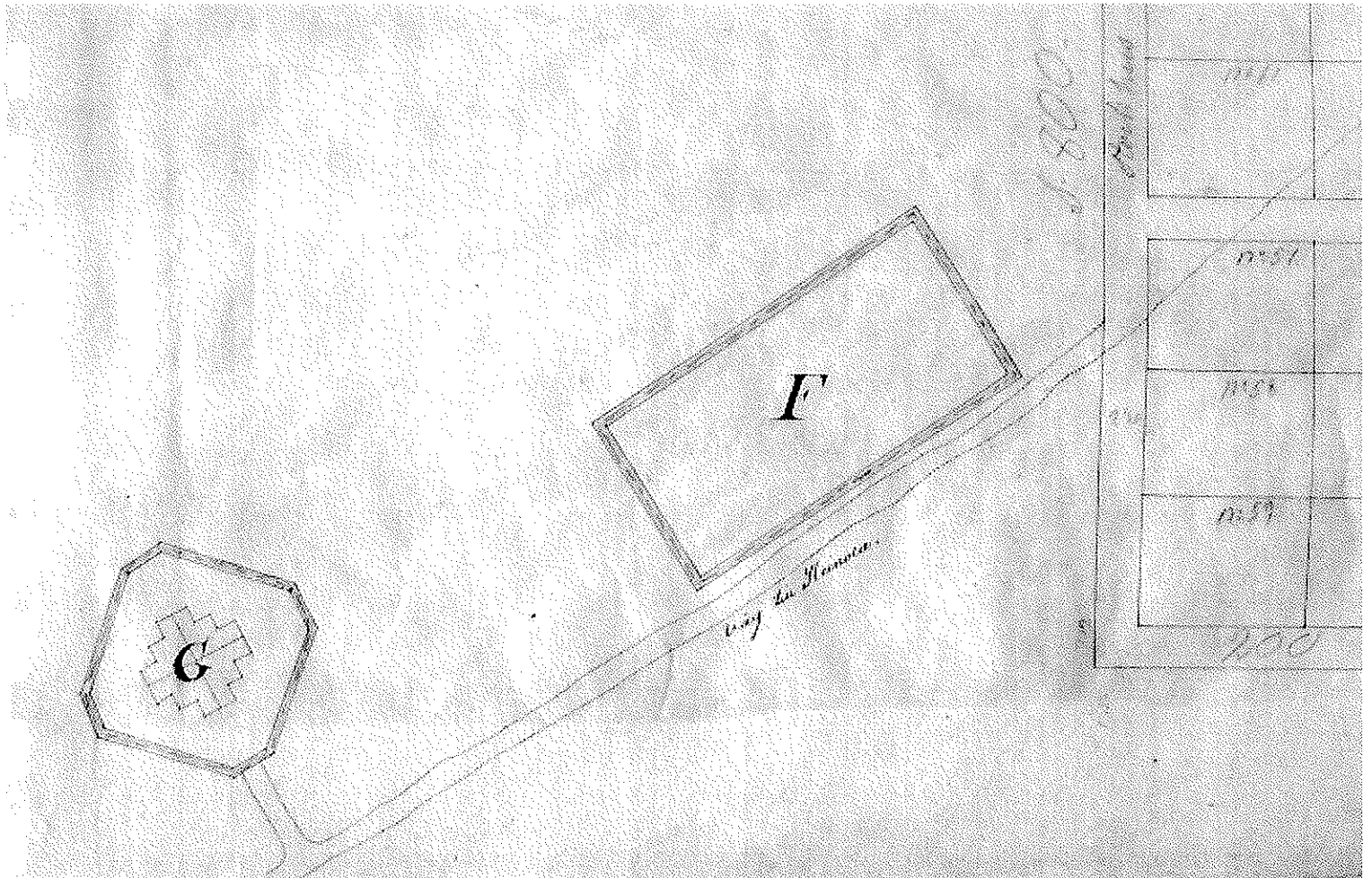
Maunukselan kirkkomaan 1756-1846 liite 2

Vuoden 1775 kartassa näkyy August Sorsan rakentama kahtamoiskirkko, joka valmistui vuonna 1756. Kirkon ympärille on puuaidalla rajattu noin 90 m x 90 metriä laaja kirkkomaan. Eteläsivulla aitaan liittyi kellotapuli. Osa Johan Heinriciuksen vuonna 1775 laatiman kartan vuonna 1946 Kansallisarkistossa tehdystä jäljennöksestä. Mikkelin kaupunki, mittausosaston arkisto.

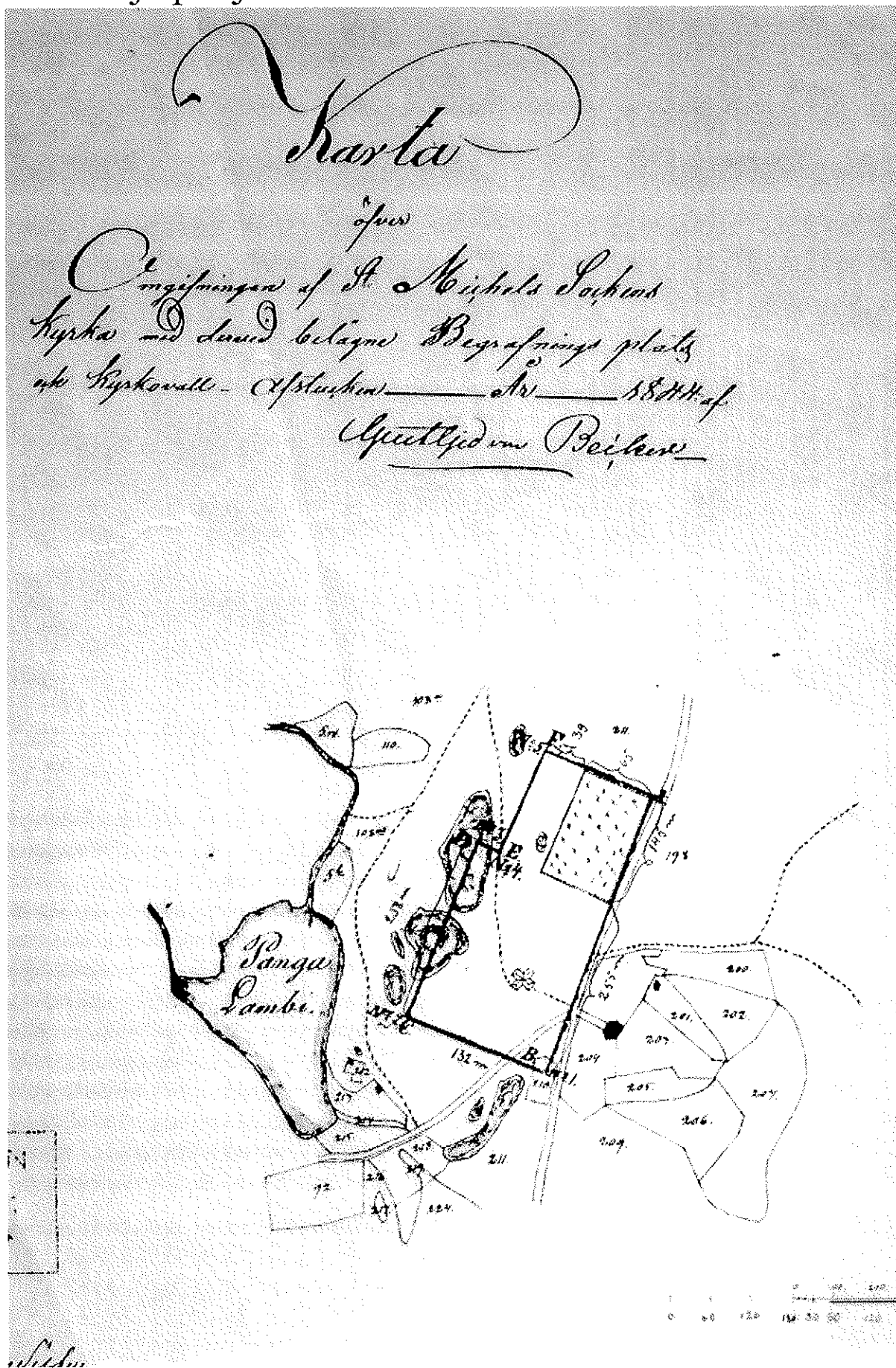
Vuonna 1836 Mikkelin kaupunkia varten laaditussa kaavakartassa (F.F. Gylden) on kirjaimella H merkitty puisto – nykyinen kirkkopuisto. Paikka kaavoitettiin kaupungin tulevan kirkon paikaksi. Vuonna 1806 palaneen kirkon paikalla säilyi vanha kirkkomaan, jonka kaatunut puuaita oli vuonna 1826 päätetty korvata kiviaidalla. Kiviaita purettiin puiston tasaustöihin liittyen 1840-luvulla.

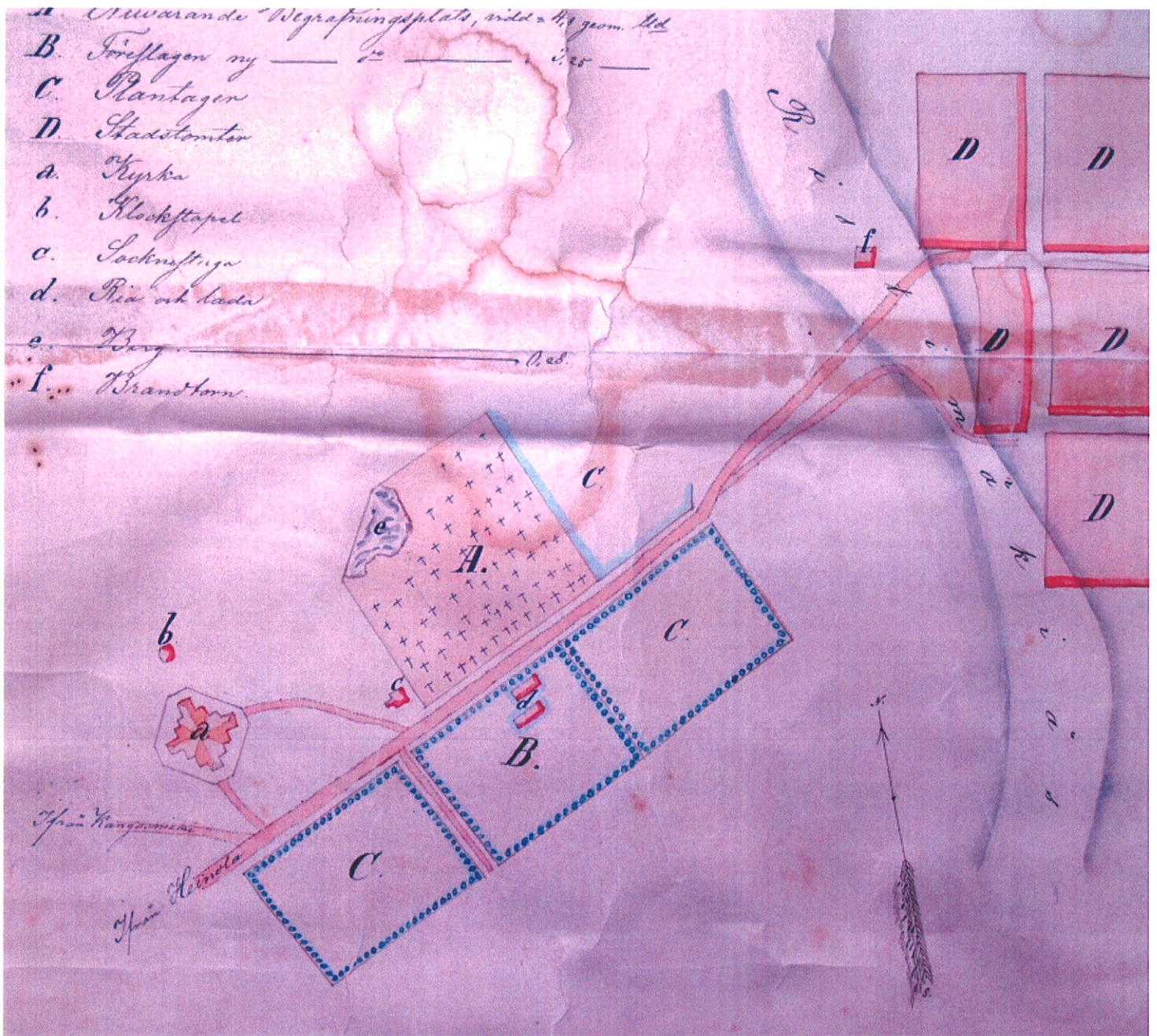
Mikkeliin aiotun kauppalan asemakaavan paalutuskartta vuodelta 1832 lienee ensimmäinen, jossa näytetään uusi hautausmaa Heinolantien varressa. Kysymyksessä on siis nykyisen pohjoisen hautausmaan ensimmäinen vaihe. Maunukselan talon, jolle hautausmaan ja kirkonmäen alue tuolloin kuului, omistaja majuri Severin Emanuel Schlüter katsoi henkilökohtaisesti talonpoika Pulkisen kanssa vuonna 1817 hautausmaalle sopivan paikan. Alueen, joka oli noin 69 x 134 metriä, ympärille rakennettiin kiviaita. Oheiseen karttaan on merkitty myös kirkon ympärille rakennettu kiviaita, joka oli valmistunut juuri kartoitusvuoden 1832 keväällä. Kiviaidassa oli katoksella varustetut portit, jokaisen neljän ristivarren kohdalla. Kirkon kivimuuri päätettiin vuonna 1872 rakentaa uudelleen koska sen katsottiin olleen liian korkea ja leveä ja huonosti kokoonpantu. Kirkonmuuri purettiin lopullisesti aivan 1900-luvun ensimmäisinä vuosina ja kivistä muurattiin kirkonmäen nykyinen pohjoinen aita.

Rajaus kauppalan paalutuskartasta. Etelä-Savon maanmittaustoimiston arkisto MMA.

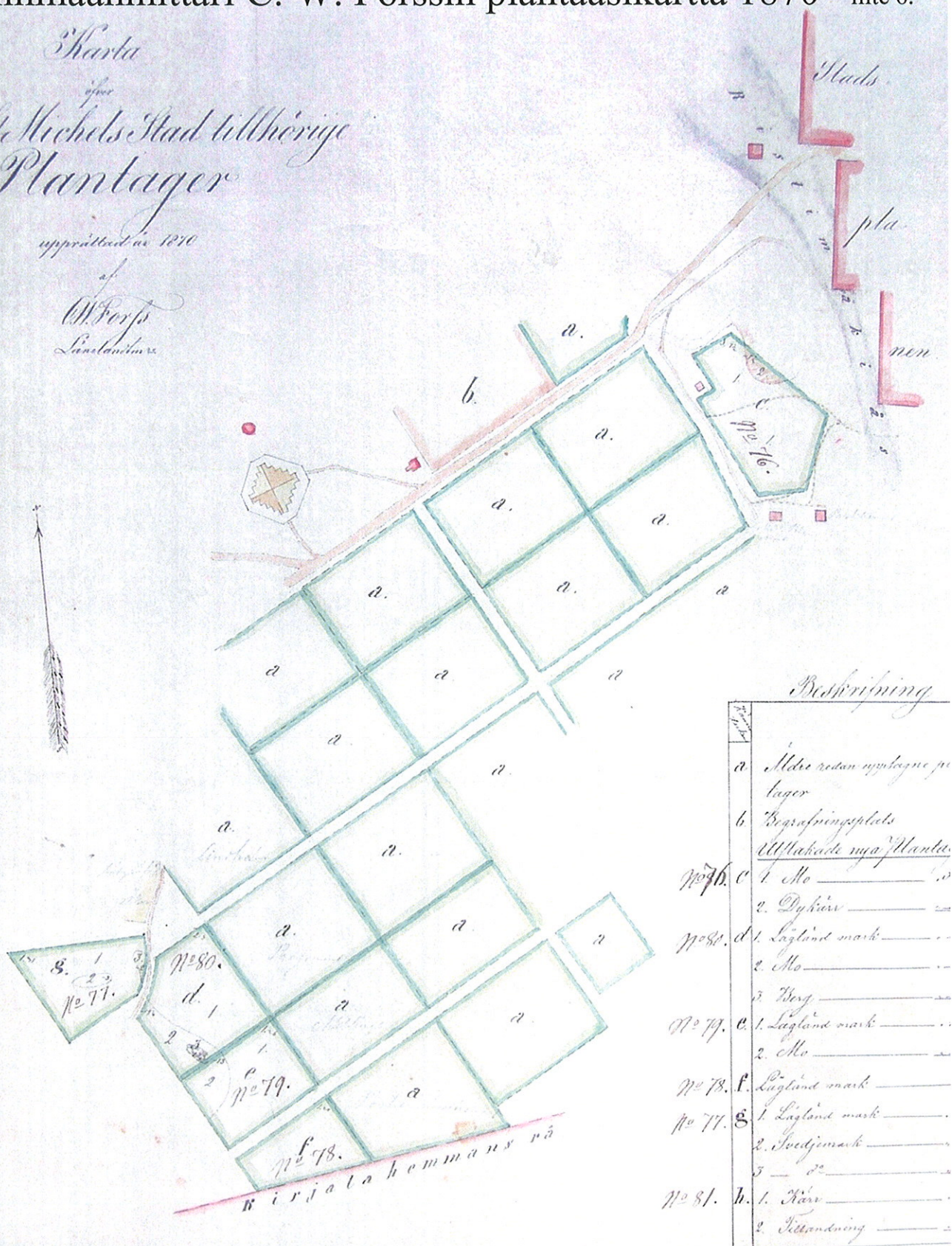
Maanmittari Gustaf Gideon von Becker suoritti vuonna 1844 kirkonmäen ja hautausmaan alueen lohkominen. Kartassa näkyvä hautausmaa-alue jo vuoden 1842 laajennuksen jäljiltä Huom kartassa itä on ylhäällä. Kuva ei ole mittakaavassa. Msrk:n arkisto.

Eteläinen hautausmaa – toimituskartta 1869 C. W. Forss liite 5.

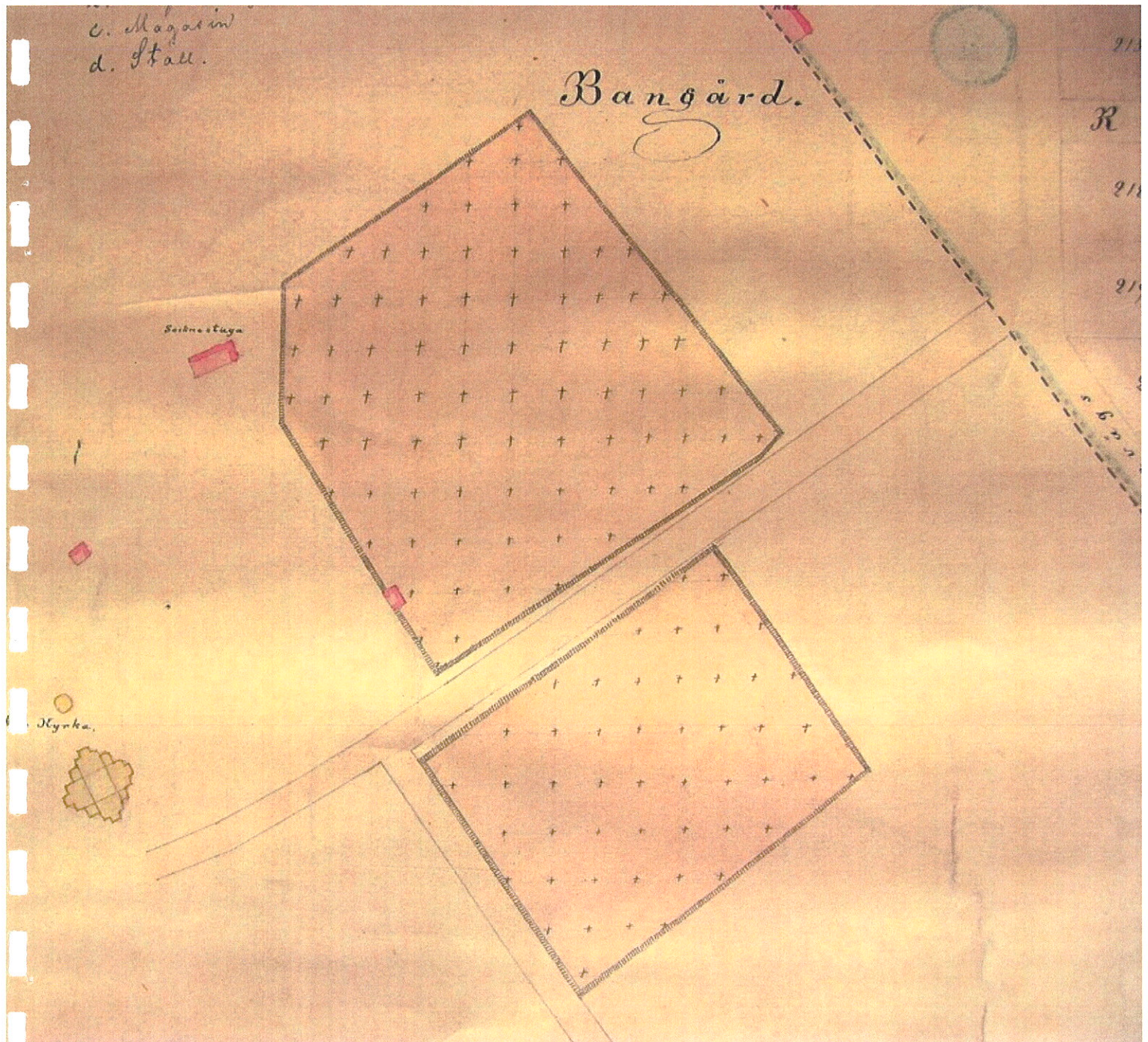

Vuonna 1869 maanmittari C. W. Forss sai maaherralta määräyksen sellaisen tarkastuksen järjestämisestä, jossa tutkittaisiin mahdollisuutta laajentaa hautausmaata pohjoiseen tai etsiä paikka uudelle erilliselle hautausmaalle. Pohjoinen laajennussuunta osoittautui soveltumattomaksi, joten etsittiin paikka kokonaan uudelle hautausmaalle. Paikaksi valittiin kauppiaas Molanderin plantaasi, joka kartassa on merkitty kirjaimella **B**. Plantaasin koilliskulmassa olevalla kumpareella oli tuolloin Molanderin riihi ja lato (**d**). Plantaasit oli aidattu ja ympäröity istutetuilla koivuriveillä. Karttaan on eritelty seuraavat paikat ja rakennukset: **A**. Silloinen hautausmaa (nyk. pohjoinen hautausmaa), **B**. Ehdotettu uuden hautausmaan paikka, **C**. Plantaaseja, **D**. Kaupungin tontteja, **a**. Kirkko (nyk. maaseurakunnan kirkko), **b**. Kellotapuli, **c**. Pitäjätupa, **d**. Riihi ja lato, **e**. kallio, **f**. palotorni (nyk. Tuomiokirkon kohdalla). Vuonna 1874 uusi hautausmaa vihittiin Forssin kartoittamaan paikkaan. Lääninmaanmittari Carl Wilhelm Forss kuoli vuonna 1878 ja haudattiin kartoittamaansa hautausmaahan länsimuurin tuntumaan (hauta A 25). Mikkelin maaseurakunnan kirkonarkisto. Hautausmaakartat III Jb 1-2. MMA.

Karta
 öfver
En del St. Michels Stad tillhörige
Plantager
 upprättad år 1870
 af
C. W. Forss
 Länsmätare

Eteläinen ja pohjoinen hautausmaa – Müller 1881 liite 7.

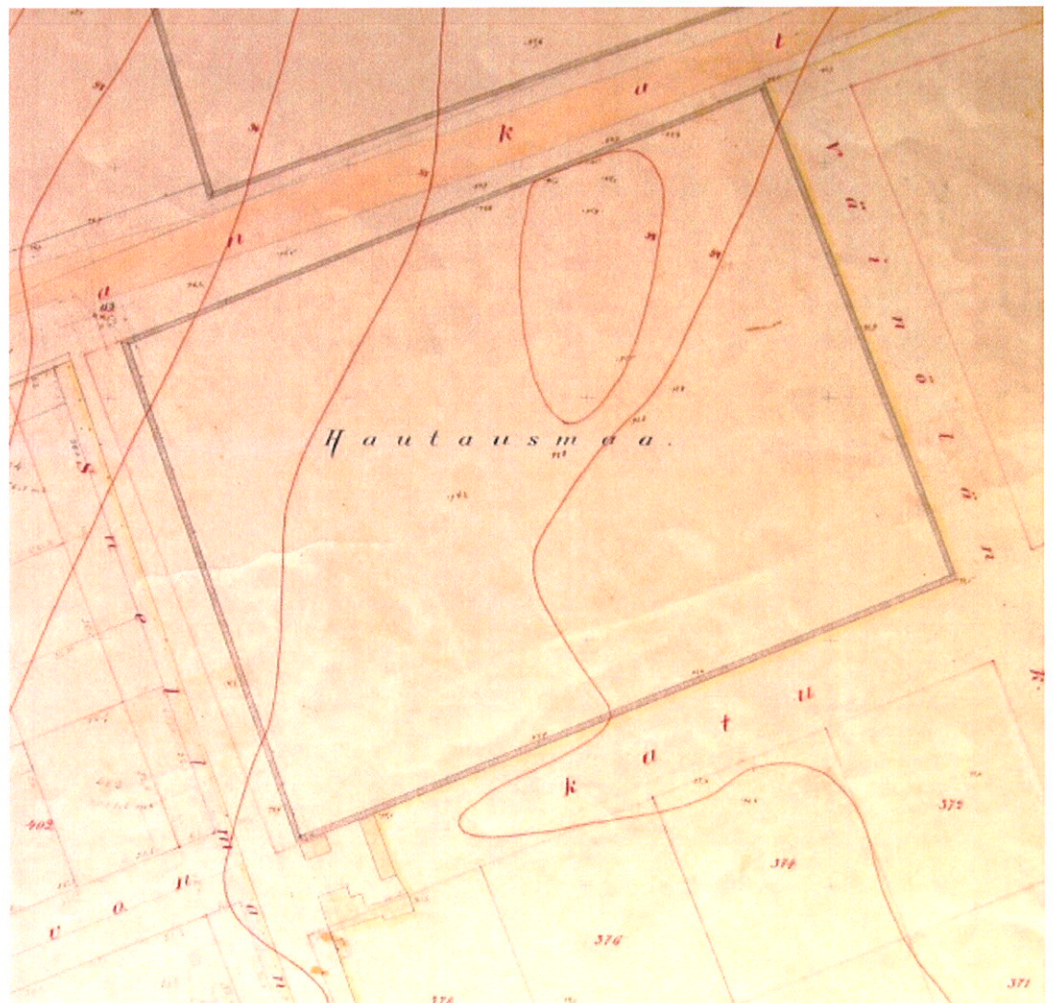
Komissionimaanmittari Carl Edvard Müller laati Mikkelin kaupungille uuden asemakaavan vuonna 1881 (vahvistus 1883). Kaavassa kaupunki laajeni länteen, jonne muodostui uusi Kaukolan kaupunginosa. Müllerin kartta on ensimmäinen, jossa näytetään uusi eteläinen hautausmaa. Valitettavasti Müller on piirtänyt näkyviin vain hautausmaitten ympäröivät ja nekin ilman portteja, lukuun ottamatta pohjoiselle hautausmaalle ennakoitua länsimuurin rakennettavaa läpikäytävä-rakennusta. Karttaan on merkitty Heinolan maantie ja siltä alaspäin johtava vanha plantaasien välinen tie, joka vie 1881 käyttöön otetulle tarkk'ampujakasarmialueelle. Kartassa näkyy etteivät hautausmaiden muurit Heinolantien varrella ole yhdensuuntaiset vaan lähestyvät toisiaan kaupunkiin mentäessä. Tämän vuoksi vuonna 1930 muurit jouduttiin purkamaan ja rakentamaan uudelleen Otavankadun rakennustyön yhteydessä. Maanmittari Müller kuoli vuonna 1887 ja hänen hautansa on eteläisessä hautausmaassa (D 16). Rajaus alkuperäisestä kaavakartasta. MKA.

Kirkonmäki ja vanhat hautausmaat — Piponiuksen kartat 1908 ja 1917 liite 8.

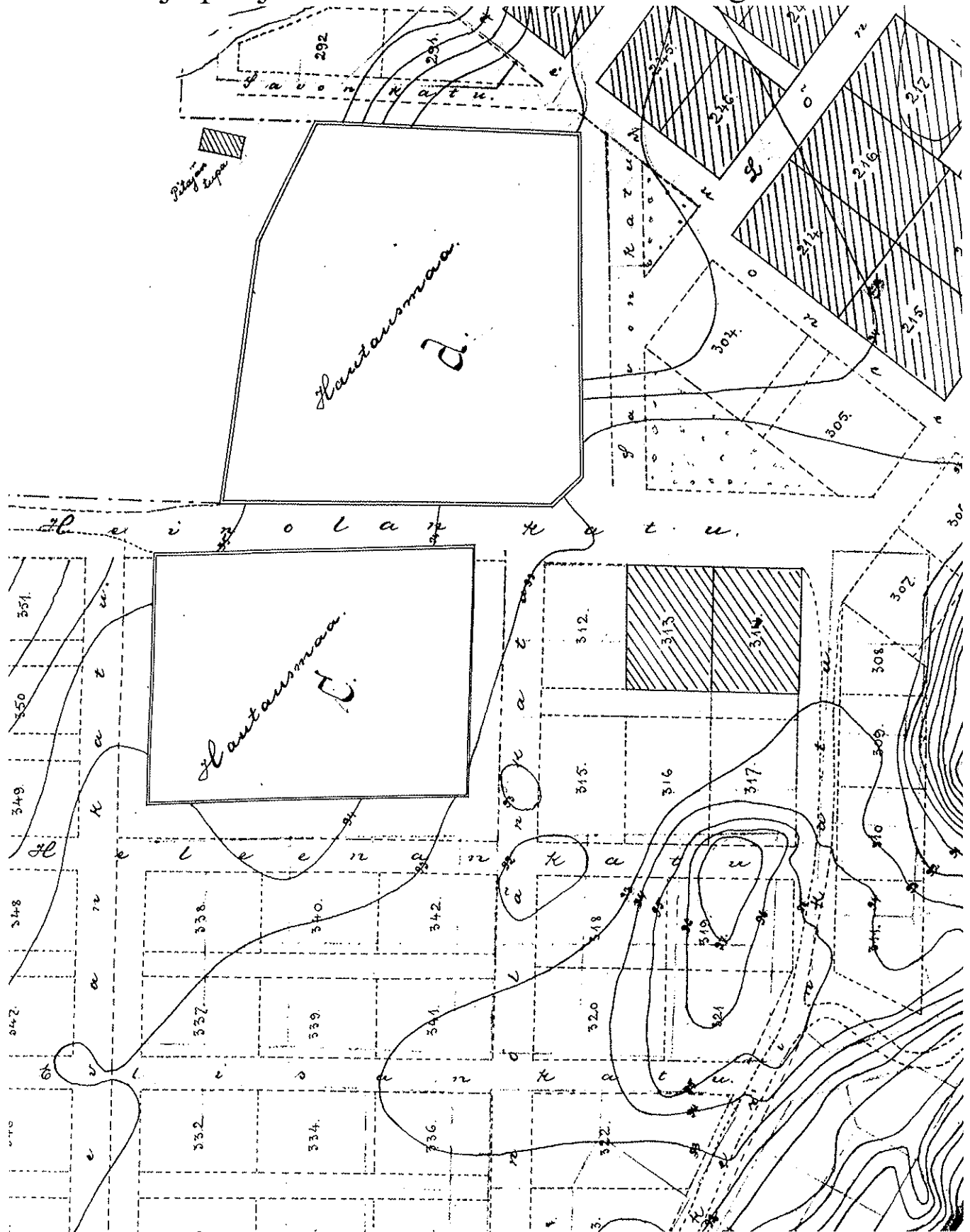

Mikkelin kaupungin asemakaava. Maanmittari Piponius 1917. Rajaus kaavakartasta. MKA.

Eteläinen hautausmaa
Piponiuksen mittauksen
mukaan vuonna 1908.
Valitettavasti tähänkään
karttaan ei ole merkitty
kiviaidan portteja, eikä
aitojen sisäpuolelta mitään
muuta, kuin korkeuskäyrät.
Molemmissa kartoissa
näkyvät hautausmaan
lounaiskulmassa nykyisen
Suur-Savonkadun ja
Snellmaninkadun kulmassa
rakennustontti
rakennuksineen.
Ylemmässä kartassa on
esitetty hautausmaan aidan
sisäpuolelle puurivit.
Hautausmaan alkuperäiset
plantaasiaikaiset puurivit
saattoivat olla myös
kiviaitojen ulkopuolella.
Rajaus alkuperäiskartasta
MKA.

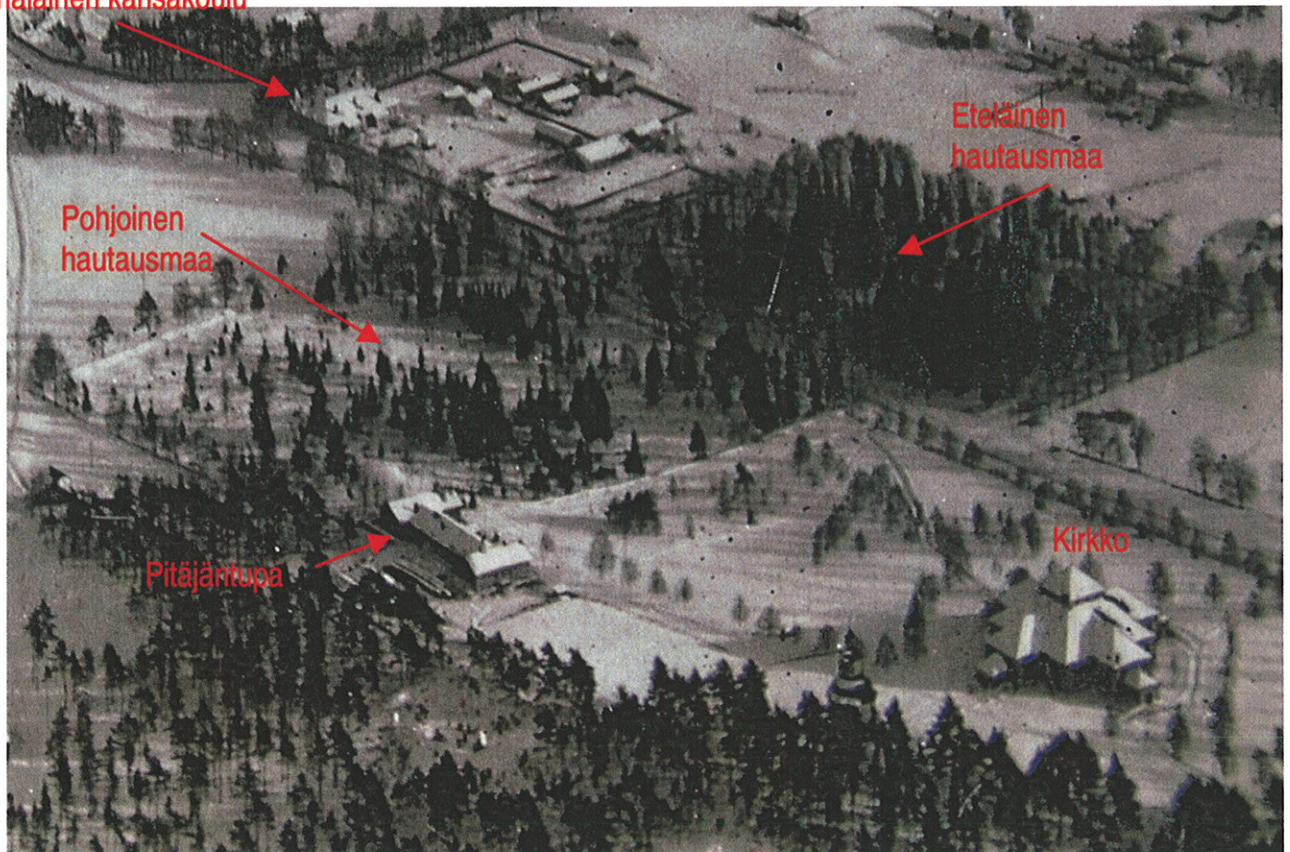
Eteläinen ja pohjoinen hautausmaa – Backberg 1908 liite 9.

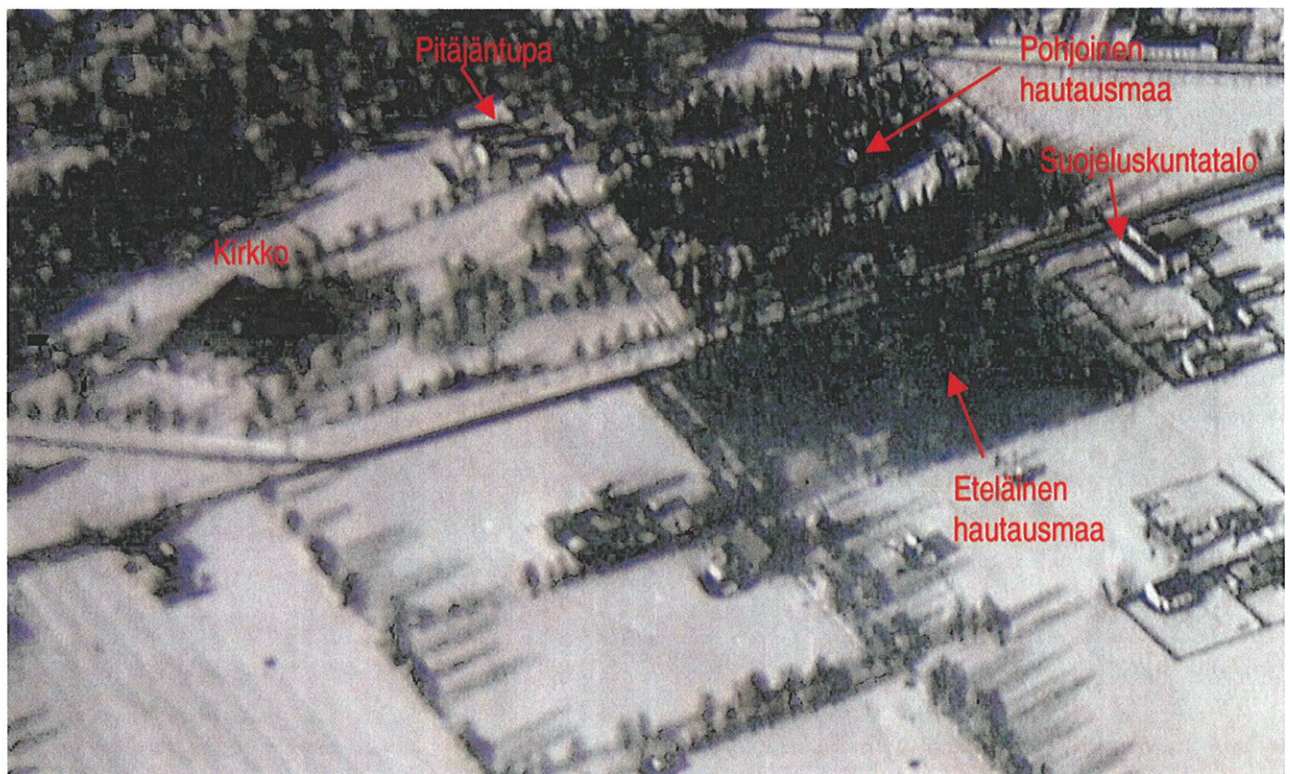
Samanaikaisesti, kun Piponius laati koko kaupunkia koskevaa kartoitustyötä, teki rautatieinsinööri Backberg kaupunkialueen korkeuskartoituksen. Osa korkokartasta. MKA.

Eteläinen ja pohjoinen hautausmaa 1930-luvulla liite 10.

Ent. venäläinen kansakoulu

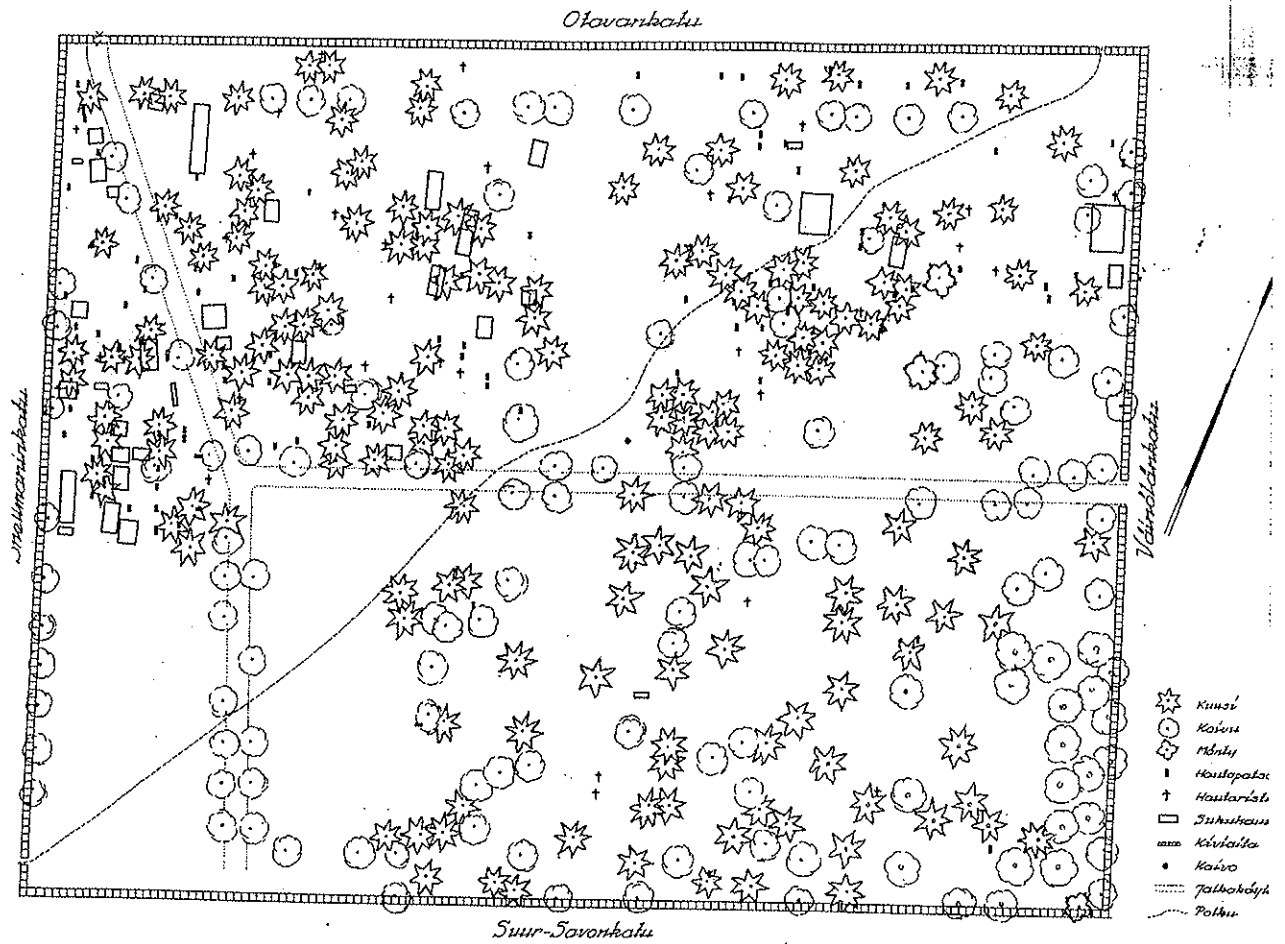

Mikkelin kaupunginmuseon valokuvakokoelma. Rajaus.

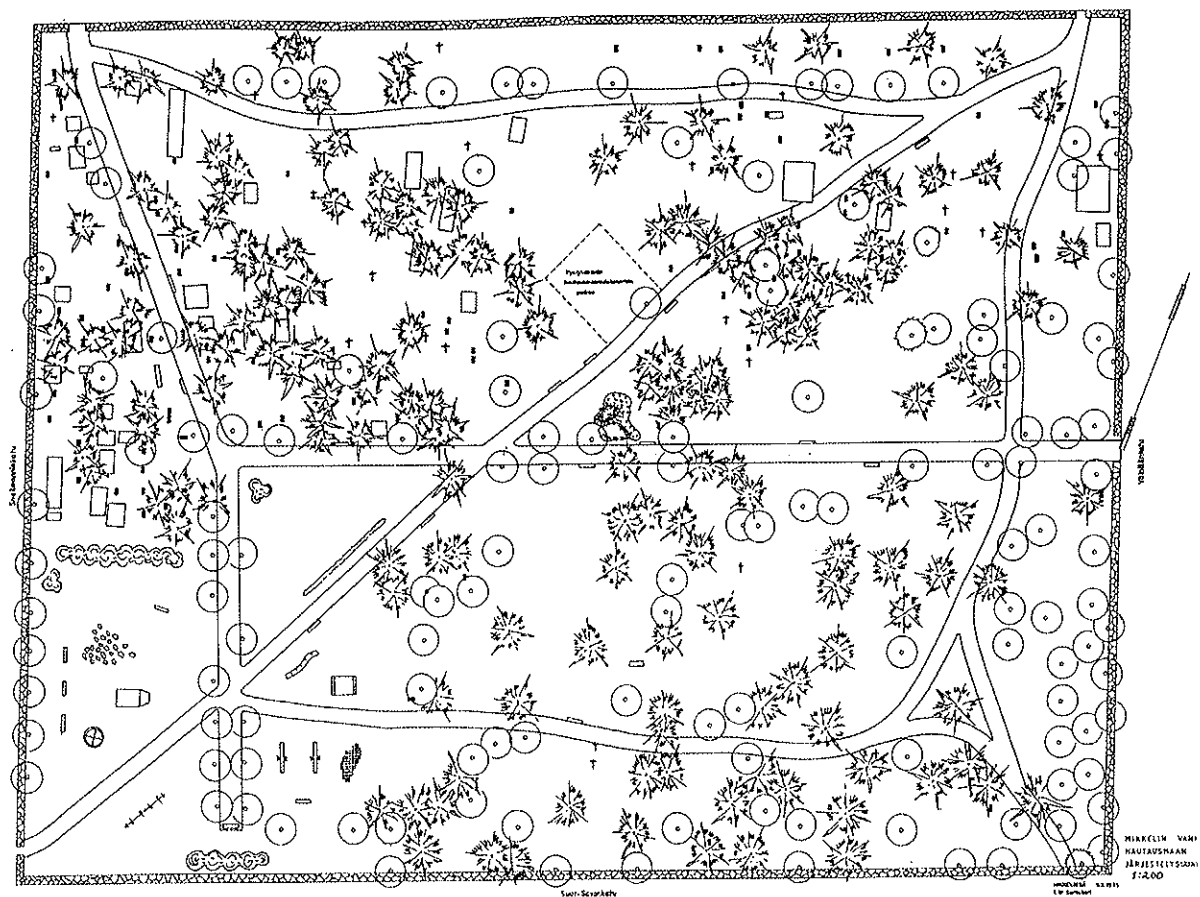

Mikkelin kaupunginarkisto. Rajaus.

Eteläinen hautausmaa – mittaus 1954 ja suunnitelma 1955 liite 11.

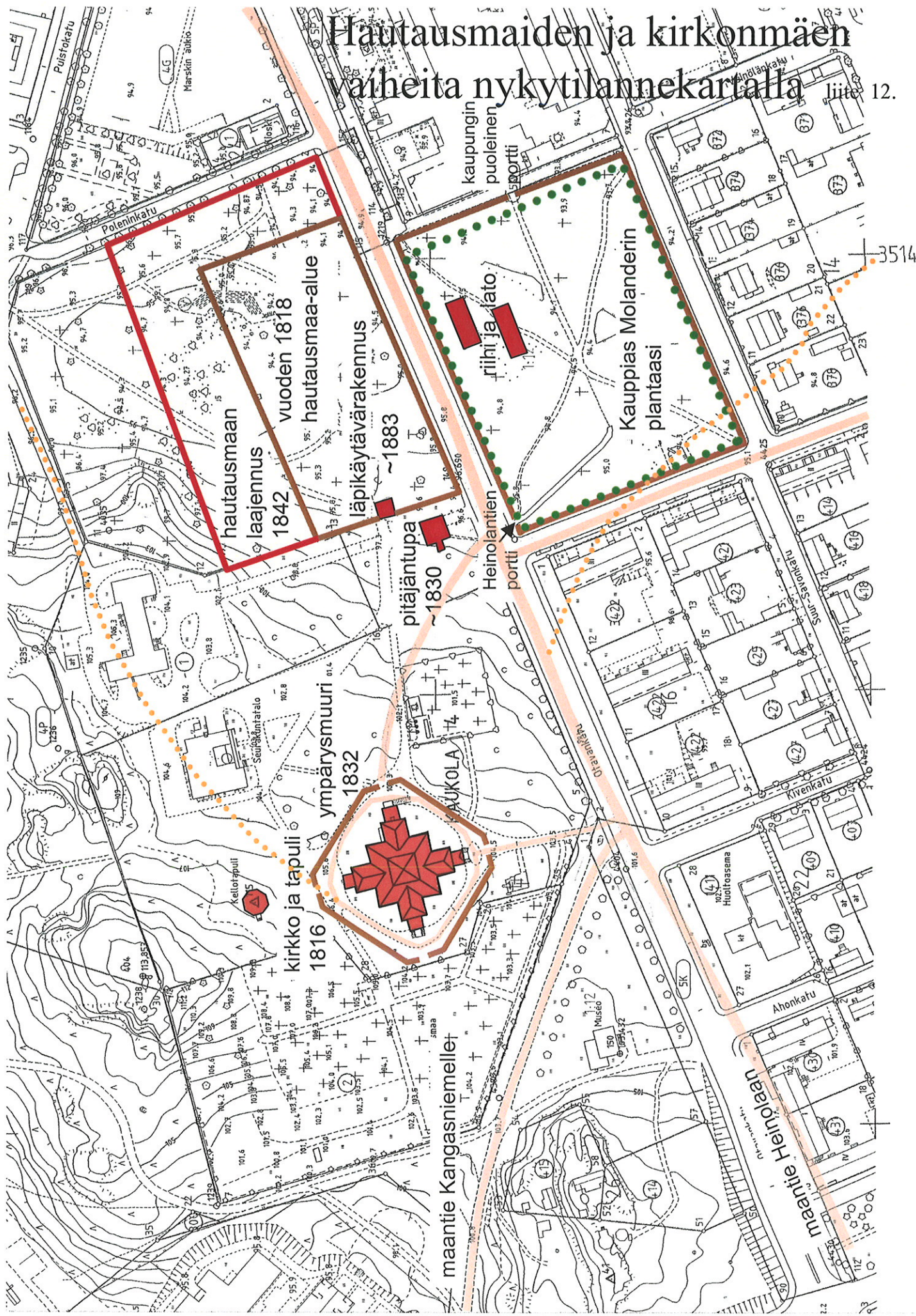

Hautausmaan mittaus 1954. Mittausosaston arkisto, MKA

Kaupunginpuutarhuri T.W. Santakari: Hautausmaan järjestelysuunnitelma 11.3.1955 Puistotoimiston arkisto.

Hautausmaiden ja kirkonmäen vaihteita nykytilannekartalla liite 12.

Otavankadun puoleinen muuri rakennettiin uudestaan vuonna 1930 Otavankadun rakentamisen yhteydessä. Kadun puoleinen muuri on taidokkaasti ladottu – länsipäässä pitkistä matalista suorakaiteisista kivistä. Hautausmaan puolella on käytetty paikka paikoin hyvinkin suuria kiviarkkoja (kuva oikealla alla). Muuri on päällystetty tukevilla ruohottuneet turpeilla (alla vasemmalla).

Otavankadun muuri on hautausmaan puolelta 1,0-1,1 metriä korkea. Laadukas kivityö on edelleen erinomaisessa kunnossa.

Otavankadun ja Snellmaninkadun kulmauksessa alun perin suorakulmainen liitos on pyöristetty. Kulma vaurioitui auton törmäyksessä ja on sen jäljiltä huolimattomasti korjattu (kuva alla).

Snellmaninkadun muuri on katurakennuksen myötä jäänyt eteläosastaan paikka paikoin jalkakäytävän tasalle. Pohjoisosan muuri (kuva alla) on laadukkaasti ladottua ja kauniisti sammaloitunutta. 1950-luvun korjauksissa Snellmaninkadun muuria kunnostettiin valamalla kivien väliin ”sementtisydän”. Muurin päälle istutettiin kivikkokasveja (kuva yllä oikealla). Muureille on istutettu myös pensaita, jotka kasvaessaan ovat muuttuneet rasiukseksi muurin rakenteelle (kuvat vieressä ja alhaalla vasemmalla).

Suur-Savonkadun puoleinen muuri erottuu hautausmaan puolelta vielä kohtuullisen hyvin. Sen sijaan kadun puolelta näkymä on epämääräinen. Vuoden 1955 suunnitelmassa ”istutusalueeksi” muutettu muurin päälinen ei pysty rajaamaan aluetta kadulta päin katsottuna. Jalkakäytävä nousee lähes muurin yläpinnan tasalle.

Suur-Savonkadun ja Väinölänkadun puoleiset muurit todettiin jo 1950-luvulla pahoin vaurioituneiksi ja ”pyöreistä maakivistä” tehdyiksi.

Puutarhuri Santakarin vuoden 1955 suunnitelman mukaan istutusalueelle istutettiin vuonna 1957 Spirea Arguta rivi. Ne ovat aikojen kuluessa kadonneet.

Entisen Väinölänkadun puoleinen kivimuuri kuului aikoinaan 1873 kaupunkilaisten rakennettavaksi (pitäjän miehet rakensivat muut kolme sivua). Ilmeisesti muuri oli jo alunperin tehty huonosti, pyöreistä maakivistä.

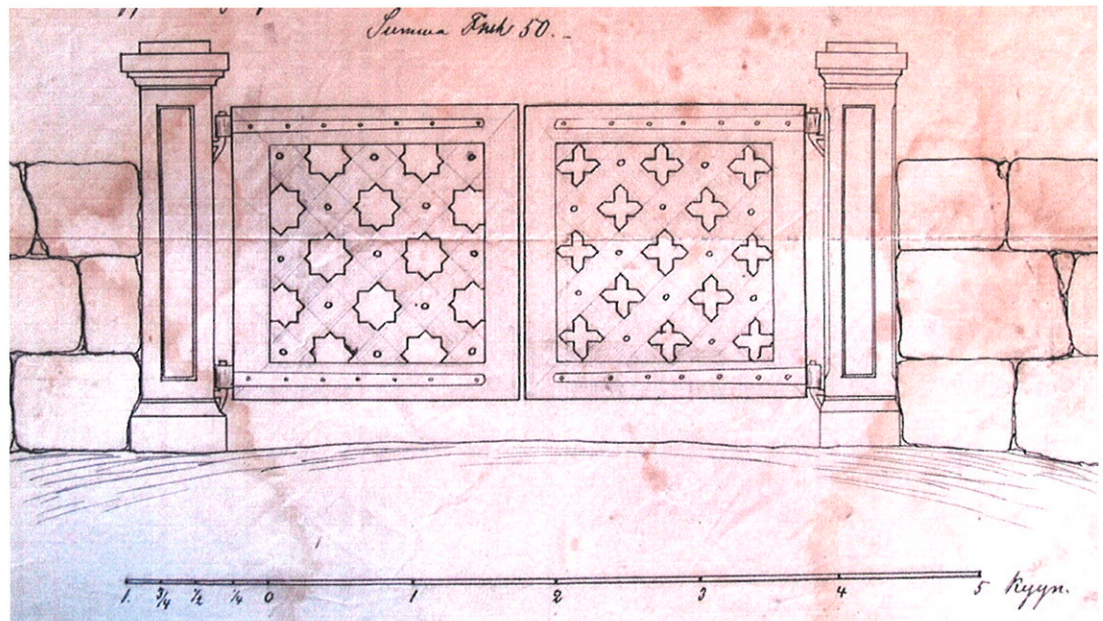
Muuri on niin huonokuntoinen, matala ja maahan painunut ettei se pysty kunnolla, edes varhaiskevään ruohottomassa vaiheessa, rajaamaan hautausmaa-aluetta ympäröivästä epämääräisestä piha-/ jalankulku- ja paikoitusalueesta.

Vuonna 1934 Otavankadun puoleinen portti uusittiin kaupunkiseurakunnan puutarhuri Blomqvistin suunnitelman mukaisesti. Graniittiset pilarit teki O. R. Hyypiä ja rautaisen portin, joka sittemmin on hävinnyt, seppä Albin Piispanen.

Uuden portin rakentamisen perusteluna oli, että entinen portti oli aivan lahonnut! Hautausmaan rakentamisen yhteydessä 1873 hautausmaan portit päätettiin tehdä ”malmiset” ja tiilipatsaiden varaan. Päädyttiinkö kuitenkin puisiin portteihin vai uusittiinko portit jossakin vaiheessa puurakenteisina? Oheinen piirustus on säilynyt maaseurakunnan arkistossa. Se on signeeraamaton ja ilman päiväystä – eikä siinä edes sanota mistä portista on kysymys!

Itäinen eli Väinölänkadun puoleinen portti oli toinen hautausmaan alkuperäisistä kulkuteistä. Se oli suunniteltu tehtäväksi keskelle muuria. Portin piti olla ”malminen” ja tiilipatsaiden varaan tehty.

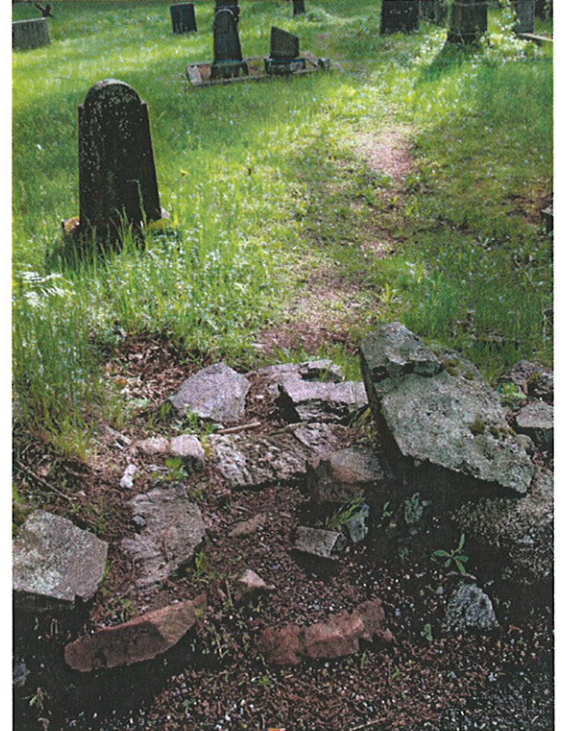
Tänä päivänä ei ole jäljellä porttia eikä edes portinpieliä. On vain epämääräinen aukko muurissa. Aukon pohjoisreunassa olevan muurin päässä on erikoinen työstetyn näköinen kiviarkko. Liittyykö se jollain tavalla vanhaan porttiin vai onko se vain sattumalta siinä missä on?

Eteläinen hautausmaa – myöhemmät kulkuaukot liite 19.

Snellmaninkadun eteläpäässä oli mahdollisesti jo 1930-luvulla tehty samanlainen kapea kulkuaukko kuin on Otavankadun muurin itäpäässä. Myöhemmin on aukko levennetty huoltokoneiden kuljettavaksi (kuva yllä). Aukon reunat olisi syytä rajata selkeiksi.

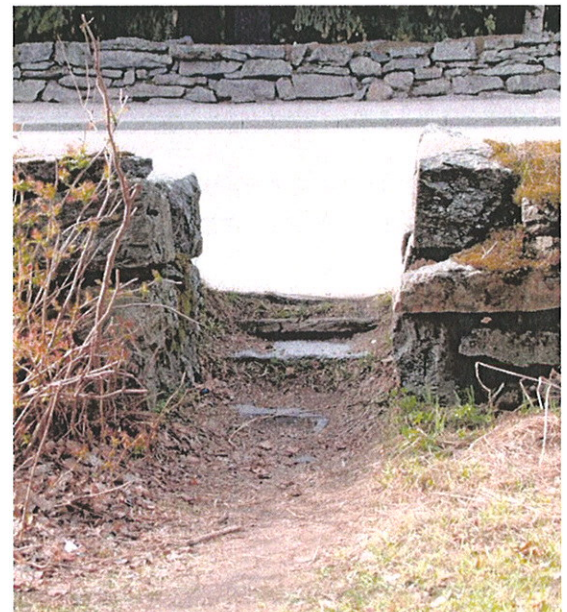
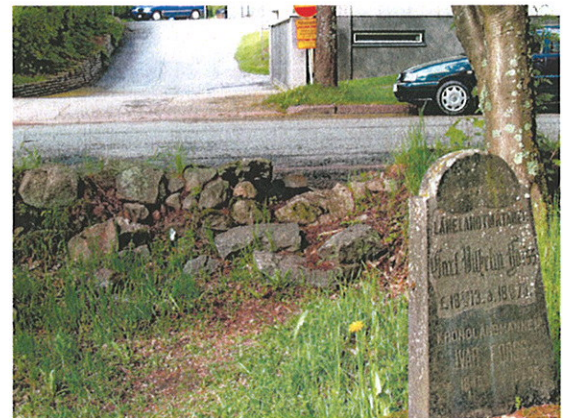

Snellmaninkadun muuriin syntynyt kulkuaukko (kuvat yllä ja alla), joka olisi aiheellista ”virallistaa” rakentamalla siisiti aukko.

Suur-Savonkadun muurissa on leikkipuiston kohdalla spontaanisti syntynyt kulkuaukko (kuva yllä).

Otavankadun ja Väinölänkadun kulmauksessa näkyy kulkijoiden oikaisemistarve konkreettisesti. Alakuvassa vasemmalla ja oikealla alimmaisessa kuvassa näkyy vuonna 1930 tehty 0,7 metriä leveä ja portaita varustettu kulkuaukko. Siitä huolimatta on tarvittu suoraan jalkakäytävän päähän uusi oikaiseva aukko.

Eteläinen hautausmaa – vanha keskikäytävä liite 21.

Vanha keskikäytävä on hyvää vauhtia maastoutumassa umpeen. Ylhäällä vasemmalla näkymä lännestä itään. Ylhäällä oikealla näkymä itäpäästä lännen suuntaan. Alakuvassa keskikäytävän ja kaakko-luodesuuntaisen diagonaalilin liittymä.

Hautausmaan läntisessä osassa vanha itäportilta tuleva keskikäytävä haarautui kahteen suuntaan. Keskikäytävään nähden hieman vinosti kulki käytävä luoteiskulman portille (kuvat oikealla). Toinen käytävän haara kääntyi suorakulmaisesti etelään, päättyen vuoden 1954 mittauskartan mukaan vähän ennen eteläistä kivimuuria (kuva yllä). Nykyisen kulmasta kulmaan tapahtuvan läpikulkuliikenteen aikaan ovat vanhat käytävät jääneet nurmettumaan.

Eteläinen hautausmaa – diagonaalikäytävät liite 23.

Alun perin eteläisellä hautausmaalla ei ollut kulmasta kulmaan kulkevia diagonaalikäytäviä. Kun hautausmaan käyttö läpikulkuliikenteeseen yleistyi syntyi ensin polku koilliskulmasta lounaiskulmaan (kuvat yllä ja alla). Reitti virallistettiin ja rakennettiin käytäväksi puutarhuri Santakarinen vuoden 1955 suunnitelman mukaan. Kaakkoiskulmasta luoteiskulmaan nykyään kulkeva diagonaali ei kuulunut mainittuun suunnitelmaan (kuvat oikealla).

Eteläinen hautausmaa – kadonnut pohjoinen käytävä liite 24.

Pohjoisen käytävän paikkaa Otavankadun muurin vieressä ei enää pysty erottamaan, kuin ainoastaan viivan vasemman pään kohdalla olevalla kumpareella (kuva alla vasemmalla). Kuva oikealla alla: käytävä kulki puurivin oikealla puolella. Alinna vasemmalla: kuva kummulta länteen päin.

Eteläinen hautausmaa – kadonnut itäkäytävä liite 25.

Yläkuva: Käytävän paikka hautausmaan koilliskulman suuntaan.

Alakuva: Käytävä kaakkoon. Keskellä kuvaa olevan kuusen kohdalla oli eri suunnista tulevien käytävien ”liikenteenjakaaja”.

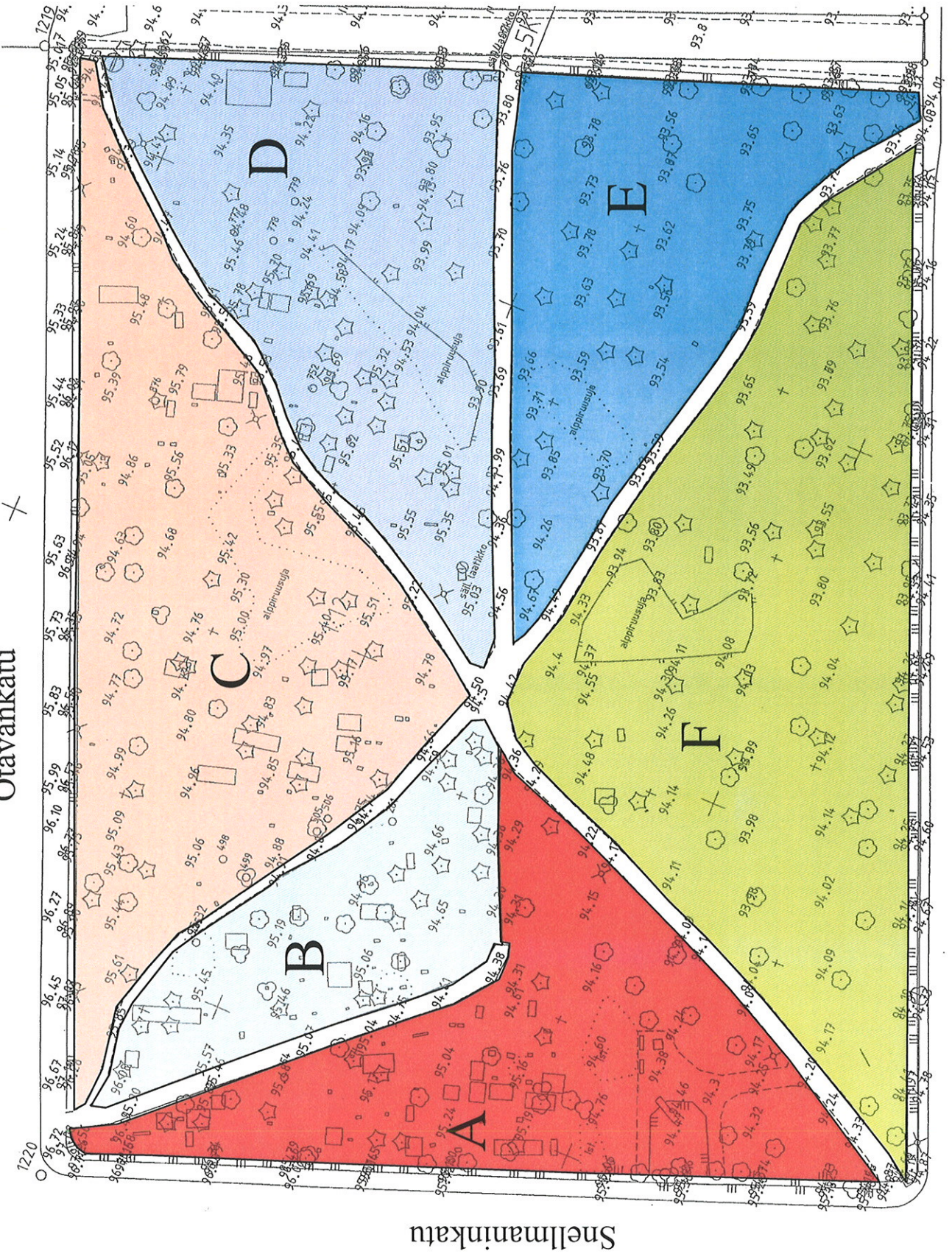

Kadonneista 1950-luvun käytävistä erottuu eteläinen vielä kohtuullisen hyvin ympäristöstä. Joissakin kohdin voidaan jopa erottaa käytävän pintarakennetta. Yläkuva itään päin. Alakuva länteen.

Eteläinen hautausmaa - lohkojako

Otavankatu

Snellmaninkatu

94.6

94.2

94.0

Suur-Savonkatu

Eteläinen hautausmaa – lohko A, haudat

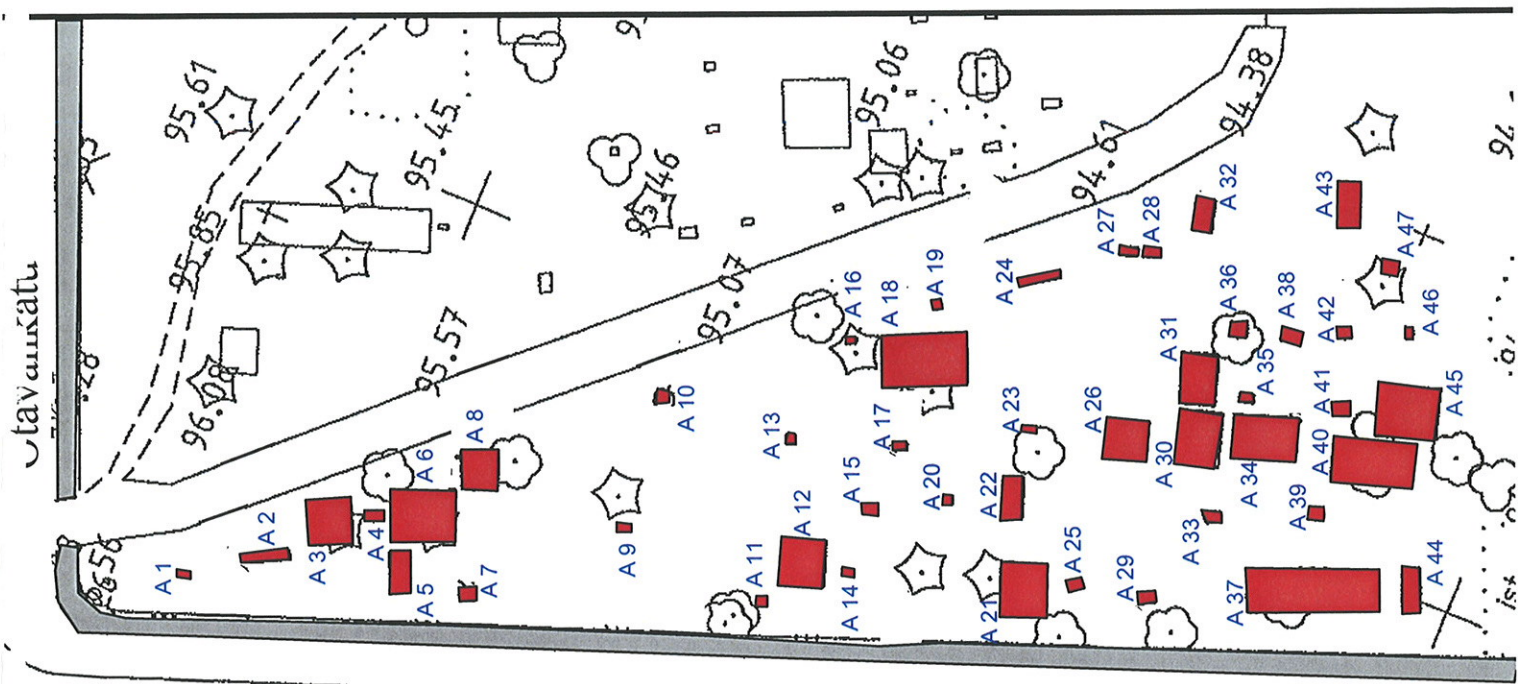
Luettelossa ensimmäinen vuosiluku on hautakivessä oleva varhaisin kuolinvuosi – jälkimmäinen vuosiluku on viimeisin.

A 1	Rikberg,	1890	
A 2	Vaijakka	1878	1949
A 3	Tuukkanen	1886	1929
A 4	Petterson	1889	
A 5	Hedman	1879	1890
A 6	Örn	1885	
A 7	Linden	1886	
A 8	Alfhan	1889	
A 9	Molander	1879	1888
A 10	ei nimeä		
A 11	Possenius	1883	
A 12	Dannholm	1876	
A 13	Harry		
A 14	Henriksson	1879	
A 15	Blomqvist		
A 16	Tigerstedt	1885	1896
A 17	Winter	1888	
A 18	Kitunen	1903	1911
A 19	Kollander	1883	
A 20	ei nimeä		
A 21	von Fieandt	1890	1894
A 22	Forsman		
A 23	Riipinen	1883	
A 24	Salonen	1885	1938
A 25	Forss	1878	1895
A 26	Löfgren	1882	1892
A 27	Hofström	1944	
A 28	Hackzell	1894	1953
A 29	Bergman	1877	1889
A 30	Adler	1881	1896
A 31	Fabritius	1897	1909

A 32	Ganzauge	1885	
A 33	Ilkonen	1886	1896
A 34	Poppius	1879	1922
A 35	Landgrén	1883	
A 36	Meron	1884	
A 37	Serlachius	1875	1923
A 38	Savander	1894	1975
A 39	Grénman	1878	
A 40	Lagerstam, Kiuru	1880	1926
A 41	Eklund	1884	
A 42	Hällström	1887	
A 43	Wahlberg	1885	
A 44	Wasijeff	1878	
A 45	Puupponen	1896	1905
A 46	Nordenstreng	1877	
A 47	Sirelius	1888	1906

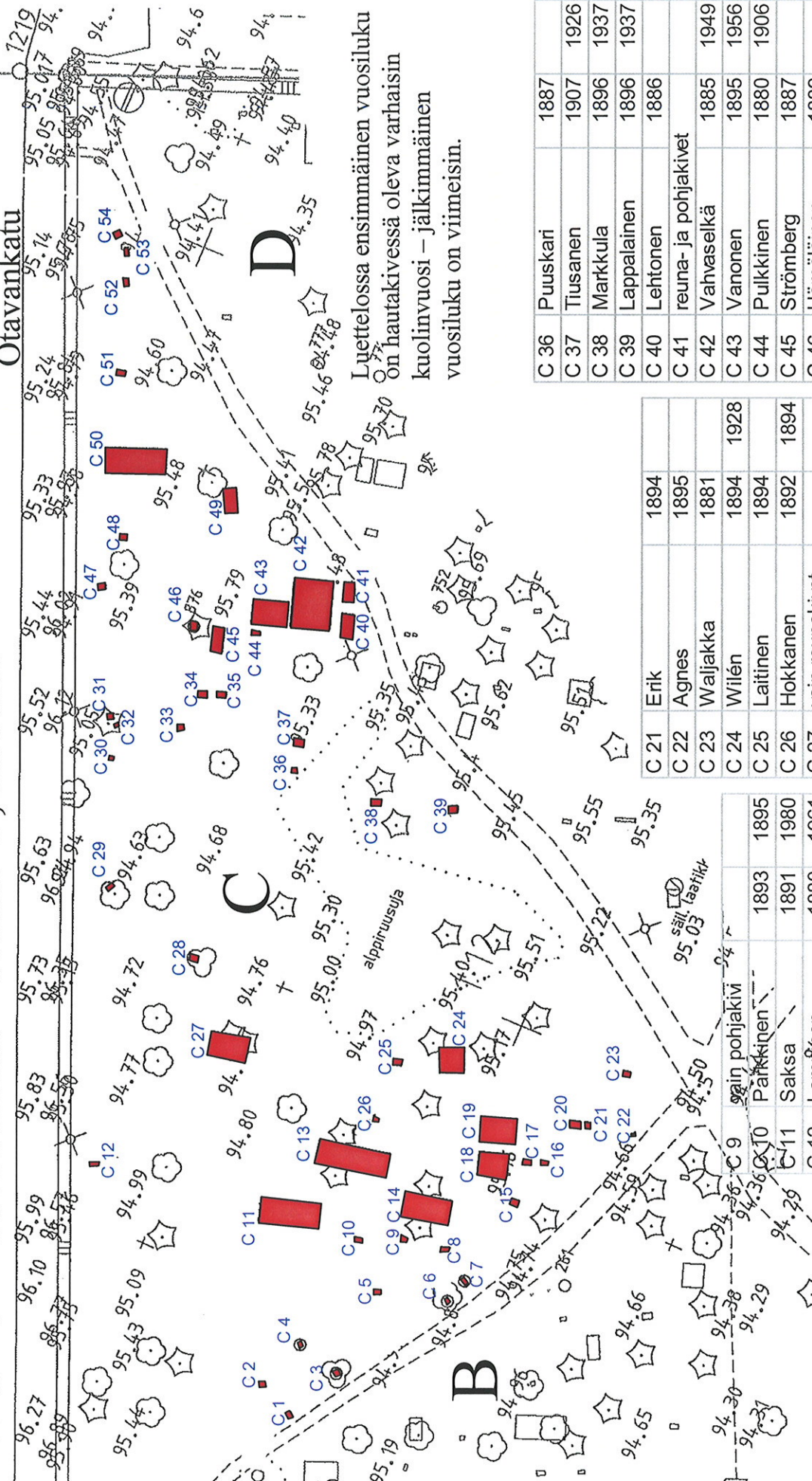
Snellmaninkatu

N

Eteläinen hautausmaa – lohko C, haudat

Otavankatu

Luettelossa ensimmäinen vuosiluku on hautakivessä oleva varhaisin kuolinvuosi – jälkimmäinen vuosiluku on viimeisin.

C 36	Puuskarri	1887
C 37	Tiusanen	1907
C 38	Markkula	1896
C 39	Lappalainen	1896
C 40	Lehtonen	1886
C 41	reuna- ja pohjakivet	
C 42	Vahvaselkä	1885
C 43	Vanonen	1895
C 44	Pulkkinen	1880
C 45	Strömberg	1887
C 46	Hämäläinen	1889
C 47	Lappalainen	1879
C 48	Lampinen	1881
C 49	Tuhkalainen	1918
C 50	Vaijakka	1891
C 51	Laasonen (?)	1878
C 52	vain pohjakivi	
C 53	vain pohjakivi	
C 54	pohjakivi ja rautaristin alaosa	

C 21	Erik	1894
C 22	Agnes	1895
C 23	Waljakka	1881
C 24	Wilén	1894
C 25	Laitinen	1894
C 26	Hokkanen	1892
C 27	vain reunakivet	1894
C 28	Hämäläinen	1908
C 29	Pulkkinen	1876
C 30	Kahara (Kähärä?)	1877
C 31	ei nimeä	
C 32	Paasonen	1877
C 33	ei nimeä	
C 34	Walkonen	1890
C 35	Walkonen	1893

C 9	vain pohjakivi	1893
C 10	Pulkkinen	1891
C 11	Saksa	1880
C 12	Lampinen	1880
C 13	Kiilki	1892
C 14	Pulkkinen	1893
C 15	Kihl	1893
C 16	Meijer	1920
C 17	Ahvenainen	1892
C 18	Wahlman	1896
C 19	Muononen	1891
C 20	Hartonen	1891

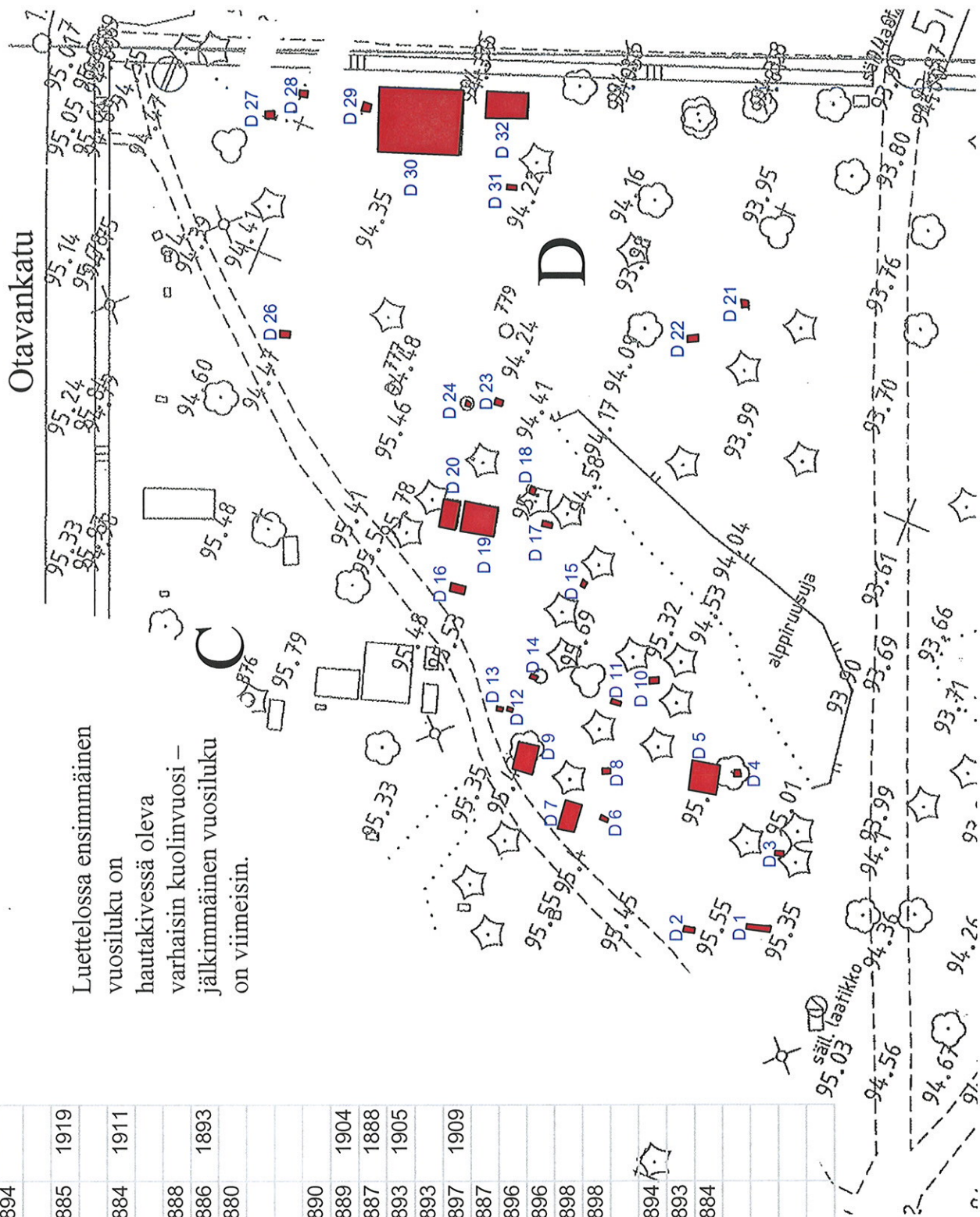
C 1	kaatunut	
C 2	kaatunut	
C 3	ei nimeä	
C 4	ei nimeä	
C 5	Mynttinen	
C 6	vain painanne	
C 7	vain pohjakivi, jonka vieres	
C 8	Mikkanen	1894

Eteläinen hautausmaa – lohko D, haudat

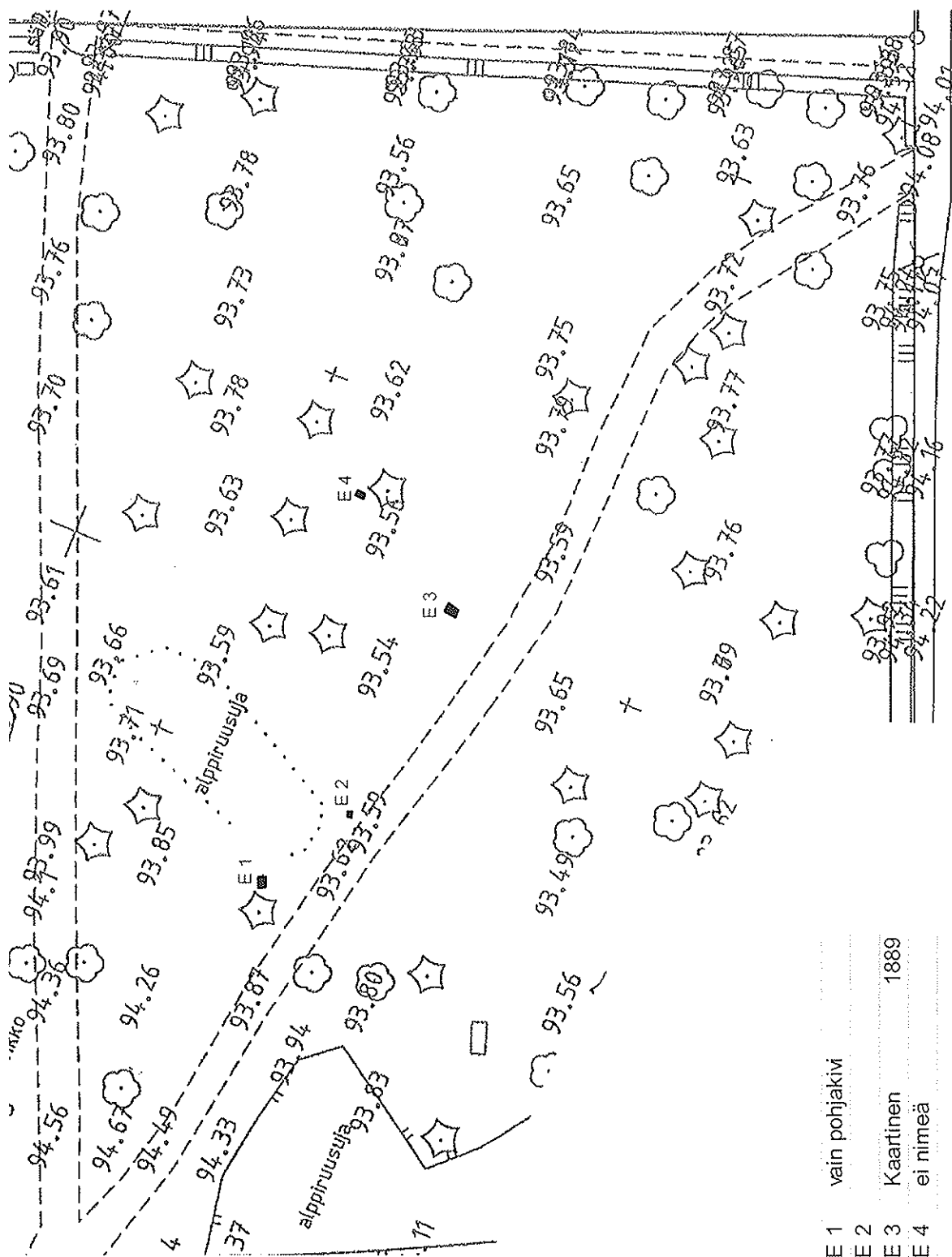
Otavankatu

Luettelossa ensimmäinen vuosiluku on hautakivessä oleva varhaisin kuolinvuosi – jälkimmäinen vuosiluku on viimeisin.

D 1	Orava, Viijakainen	1884	1929
D 2	Korppinen	1892	
D 3	Mäkinen	1894	
D 4	Jaakko ja Elsa	1885	1919
D 5	Piponius	1884	1911
D 6	ei nimiä	1888	
D 7	Polen	1886	1893
D 8	ei nimiä	1880	
D 9	Wegelius		
D 10	Pulkkinen		
D 11	Sillfors		
D 12	Manu		
D 13	Toivo		
D 14	Kallioinen	1890	
D 15	Sjöblom	1889	1904
D 16	Müller	1887	1888
D 17	Pulkkinen	1893	1905
D 18	Pulkkinen	1893	
D 19	Häkkanen	1897	1909
D 20	Häkkanen	1887	
D 21	Karstunen	1896	
D 22	Liukkonen	1896	
D 23	Mikkanen	1898	
D 24	Karstunen	1898	
D 25	ei nimiä	1894	
D 26	Suhonen	1893	
D 27	Fedorov	1884	
D 28	Tujulin		
D 29	ei nimiä		
D 30	Kirjalainen		
D 31	Kirjalainen		
D 32	Kirjalainen		

Eteläinen hautausmaa – lohko E, haudat

E 1	vain pohjakivi
E 2	
E 3	Kaartinen 1889
E 4	ei nimeä

Suur-Savonkatu

I (A 44)

II (A7)

III (A 39)

IV (A26)

V (D17)

VI (D3)

VII (C48)

VIII (D31)

IX (C34)

Eteläinen hautausmaa – kivimuistomerkkejä 2. liite 37.

X (B3)

XI (B3)

XII (A 23)

XIII (B18)

XIV (A4)

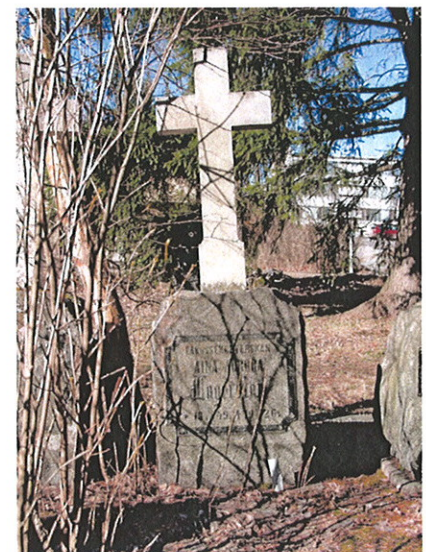
XV (A18)

XVI (A 30)

XVII (D 15)

XVIII (A40)

Eteläinen hautausmaa – kivimuistomerkkejä 3. liite 38.

XIX (B5)

XX(D 1)

XXI (A 24)

XXII (C 19)

XXIII (D 8) Luonnonkivipaasi

XXIV (C 42)

Eteläisellä hautausmaalla on leipurimestari Dannholmin hauta (A12) ainoa valurauta-aidalla ympäröity hauta. Myös varsinainen hautakivi on ainutlaatuinen – uusgoottilainen marmorinen tabernaakkeli.

Antellin opettajaneitien haudan (B16) ympärillä on kivistilareiden varaan tehty rautaputkikaide.

Esikuntakapteeni Alfthanin hauta (A8) reunustaa kivistilareiden varaan ripustettu ketjukaide. Pylväiden alla ovat mahdollisesti maahan peittyneet reunakivet.

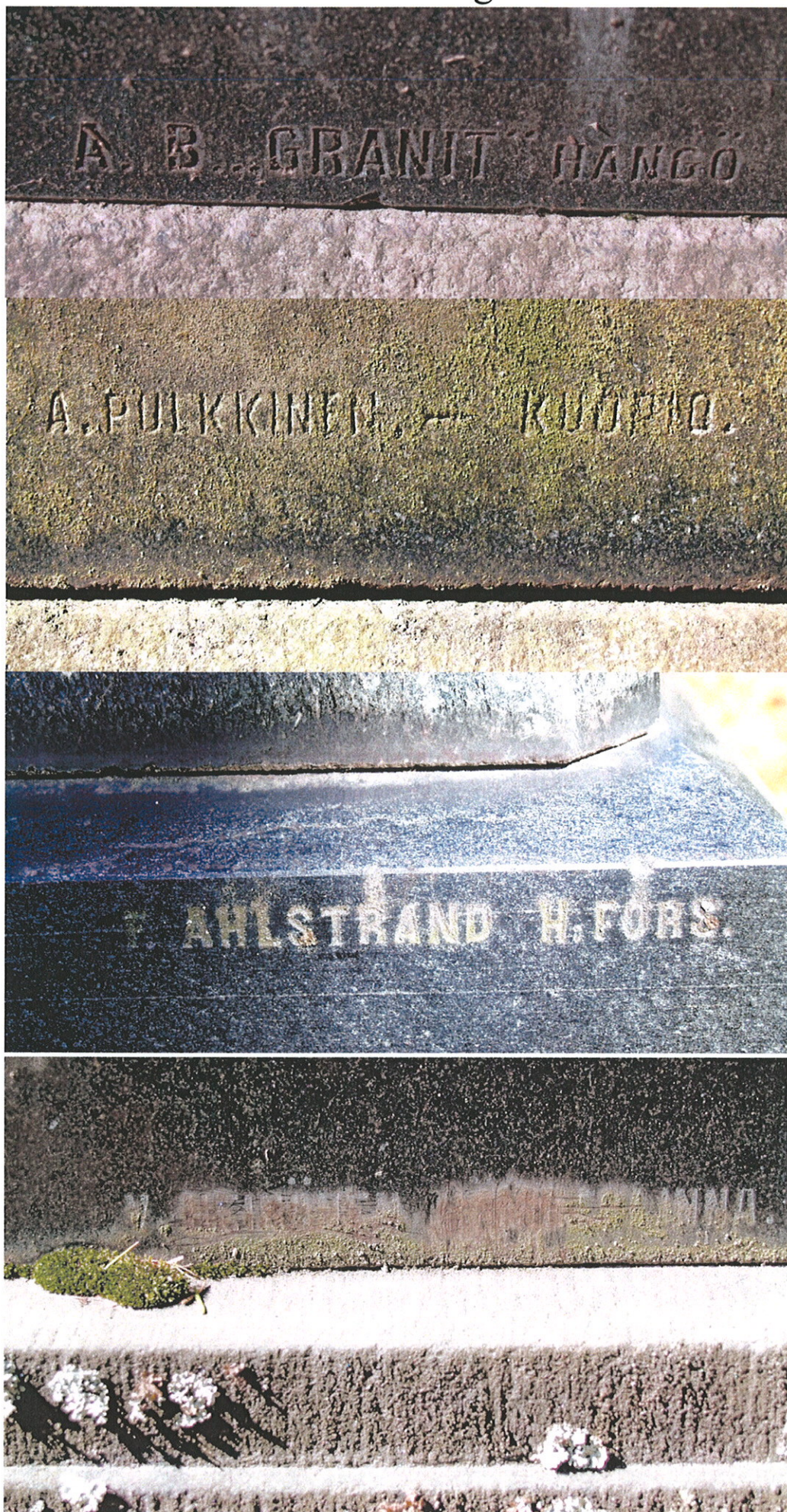
Eteläinen hautausmaa – moniosaiset kiviset muistomerkit liite 40.

Eteläisellä hautausmaalla on kaksi moniosaista kivistä tehtyä muistomerkkiä. Molemmat sijaitsevat B-lohkossa. Vasemmalla ja ylhäällä olevissa kuvissa hauta B 28 (Lindell).

Alakuvassa on hauta B 6, joka on pankkikomissaari Åkessonin. Kivipaasissa ei ole signeerausta, mutta Åkesson toimi Ab Granit Hangö kiviveistämön asiamiehenä.

Eteläinen hautausmaa – valurautaristit 1., umpirunkoiset liite 42.

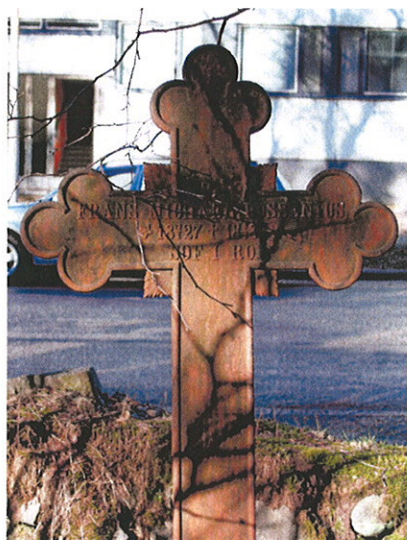
D 4

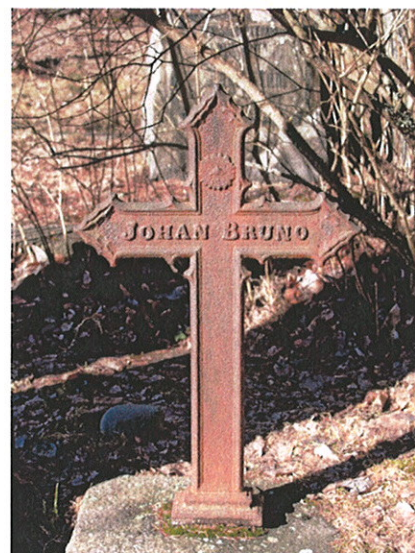
B 27

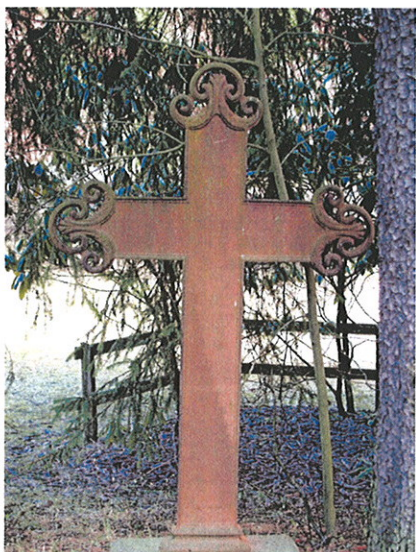
C 5

A 11

A 45

D 18

C 36

B 30

A 10

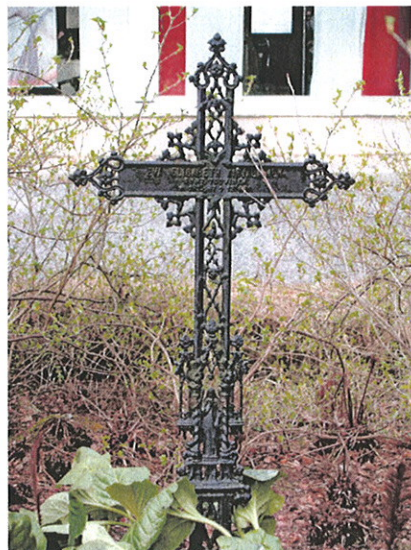
A 20

C 51

C 9

D 30

E 3

Eteläinen hautausmaa – taotut ristit ja peltiset kirjakääröt liite 44.

C 46

D 25

Kiveen D 23 nojaava pelti

D 21

D 21

ETELÄINEN
HAUTAUSMAA -
kronologinen taulukko
varhaisimman
kuolinvuoden mukaan

n:o nimi	varhaisin kuolinvuosi				
A 37 Serlachius	1875	D 5 Piponius	1885	C 14 Pulkkinen	1893
A 12 Dannholm	1876	A 3 Tuukkanen	1886	C 15 Kihl	1893
C 29 Pulkkinen, David	1876	A 7 Linden	1886	C 35 Walkonen	1893
A 29 Bergman	1877	A 33 Ikonen	1886	D 17 Pulkkinen, G. A.	1893
A 46 Nordenstreng	1877	C 40 Lehtonen	1886	D 18 Pulkkinen, G. A.	1893
C 30 Kahara (Kähärä?)	1877	D 10 Pulkkinen, A.D.	1886	D 27 Fedorov	1893
C 32 Paasonen	1877	A 42 Hällström	1887	A 28 Hackzell	1894
A 2 Valjakka	1878	C 36 Puuskari	1887	A 38 Savander	1894
A 25 Forss	1878	C 45 Strömberg	1887	B 4 Sahlberg	1894
A 39 Grénman	1878	D 16 Müller	1887	B 26 Leijer	1894
A 44 Wasiljeff	1878	D 20 Häkkänen	1887	B 30 Helsing	1894
C 51 Laasonen (?)	1878	A 17 Winter	1888	B 32 Bernefelt	1894
A 5 Hedman	1879	A 47 Sirelius	1888	C 8 Mikkonen	1894
A 9 Molander	1879	D 9 Wegelius	1888	C 21 Erik	1894
A 14 Henriksson	1879	A 4 Pettersson	1889	C 24 Wilén	1894
A 34 Poppius	1879	A 8 Aifthan	1889	C 25 Laitinen	1894
C 47 Lappalainen	1879	B 13 Lievonen	1889	D 3 Mäkinen	1894
A 40 Lagerstam, Kiuru	1880	B 23 Lindstedt, Sofia	1889	D 26 Suhonen	1894
C 12 Lampinen	1880	C 46 Hämäläinen	1889	F 4 Järnefelt	1894
C 44 Pulkkinen, Karl	1880	D 15 Sjöblom	1889	B 1 Therman	1895
D 11 Sillfors	1880	E 3 Kaartinen	1889	B 3 Ehnberg	1895
A 30 Adler	1881	F 2 Hänninen	1889	B 6 Åkesson	1895
C 23 Waljakka	1881	A 1 Rikberg,	1890	B 8 Eklund	1895
C 48 Lampinen	1881	A 21 von Fieandt	1890	C 22 Agnes	1895
A 26 Löfgren	1882	B 5 v. Pfaler	1890	C 43 Vanonen	1895
A 11 Possenius	1883	B 18 Krogerus	1890	A 45 Puupponen	1896
A 19 Kollander	1883	C 34 Walkonen	1890	C 18 Wahlman	1896
A 23 Riipinen	1883	D 14 Kallioinen	1890	C 38 Markkula	1896
A 35 Landgrén	1883	B 9 Broberg	1891	C 39 Lappalainen	1896
A 36 Meron	1884	B 16 Antell	1891	D 21 Karstunen	1896
A 41 Ekiund	1884	B 19 Luise Marie	1891	D 22 Liukkonen	1896
D 1 Orava, Viljakainen	1884	B 20 Hynén	1891	A 31 Fabritius	1897
D 7 Polen	1884	B 31 Wehviläinen	1891	D 19 Häkkänen	1897
D 28 Tujulin	1884	C 11 Saksa	1891	B 24 Lindstedt, Viktor	1898
A 6 Örn	1885	C 19 Muinonen	1891	D 23 Mikkonen	1898
A 16 Tigerstedt	1885	C 20 Hartonen	1891	D 24 Karstunen	1898
A 24 Salonen	1885	C 50 Valjakka	1891	A 18 Kitunen	1903
A 32 Ganzauge	1885	B 10 Gadolin	1892	B 21 Roschier	1904
A 43 Wahlberg	1885	B 11 Luokkanen	1892	C 37 Tiusanen	1907
C 42 Vahvaselkä	1885	B 14 Lehtonen	1892	C 28 Hämäläinen	1908
		B 27 Huhtala	1892	C 49 Tuhkalainen	1918
		C 13 Kilkki	1892	C 16 Meijer	1920
		C 17 Ahvenainen	1892	A 27 Hofström	1944
		C 26 Hokkanen	1892		
		D 2 Korppinen	1892		
		F 6 Purhonen	1892		
		B 12 Sahlstein	1893		
		B 17 Kuusinen	1893		
		B 28 Lindell	1893		
		B 33 von Essen	1893		
		C 10 Parkkinen	1893		